

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İMPARATOR II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİ BİZANS TARİHİ

(1118-1143)

TELAT ERDOĞAN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. GÜRAY KIRPIK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

KASIM – 2019

ankara

HBM

İMPARATOR II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİ BİZANS TARİHİ
(1118-1143)

TELAT ERDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

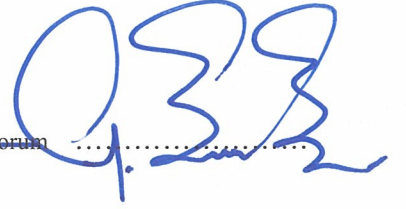
KASIM - 2019

TELAT ERDOĞAN tarafından hazırlanan "İmparator II.
Ioannes Komnenos Dönemi Bizans Tarihi (1118-1143)..." adlı tez çalışması aşağıdaki jüri
tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
..... TARİH Anabilim Dalında
ORTAÇAĞ TARİHİ Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

Danışman: Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. GÜRAY KIRPIK

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

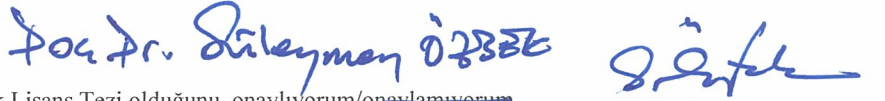
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Unvanı Adı SOYADI

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

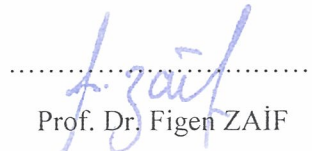

Tez Savunma Tarihi: 04./11./2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza
Telat Erdoğan
04.11.2019

İMPARATOR II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİ BİZANS TARİHİ

(1118-1143)

(Yüksek Lisans Tezi)

Telat ERDOĞAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kasım 2019

ÖZET

Bizans İmparatorluğu'nun Komnenos Hanedanı'na mensup üçüncü imparatoru olup 1118-1143 yılları arasında hüküm süren II. İoannes Komnenos dönemi Avrupa'da ve Ortadoğu'da yoğun siyasi ve askeri mücadelenin yaşandığı bir dönem olmuştur. İmparator II. İoannes Komnenos bir yandan Malazgirt Savaşı ve I. Haçlı Seferi sonrası imparatorluğun aleyhine gelişen Anadolu'daki Türk ve Doğu Akdeniz'deki Haçlı yönetimlerini babası İmparator Aleksios Komnenos döneminin politikasını takip ederek hâkimiyet altına almaya çalışırken diğer yandan Balkanlar'da yine babasının döneminden kalma çatışmalar ile mücadele etmiştir. Biz bu çalışmamızda II. İoannes Komnenos iktidarının Bizans İmparatorluğu için büyük kazanımların olmadığı ancak "kayıpsız bir dönem" olduğu sonucuna vardık. Çalışmamız İmparator II. İoannes Komnenos'un doğumundan ölümüne kadar olan süreci kapsamaktadır. Çalışmamızda daha çok İmparator II. İoannes Komnenos'un siyasi faaliyetlerine ve aile içi mücadelesine odaklanırken aynı zamanda imparatorun şahsiyetini ve oğlu İmparator I. Manuel Komnenos'a nasıl bir siyasi ortam bıraktığını da ortaya koymayı amaçladık.

Bilim Kodu : 112403
Anahtar Kelimeler : Bizans İmparatorluğu, Türkiye Selçuklu Devleti, Türkler, Normanlar, Haçlılar
Sayfa Adedi : 87
Tez Danışmanı : Güray KIRPIK

THE BYZANTINE HISTORY IN THE PERIOD OF EMPEROR JOHN II KOMNENOS
(1118-1143)

(Master Thesis)

Telat ERDOĞAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

November 2019

ABSTRACT

John II Komnenos was the third emperor belonging to Komnenos Dynasty of Byzantine Empire and reigning between the years 1118-1143. His era was the one in which heavy political and military struggles took place in Europe and the Middle East. On the one hand following the policy of his father Emperor Alexios I Komnenos's era, John II Komnenos tried to domineer the Crusader in Eastern Mediterranean and Turkish governments in Asia Minor growing against the empire after the First Crusade and the Battle of Manzikert, on the other hand he struggled against the conflicts in the Balkans left from the time of his father. In our study, we concluded that John II Komnenos's government did not have important outcomes for the Byzantine Empire, but being "an era without loss". The scope of our study is the period between his birth and death. We focused on his political activities and struggles in the family. We aimed at revealing the personality of the emperor and what political environment he left his son Emperor Manuel I Komnenos.

Science Code : 112403
Key Words : Byzantine Empire, Turkey Seljuk State, Turks, Normans, Crusaders
Page Number : 87
Supervisor : Güray KIRPIK

TEŞEKKÜR

‘‘İmparator II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans Tarihi (1118-1143)’’ isimli tez çalışmam boyunca sürekli desteği, sabrı, motivasyonu ve engin bilgisi için danışmanım sayın Prof. Dr. Güray KIRPIK’a teşekkür ederim.

TELAT ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAKLAR	5
2.1. Bizans Kaynakları	5
2.2. İslâm Kaynakları	7
2.3. Ermeni ve Süryani Kaynakları	9
2.4. Diğer Kaynaklar	10
3. II. IOANNES'İN HAYATININ İLK DÖNEMLERİ	13
4. II. IOANNES'İN TEK BAŞINA İMPARATOR OLMASI	19
5. İMPARATOR II. IOANNES'E KARŞI BAŞARISIZ SUİKAST GİRİŞİMİ.....	25
6. II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİNDE BALKANLAR VE BATI İLE İLİŞKİLER	27
6.1. Peçenekler Sorunu ve Beroia Muharebesi	27
6.2. İmparator II. Ioannes'in Macaristan Seferleri (1127-1129).....	29
6.3. Sırp İsyanı	31
6.4. Venedik-Bizans Ticaret Antlaşması (1082)'nin İptali ve Sonrasında Yaşananlar	32
6.5. İtalya Normanlarına Karşı İmparator II. Ioannes'in Almanlar ile İttifak Girişimi	35
7. II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİNDE ANADOLU VE KUZAY SURİYE İLE İLİŞKİLER	39
7.1. İmparator II. Ioannes'in Laodikeia ve Sozopolis'i Geri Alması.....	39
7.2. İmparator II. Ioannes'in Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki Taht Mücadelesine Dâhil Olması	40
7.3. İmparator II. Ioannes'e Karşı Türk İttifakı ve Kardeşi Isaakios Komnenos'un İsyanı.....	41

7.4. İmparator II. İoannes-Sultan I. Mesud İttifakı ve Kastamonu'nun Geri Alınması.....	45
7.5. İmparator II. İoannes'in Niksar Seferi (1139-1140)	47
7.6. İmparator II. İoannes'in Pasgousa Gölü Adalarında Denetim Çabası	49
7.7. İmparator II. İoannes'in Kilikya Ermenileri Üzerine Seferi ve Antakya Kuşatması	50
7.8. İmparator II. İoannes'in Kuzey Suriye Seferi ve Haçlılar ile Yaşananlar	55
7.9. İmparator II. İoannes'in Antakya Seferi ve Ölümü.....	59
8. İMPARATOR II. İOANNES'İN ŞAHSİYETİ.....	63
8.1. Fiziki Görünümü	63
8.2. Karakteri.....	64
9. SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	77
EK-1. Komnenos Mozaïği	78
EK-2. Vatikan, urb. Gr. 2, fol. 20'deki minyatür.....	80
EK-3. Pantokrator Manastırı Genel Görünüm	81
EK-4. İmparator II. İoannes Komnenos Dönemi Sikkeleri	83
EK-5. Haritalar.....	84
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

Bkz.

Bakınız

C.

Cilt

Çev.

Çeviren

Ed.

Editör

Eds.

Editors

Der.

Derleyen

Haz.

Hazırlayan

ODB.

Oxford Dictionary of Byzantium

Trc.

Tercüme

Vol.

Volume

1. GİRİŞ

1025 yılındaki ölümüne kadar Bizans İmparatorluğu'nu Balkanlar ve Ortadoğu'nun en büyük gücü haline getiren Makedonya Hanedanı'ndan İmparator II. Basileios'dan sonra devlet asla eski gücüne erişemedi. İmparator II. Basileios 960-1025 yılları arasındaki hükümdarlık döneminde imparatorluk içindeki küçük toprak sahiplerini büyük toprak sahiplerinin baskısından kurtaran bir sistem kurmuştu. Bu sistem sayesinde Bizans İmparatorluğu zenginleşmiş ve dış siyasette uzun zamandır devleti güç durumda bırakan Bulgarları bir dizi seferden sonra ortadan kaldırmıştır. Böylece İmparator II. Basileios ardında batıda Sicilya'daki Syrakusa'dan kuzeyde Drava ve Sava nehirlerine ve doğuda da Aras Nehri'ne kadar uzanan güçlü ve saldırmaya korkulan bir devlet bırakmış oluyordu. II. Basileios'un ölümünden İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118)'un darbeyle iktidara geldiği 1081 yılı arasındaki 56 yılda II. Basileios'un küçük toprak sahibini koruyan sistemi çöktü. Bu dönemde Konstantinopolis'teki sivil aristokrasi ile eyaletlerdeki askerî sınıf arasında şiddetli bir mücadele yaşandı. Bunun sonucunda hem küçük toprak sahipleri ezildi hem de askeriye zayıfladı¹. Ayrıca bu süreçte sürekli imparatorların değiştiği siyasî bir istikrarsızlık da yaşandı. Sonuç olarak 1025 yılında içeride ve dışarıda güçlü imparatorluk bu dönemde ortaya çıkan yeni ve güçlü rakiplerin baskı ve saldırılarına maruz kaldı. Bu rakiplerden biri Dandanakan Savaşı (1040) sonrasında İran'da Oğuz beylerinden Selçuk'un torunları tarafından kurulan Büyük Selçuklu Devleti idi². Önce İran'ı ele geçiren Büyük Selçuklular ilk sultanları olan Tuğrul'un önderliğinde 1055 yılında Bağdat'a girerek kısa sürede ilerleyişlerini sürdürdüler³. Henüz Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce Selçuk Bey'in torunu Çağrı'nın önderliğinde 1015-1016 yıllarında Anadolu'daki Ermeni Vaspuragan Krallığı'na yapılan saldırı ile başlayan Türk akınları II. Basileios'un yaptığı antlaşma ile bütün Ermeni krallıklarının Bizans'a ilhak edilmesinden sonra da belirli aralıklarla İmparator IV. Romanos Diogenes (1068-1071)'in Türklere esir düştüğü Malazgirt Meydan Muharebesi (1071)'ne kadar sürdü⁴. Muharebeden sonra hızla ele geçirilen Anadolu'da 1075 yılında Selçuk Bey'in oğlu Arslan

¹ Laiou, E. A., Morrison, C. (2007). *The Byzantine Economy*. New York: Cambridge University Press, 89, 95, 155-156; Obolensky, D. (1971). *The Byzantine Commonwealth Eastern Europe, 500-1453*. New York: Praeger Publishers, 211-214.

² Köymen, M. A. (2016). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I. Cilt Kuruluş Devri*. (5. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 336-363; Özgüdenli, O. G. (2015). *Selçuklular I. Cilt Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*. (2. Basım). İstanbul: ISAM Yayınları, 80-89.

³ Özgüdenli, 2015: 104.

⁴ Turan, O. (2015). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. (19. Basım). İstanbul: Ötügen Neşriyat A.Ş., 119-121; Yinanç, M. H. (2013). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 58-68.

Yabgu'nun torunlarından Süleyman Şah tarafından Nicaea (İznik)'da Türkiye Selçuklu Devleti kuruldu⁵. Anadolu'da bu yeni Türk devletinin yanı sıra İzmir ve çevresinde Çaka Beyliği⁶, Ephesos (Efes)'ta Tanrıbermiş Beyliği, Sivas, Tokat, Kayseri ve Malatya'da Danişmendliler, Erzincan'da Mengüçüklüler, Erzurum'da Saltuklular ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Artuklular gibi pek çok Türk beyliği de kuruldu⁷.

Malazgirt Meydan Muharebesi ile aynı yılda XI. yüzyılın ilk yarısında Güney İtalya'ya Normandiya'dan gelen Robert Guiscard ve kardeşleri de Bizans'a ait Bari kentini üç yıllık bir kuşatma sonunda ele geçirerek Adriyatik'in öteki kıyısında imparatorluğun varlığına son verdiler⁸. Bizanslılar İmparator Aleksios Komnenos'un iktidara geldiği 1081 yılından 1108 yılında Robert Guiscard'ın oğlu Bohemond ile yapılan Devol Antlaşması'na kadar Normanların hem Adriyatik üzerinden Balkanlara ve hem de yine Bohemond'un kurucusu olduğu Antakya Haçlı Prinkepsliği ile mücadeleye devam ettiler.

İmparator Aleksios Komnenos döneminde imparatorluğun bir diğer önemli rakibi ise İzmir'deki Çaka Bey oldu. Anadolu'da 1078-1081 yılları arasındaki bir Türk saldırısında Bizans'a esir düşen Çaka Bey zamanla İmparator Nikephoros Botaneiates (1078-1081)'in en güvenilir adamlarından biri olmuş ancak Aleksios Komnenos tahta çıkınca Konstantinopolis'ten kaçarak İzmir'i ele geçirmiştir. Çaka Bey İmparator Aleksios Komnenos'un yerine geçmeyi amaçladığı için Tuna Nehri'ni aşarak Bizans topraklarına saldıran Türk topluluğu Peçenekleri müttefik edinmiş ancak bu müttefik topluluk imparator ve müttefiki Kıpçaklar tarafından Levounion Muharebesi (1091)'nde mağlup edilmiştir. Üstelik bu olaydan kısa süre sonra Çaka Bey de damadı Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan tarafından katledilmiştir⁹.

İmparator Aleksios Komnenos I. Haçlı Seferi sayesinde İznik, Batı Anadolu ve Karadeniz kıyılarını imparatorluk topraklarına yeniden katmış ve Peçenekleri kısa süreliğine de olsa durdurmuştur. Fakat Türkler, Antakya'daki Haçlılar ve Kilikya Ermenileri ile olan mücadele tez konumuzun başrolü olan oğlu II. Ioannes Komnenos döneminde de devam etmiştir.

⁵ Turan, O. (2016). *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyâsî Tarih Alp Arslan'dan Osman Gâzi'ye (1071-1318)*. (14. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 84.

⁶ Kurat, A. N. (1966). *Çaka Bey İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi M. S. 1081-1096*. (3. Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 26-27.

⁷ Sevim, A. (2014). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. (4. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 154-159, 168-182.

⁸ Stephenson, P. (2002). *Byzantium's Balkan Frontier A Political Study of the Northern Balkans 900-1204*. New York: Cambridge University Press, 156-157.

⁹ Kurat, 1966: 21, 23-24, 26-27, 39-42, 50-54.

“İmparator II. Ioannes Komnenos Dönemi Bizans Tarihi (1118-1143)” isimli araştırma konumuz Bizans İmparatorluğu’nun Komnenos hanedanına mensup üçüncü imparatorunun hayatı ve siyasi faaliyetlerini kapsamaktadır. İmparator II. Ioannes Komnenos yaklaşık yirmi beş yıllık iktidarında Türkiye Selçuklu Devleti, Danişmendliler ve Antakya Prinkepsliği ile olan mücadeleye özellikle daha çok önem vermiştir. Bunun yanı sıra II. Ioannes Komnenos babası İmparator I. Aleksios Komnenos döneminde Bizans İmparatorluğu için büyük bir tehdit unsuru olan Normanlar ile diplomatik mücadeleye girilerek oğlu İmparator Manuel Komnenos (1143-1180) döneminde gerçekleşecek olan askeri mücadelenin temellerini atmıştır. Balkanlarda Macaristan Krallığı ve Peçenekler, Anadolu’da ise Kilikya Ermenileri ile olan mücadele bu dönemde diğer komşularla yapılan mücadeleye kıyasla daha önemsiz kalmıştır.

Dış siyasetteki bu çok cepheli durumun dışında İmparator II. Ioannes Komnenos’un babası I. Aleksios tarafından küçük yaşta müşterek imparator ilan edilmesi, tahta geçiş ve hanedan üyelerinden bazıları ile yaşadığı sorunlu süreçler de hükümdarlığının zorluklarla dolu olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada Bizanslı bir yazarın Komnenos Hanedanı imparatorlarının en büyüğü olduğunu belirttiği II. Ioannes Komnenos¹⁰ yönetiminin İmparator I. Aleksios Komnenos döneminde hedeflenen siyasî ve askerî politikayı devam ettirmeye çalıştığını göstermeyi amaçladık. Bu siyasi politika Anadolu’daki Türk ilerleyişini engellemek, Antakya’daki Haçlı idaresine son vermek ve İtalya üzerinden gelebilecek bir istilâ hareketine karşı hazırlıklı olmaktır. Bu hususları dikkate alarak çalışmamızda imparatorun iktidarında Türkiye Selçuklu Devleti ve Danişmendliler ile olan mücadelesine Bizans’ın gözünden bakmaya çalıştık.

Son olarak İmparator II. Ioannes Komnenos’un ölümünden sonra oğlu İmparator I. Manuel Komnenos’a nasıl bir siyasi ortam bıraktığını ortaya koymaya çalıştık.

II. Ioannes Komnenos dönemini oğlu Manuel ile ele alan ilk çalışma yaklaşık yedi yıl önce yazılmıştır¹¹. Bundan başka 2016 yılında bazı Bizans tarihçilerinin makalelerinden oluşan imparatorun dönemini ele alan bir derleme eser daha ortaya konmuştur¹². Bu iki

¹⁰ Niketas Khoniates (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. (Çev. Fikret Işıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 31; Niketas Choniates (1984). *O city of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*. (Trc. Harry J. Magoulias), Detroit: Wayne State University, 27.

¹¹ Bkz. Chalandon, F. (1912). *Les Comnène, II: Jean II Comnène (1118-1143) et Manuel I Comnène (1143-1180)*. Paris.

¹² Bucossi, A., Suarez, A. R. (Eds.). (2016). *John II Komnenos, Emperor of Byzantium: In the Shadow of Father and Son*. Abingdon: Routledge & Taylor and Francis Group.

eser dışında II. Ioannes Komnenos'un hayatı ve siyasi faaliyetlerini esas alan bir eserin olmaması bizim bu dönemi çalışmamıza sebep olan hususlardan biridir.

2. KAYNAKLAR

2.1. Bizans Kaynakları

İmparator II. Ioannes Komnenos'un doğumu ve imparator olması arasındaki zaman dilimi hakkında bilgi veren kaynakların başında kız kardeşi Anna Komnena'nın yazdığı *Aleksiad* isimli eser gelmektedir. 2 Aralık 1083 yılında İmparator I. Aleksios Komnenos ve İmparatoriçe Irene Doukaina çiftinin ilk çocukları olarak dünyaya gelen Anna eserini Konstantinopolis'teki Kecharitomene Manastırı'nda 1143 yılı ile öldüğü yıl olan 1154 yılları arasında bir tarihte hapis hayatı yaşarken yazmıştır. Eserini babasının saltanatını anlatmak ve yönetimini övmek için Homeros tarzında ve destansı bir dille yazmıştır. Eserinde Bizans İmparatorluğu'nun Türkler, Haçlılar, Normanlar, Almanlar gibi dönemin hâkim unsurları ile olan ilişkileri hakkında oldukça önemli bilgiler vermesinin yanı sıra çalışmamızda kardeşi Ioannes Komnenos ile olan husumetini anlayabilmemize yardımcı olan pek çok ipucu içeren ifade kullanmıştır. Çalışmamızda *Aleksiad*'ın E. R. A. Sewter tarafından yapılan İngilizce ve Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe tercümelerini kullandık.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un imparator olması ve öncesindeki hayatı hakkında kısa ve önemli bilgiler veren bir diğer kaynak doğum ve ölüm tarihi, doğum yeri ve ailesi hakkında bilgimiz olmayan Ioannes Zonaras'ın *Tarihlerin Özeti* isimli eseridir. Sadece kendi yazdıklarından hayatı hakkında bilgi edinilen Zonaras İmparatorlar I. Aleksios Komnenos ve oğlu II. Ioannes ile I. Manuel dönemlerini gördüğü gibi Konstantinopolis'te kendisini sivil mahkemelerin başı yapan *droungarios tes viglas* ve idari işlerde *protasekretis* unvanlarına sahipti. 1118'den sonraki bir tarihte emekliliğinde Marmara Denizi'ndeki Hagia Glykeria Manastırı'nda *Tarihlerin Özeti*'ni yazan Ioannes Zonaras eserinde dini değil seküler bir yazım tarzını benimsemiştir. Eseri yaratılıştan başlayıp 1118 yılında İmparator I. Aleksios Komnenos'un ölümü ile birlikte son bulur¹³. Çalışmamızda *Tarihlerin Özeti*'nin XVII. ve XVIII. kitaplarının Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un tahta geçiş süreci ve ölümüne kadar olan süreyi imparatorun döneminde yaşamadığı için özet olarak anlatan ancak III. ve IV. Haçlı Seferleri için vazgeçilmez bir kaynak olan Niketas Khoniates'in *Tarih*'i çalışmamızın

¹³ Neville, L. (2018). *Guide to Byzantine Historical Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 191-195.

temel kaynaklarından birisi olmuştur. Niketas Khoniates'in *Tarih*'i İmparator I. Aleksios Komnenos'un ölümü ile başlar ve 1207 yılı olayları ile son bulur. 1204 yılında Konstantinopolis'in Latinler tarafından istila edilmesinin bir görgü tanığı olarak *Tarih*'inde bu olaya yer vermesi vazgeçilmez bir kaynak olmasını sağlamıştır.

Niketas'ın Khoniates adı bugün Türkiye sınırlarında bulunan ve kendisinin de memleketi olan antik Colossae - Khonaz - Khonai (modern Honaz)'den gelmektedir. Yaklaşık 1155 yılında doğan Niketas Khoniates aristokrat olmayan zengin bir aileye mensuptu. Bu aile tarafından Konstantinopolis'e eğitim alması için gönderilen Niketas Khoniates düşük rütbeli bir vergi memuru olarak başladığı kariyerinde imparatorluk sekreterliği, 1188-1189 yıllarına kadar kamu hazinesinin başı ve Philippopolis (Filibe) valiliği gibi görevlerde bulundu. Michael Khoniates adında 1182-1204 yılları arasında Atina Piskoposu olan bir kardeşi de olan Niketas son olarak 1195'de *büyük logothete* görevinde bulunup İmparator V. Aleksios Dukas tarafından 1204 yılında bu görevden alındı. Konstantinopolis'in işgalinden sonra ailesiyle birlikte önce Selymbria (Silivri)'ya sonra da Nicaea (İzmit)'ya kaçtı. *Tarih*'ini burada yazan Niketas Khoniates 1215-1216 yıllarında 60-61 yaşlarındayken öldü¹⁴. Çalışmamızda Niketas Khoniates'in *Tarih*'inin Harry J. Magoulias tarafından yapılan İngilizce ve Fikret Işıltan tarafından yapılan İmparator II. İoannes ve I. Manuel döneminin tercümelerini kullandık.

Çalışmamızda kullandığımız temel kaynaklardan biri yine II. İoannes Komnenos döneminin kısa bir özetini sunan ve Niketas Khoniates gibi eserine aynı adı veren İoannes Kinnamos'un *Tarih*'i oldu. Doğum ve ölüm tarihi ile doğum yeri ve ailesi hakkında hiçbir bilginin olmadığı kaynak yazarı İmparator I. Manuel Komnenos'un sarayında bulunup seferlerinde kendisine eşlik eden orta düzeyli bir görevli ve imparatorluk sekreteriydi. İoannes Kinnamos İmparator I. Manuel 1165 yılında Zeugminon şehrini kuşatırken ve muhtemelen Myriokephalon'da Selçuklu Türklerine yenilirken yanında bulunmuştu. Nitekim Kinnamos'un *Tarih*'i İmparator II. İoannes Komnenos'un saltanatıyla başlamış ve 1176 yılındaki Myriokephalon Savaşı'nı anlatmak üzereyken sözleri cümle ortasında kesilmiştir. Bazı tarihçiler İoannes Kinnamos'un *Tarih*'inin mevcut el yazmasının kısaltılmış bir versiyon olduğunu düşünmektedir. Tarihçiler *Tarih*'in genel olarak İmparator I. Manuel'in ölümünden sonra 1180-1185 yılları arasında yazıldığı konusunda

¹⁴ Neville, 2018: 219-221; Urbainczyk, T. (2017). *Writing About Byzantium The History of Niketas Choniates*. Abingdon: Routledge & Taylor and Francis Group, 3-6.

mutabıktır¹⁵. Çalışmamızda Ioannes Kinnamos'un *Tarih*'inin Charles Brand tarafından yapılan İngilizce ve Işın Demirkent tarafından yapılan Türkçe tercümelerini kullandık.

Çalışmamızda İmparator II. Ioannes Komnenos'un aile içi ilişkilerini anlamamızda oldukça büyük öneme sahip bir manastıra ait ayinler ile ilgili yönetmeliği düzenleyen emirler bütünü anlamına gelen iki *typikon*¹⁶ kullandık. Bunlardan biri II. Ioannes'in annesi İmparatoriçe Irene Doukaina'nın kurduğu Teotokos Kecharitomene Manastırı'na ait kendisinin yazdığı *typikon* oldu. Diğeri ise aynı şekilde İmparator II. Ioannes Komnenos'un kurduğu Pantokrator Manastırı (Şimdiki Zeyrek Camii) için yazdığı *typikon* oldu. Çalışmamızda bu iki *typikonun* Robert Jordan tarafından yapılan İngilizce tercümelerini kullandık.

2.2. İslâm Kaynakları

İslâm kaynakları İmparator II. Ioannes Komnenos'un Ermeniler, Haçlılar ve Kuzey Suriye üzerine gerçekleştirdiği seferler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Kronolojik olarak baktığımızda bu isimlerin başında tam adı Ebû Ya'lâ Hamza b. Esed olup 1073 yılında Şam'da doğan ve İbn el-Kalânîsî namıyla tanınan kaynak yazarı gelir. Şam'da dîvan el-Resâil makamında başta kâtiplik ve daha sonra bu makamın başkanlığı görevlerinde bulunan yazar ayrıca Şam halkının temsilciliğini de yapmıştır. Çalışmamızda İbn el-Kalânîsî'nin Hilâl b. el-Muhassin el-Sâbî'nin eserine zeyl olarak yazdığı ve 970-1160 yılları arasındaki olayları kapsayan *Dimaşk tarihi (Tarihü Dimaşk)* isimli eserinin Onur Özatağ tarafından yapılan I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi'ni içeren zaman dilimini kapsayan Türkçe tercümesini kullandık. Yaklaşık 1160 yılında ölen İbn el-Kalânîsî bölgede Haçlılar ve Bizans İmparatorluğu'nun faaliyetlerinin pek çoğuna şahit olduğu için çalışmamız açısından bilhassa önemli bir isimdir¹⁷.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un yukarıda bahsi geçen seferleri hakkında bilgi veren bir diğeri İslâm kaynağı 1090 yılında Halep'te doğan ve 1163 yılından sonraki bir tarihte ölen el-Azîmî yahut tam adıyla Muhammed b. Ali el-Halebî'dir. Halep'in soylu bir ailesine mensup olan el-Azîmî dönemin bey ve atabeylerine methiyeler ve tarihle ilgili eserler yazmıştır. Çalışmamızda el-Azîmî'nin muhtasar ve 1143-1144 yılı olayları ile sona

¹⁵ Neville, 2018: 186-188.

¹⁶ Bkz. Talbot, A. M. (1991). "Typikon, Monastic", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 3. (Ed. Alexander Petrovich Kazhdan), New York-Oxford: Oxford University Press, 2132-2133.

¹⁷ Şeşen, R. (1998). *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*. İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 113.

eren *el-Azîmî Tarihi* isimli eserinin¹⁸ Ali Sevim tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un 1138 yılındaki Şeyzer kuşatması hakkında kısa da olsa yararlandığımız bir kaynak ise Şeyzer'de dönemin hâkim hanedanı olan Münkızî soylularından Üsame İbn Münkız'ın otobiyografisi *Kitab el-i'tibâr*'dır. 1095 yılında Şeyzer'de dönemin emiri Mürşid'in çocuğu olarak dünyaya gelen Üsame İbn Münkız Kudüs'teki Haçlılara elçi olarak gönderilmiş, onlarla yapılan mücadelelere katılmış, Şam, Musul, Bağdat ve Mısır gibi dönemin önemli merkezlerinde bulunmuş ve 1138 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos önderliğindeki Bizans-Haçlı ordusunun Şeyzer'i kuşattığı çarpışmalarda bulunmuştur. 1188 yılında Şam'da ölen Üsame İbn Münkız'ın *Kitab el-i'tibâr*'i hayatının gençlik ve olgunluk döneminde yaşadığı olayları anlattığı bir eserdir. Yazarın diğer eserleri ise *el-Târih el-bedrî*, *Târih el-İslâm*, *Târîhü Âli Münkız*, *Ezhâr el-enkâr*, *Zeylû Yetîmet el-dehr*, *Şuarâ el-Şâm* ve *Fazâil el-Hulefâ el-Râşidîn*'dir¹⁹.

İmparator II. Ioannes Komnenos dönemi hakkında bilgi veren bir diğer İslâm tarihçisi tam adı İzzeddin Ali b. Muhammed olan İbnü'l-Esîr'dir. 1160 yılında Cizre'de doğan İbnü'l-Esîr Bağdat, Musul, Halep ve Şam gibi İslâm dünyasının önemli merkezlerinde dil, edebiyat, hadis ve tarih üzerine öğrenim gördü. İbnü'l-Esîr Hittîn Savaşı'nın gerçekleştiği alanı inceleyecek ve Selâhaddîn-i Eyyübî'nin 1188'de Antakya Prinkepliği üzerine yaptığı bir sefere tarihçi olarak katılacak kadar tarihle iç içe olmuştur. 1233 yılında Musul'da ölen İbnü'l-Esîr'in çalışmamızda dünyanın yaratılışından başlayıp Hicret'ten itibaren olayları yıl yıl anlatarak 1231'de sonlandırdığı *el-Kâmil fi't-târih* isimli eserinden yararlandık²⁰. İbnü'l-Esîr'in bu çalışmasından özellikle imparatorun Kuzey Suriye seferinin Müslüman coğrafyası üzerindeki etkileri konusunda faydalandık. Çalışmamızda *el-Kâmil fi't-târih*'in bir heyet tarafından Türkçeye yapılan tercümesini kullandık.

Selçuklu hanedanının son üyesi olduğu tahmin edilen ve 15 Ekim 1363'te ölen Alâddin b. Süleymanşâh b. Melik Rükneddin için yazılan, yazarı bilinmediği ve yazma nüshasında *Târîh-i Âli Selçuk* yazdığı için *Anonim Târîh-i Âli Selçuk* ismiyle bilinen eser Selçuklu hanedanının tarihini anlatmaktadır. 15 Ekim 1363 tarihinden önce yazılmaya başlanıp bu tarihten sonra tamamlanan eserde olaylar Alâddin b. Süleymanşâh b. Melik

¹⁸ Şeşen, 1998: 113.

¹⁹ Şeşen, 1998: 119-120.

²⁰ Şeşen, 1998: 137-138.

Rükneddin'in ölümü ile son bulur²¹. Çalışmamızda eserin Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

2.3. Ermeni ve Süryani Kaynakları

Urfa'da bir manastırın başrahipliğini yapmış olan Mateos Urhayetzi yahut daha çok bilinen adıyla Urfalı Mateos isimli kaynak yazarının doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Çalışmamızda kullandığımız *Vekayinâme* isimli eseri 1136 yılında sonlandığı için bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır. *Vekayinâme*'de olayların anlatımı 952 yılında başlamış ve 1137'den 1163 tarihine kadar olan olaylar ise esere Grigor isimli bir papaz tarafından zeyl olarak eklenmiştir²². Çalışmamızda *Vekayinâme*'nin bu bölümünü de kullandık. Urfalı Mateos ve Papaz Grigor'un İmparator II. Ioannes Komnenos'un hâkimiyet döneminde yaşamış olmaları *Vekayinâme*'yi oldukça önemli kılmıştır. Çalışmamızda *Vekayinâme*'nin Hrant D. Andreasyan tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

Çalışmamızda yararlandığımız bir diğer Ermeni kaynağı Vardan Vardabet'in *Cihan Tarihi* isimli eseri olmuştur. Vardan Vardabet yaratılıştan başlattığı *Cihan Tarihi*'ni 1269 yılı olaylarını anlattıktan sonra sonlandırır. Hayatı boyunca vardabet (rahip) olan müellifin doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. 1271-1272'de ölen ve bugün Ermenistan sınırlarında bulunan Hağbat Manastırı'na defnedilen müellif için dönemin Ermeni müellifleri "büyük âlim, parlak zekâ" ve "büyük filozof" gibi övgü dolu ifadeler kullanmışlardır²³. Çalışmamızda eserin Hrant D. Andreasyan tarafından yapılan ve 889-1269 yıllarını kapsayan Türkçe tercümesini kullandık.

XII. asrın Süryanî müelliflerinden Patrik Mikhail'in *Vekayiname*'si Hz. Adem'den başlayarak 1195 yılına kadar olan olayları ihtiva eder²⁴. *Vekayinâme*'de İmparator II. Ioannes Komnenos'un sadece Anadolu, Kilikya ve Kuzey Suriye seferleri hakkında değil imparatorluğun batı sınırındaki mücadelesinden de bahsedilmesi çalışmamız için oldukça önemlidir. Çalışmamızda eserin Hrant D. Andreasyan tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

²¹ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*. (2010). (Der. Halil İbrahim Aça-Fahrettin Coşguner), Ankara: Atıf Yayınları, 8-12.

²² Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Andreasyan, Hrant. (1949). "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *Tarih Dergisi*, C. 1, Sayı 1, İstanbul: 102.

²³ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Andreasyan, H. (1950). "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *Tarih Dergisi*, C. 1, Sayı 2, İstanbul: 401-407.

²⁴ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Andreasyan, 1950: 407-408.

Ebu'l-Ferec İbnü'l-İbrî yahut daha çok bilinen adıyla Süryani müellif Bar Hebraeus 1225-1226 tarihinde Malatya'da İbranî bir tabip olan Ahron'un oğlu olarak dünyaya gelmiş ve 1286 yılında Meraga'da ölmüştür. Bar Hebraeus felsefe ve ilâhiyatın yanı sıra Süryanice, İbranîce ve Arapça üzerine tahsil almıştır. Yunanca öğrenmeye çalıştığına dair rivayetler de vardır. Bar Hebraeus'un çalışmamızda kullandığımız *Kronografya* isimli eseri üç kısımdan oluşmakta ve birinci kısmı Hz. Adem'den 1285 yılları arasındaki dünya tarihini, diğer kısımları ise din ve kilise tarihini kapsamaktadır²⁵. Çalışmamızda Bar Hebraeus'un *Kronografya*'sının Ömer Rıza Doğrul tarafından İngilizceden Türkçeye yapılan tercümesinden yararlandık.

İmparatorun Kilikya, Antakya ve Kuzey Suriye seferleri için önemli bilgiler ihtiva eden bir diğer Süryani kaynağı ise ismi bilinmeyen bir papaz tarafından 1240'lar civarında yazılan *Anonim Süryanî Vekayinâmesi* olmuştur. Çalışmamızda *Anonim Süryanî Vekayinâmesi*'nin A. S. Tritton tarafından yapılan İngilizce tercümesinden faydalandık.

2.4. Diğer Kaynaklar

1179 yılında İzlanda'daki Hvammur'da toprak sahibi Sturla Thortharson ve Guthný Thortharson çiftinin çocukları olarak dünyaya gelen Snorri Sturluson Viking tarihinin önemli devlet adamı, şair ve tarihçilerinden birisidir. Sæmundur Sigfússon isimli İzlandalı Hristiyan bir rahibin Oddi'de kurduğu okulda dini bir eğitim görmüştür. Snorri Sturluson babasının ölümünden sonra kabilesinin liderliğini devralarak İzlanda'da önemli bir siyasi figür haline gelmiş ve İzlanda'yı dönemin Norveç Krallığı'na bağlayabilmek için mücadele etmiştir. Ancak bu mücadelede başarılı olamayan Snorri Sturluson 1241 yılında bir cinayete kurban gitmiştir. Snorri Sturluson Viking Tanrılarının dünyayı yaratması ile başlayıp Viking inançlarını ortaya koyarak Norveç krallarının diğer Viking kralları ile olan ilişkilerini *saga* adı verilen ayrı ayrı baplardan oluşan hikâyelerde aktaran *Heimskringla* isimli derlemenin yazarıdır²⁶. Çalışmamızda İmparator II. Ioannes Komnenos'un Peçenekler ile ilgili mücadelesi hakkında yararlandığımız *Heimskringla*'nın Lee M. Hollander tarafından yapılan İngilizce tercümesini kullandık.

Latin kaynak yazarlarından 1158-1159 yıllarında Chartres kentinde doğduğu tahmin edilen Fulcherius Carnotensis I. Haçlı Seferi (1095-1099)'ne Urfa Kontu ve sonradan Kudüs'ün ilk Haçlı Kralı olan I. Baudouin'in maiyetinde katılan bir rahipti. 1127

²⁵ Müellifin hayatı ve bütün eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Gregory Abû'l-Farac (1987). *Abû'l-Farac Tarihi, C. I.* (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1-66.

²⁶ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Snorri Sturluson (2019). *Heimskringla 'Tanrılardan Krallara Vikingler'*. (Çev. Selahattin Özkan), İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 7-25.

yılından sonra kaynaklarda hakkında bilgi bulunamayan Fulcherius Carnotensis *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* adını verdiği eserinde Clermont Konsili (1095)'nden itibaren I. Haçlı Seferi'nin olaylarını ve Ortadoğu'da kurulan Haçlı devletlerinin 1127 yılına kadar tarihini yazmıştır²⁷. Çalışmamızda İmparator II. Ioannes Komnenos döneminde Bizans ile Venedik arasındaki gerilim ve çatışmalar konusunda yararlandığımız eserin İlcan Bihter Barlas tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

Soylu bir aileden gelmeyen ve sadece annesinin İtalya veya Fransa'dan kutsal topraklara geldiğini bildiğimiz Willermus Tyrensis 1130'da Kudüs'te doğmuştur. 1146'da Fransa'ya giden Willermus Tyrensis Paris ve Orleans'da 10 yıl sanat ve 6 yıl da din eğitimi almıştır. 1165 yılında doğduğu topraklara geri dönen Willermus Tyrensis aynı yıl Akkâ Katedrali'nde göreve başlamış, 1167 yılında ise Sûr şehrindeki bir kilisede başdiyakonluk görevine getirilmiştir. 1175 yılında ise Sûr şehrinin başpiskoposu olmuştur. 1168-1169 yıllarında Kudüs Kralı Amaury (1163-1174) için elçilik görevi de yapan Willermus Tyrensis bu amaçla önce Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (1143-1180) ile Sırbistan'da görüşmüş ve daha sonra Roma'da bulunmuştur. Kudüs Kralı Amaury'nin oğlu Balduin'in eğitimi görevini de ifa eden Willermus Tyrensis'in 1185 yılında öldüğü tahmin edilmektedir. Yazarın çalışmamızda yararlandığımız eseri *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum* 23 bölümden oluşmakta ve Gerçek Haç'ın İmparator Heraklius (610-641) tarafından Sâsânîler'den geri alınması kadar eski olaylardan başlayan eser I. Haçlı Seferi'ni ve 1184 yılına kadar Ortadoğu'da kurulan Haçlı devletlerinin tarihini anlatmaktadır²⁸. Çalışmamızda *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum*'un Emily Atwater Babcock ve A.C. Krey tarafından yapılan İngilizce ve Ergin Ayan tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık.

1110 yılı civarında Avusturya'nın Babenberg Hanedanı'ndan III. Leopold ve Kutsal Roma Germen İmparatoru IV. Henry'nin kızı Agnes'in çocuğu olarak dünyaya gelen Otto aynı zamanda İmparator III. Konrad'ın üvey kardeşi ve İmparator I. Frederick Barbarossa'nın dayısıdır. 1127-1128 yılından 1133 yılına kadar bulunduğu Paris'te dini bir eğitim alan Otto, Abelard ve Gilbert de la Porree gibi bilginlerden etkilenmiştir. Champagne'daki Moribond Manastırı'nda 1133-1137 yılları arasında başrahiplik yapan ve

²⁷ Müellif ve eseri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fulcherius Carnotensis (2009). *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*. (Çev. İlcan Bihter Barlas), İstanbul: Iq Kültür Sanat Yayıncılık, 17-43.

²⁸ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Willermus Tyrensis (2016). *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar (I-VIII) Kitaplar*. (Haz. Ergin Ayan), İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş., 17-20.

burada Sistersiyen Tarikatı'na giren Otto 1137 yılından 1158 yılındaki ölümüne kadar Freising kentinin başpiskoposluğunu yapmıştır. Nitekim bu görevinden dolayı Freisingli Otto olarak anılmıştır. Freisingli Otto *Frederick Barbarossa'nın İşleri* adını verdiği ve adından da anlaşılacağı üzere imparatorun hayatını anlatan eserin dört kitabından ilk ikisini yazmıştır. Eserin üçüncü ve dördüncü kitapları ise Freisingli Otto'nun 1177 yılında ölen Rahewin isimli papazı tarafından tamamlanmıştır. Freisingli Otto'nun bu eser dışında üne kavuşmasını sağlayan 1146 yılına kadar dünya tarihini sekiz kitapta anlatan *İki Şehir* isimli eseridir²⁹. Çalışmamızda Freisingli Otto'nun *Frederick Barbarossa'nın İşleri* isimli eserinin Charles Christopher Mierow tarafından yapılan İngilizce tercümesini kullandık.

Rus yıllıklarından olup XIV. veya XV. yüzyılda modern Rusya sınırları içindeki Kostroma kentindeki İpatyev manastırında yazılan *İpatiyevskaya Letopis* üç bölümden oluşmakta ve erken Rus tarihinden başlayarak 1292 yılına kadar olan olayları içermektedir³⁰. Çalışmamızda kullandığımız *İpatiyevskaya Letopis* isimli Rus yıllığı ile birlikte erken Rus yıllıklarının Türkler ile ilgili bölümlerini Türkçeye tercüme eden Muallâ Uydu Yücel'in çalışmasını kullandık.

²⁹ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Otto of Freising (1966). *The Deeds of Frederick Barbarossa*. (Trc. Charles Christopher Mierow), New York: W.W. Norton & Company, 3-20.

³⁰ Müellif ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Yücel, Muallâ Uydu (2007). *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, xviii-xxii.

3. II. IOANNES'İN HAYATININ İLK DÖNEMLERİ

Bizans İmparatorluğu'nun Komnenos Hanedanı'ndan 1118-1143 yılları arasında hüküm süren ikinci hükümdarı II. Ioannes Komnenos'un imparator olmadan önceki hayatı hakkında birkaç istisna dışında net bilgilere sahip değiliz. Bunun sebepleri II. Ioannes'in imparator olduğu dönemde yaşayan ve yanında bulunan isimlerin sınırlı sayıda eser bırakması, kronik yazarlarının (Niketas Choniates ve Ioannes Kinnamos gibi) onun döneminde yaşamaması veya ablası Anna Komnena'nın *Aleksiad* isimli eserinde kendisinden çok az ve isim vermeden bahsetmesi gibi hususlardır. II. Ioannes İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) ile Dukas hanesinin en büyük kızı olan Irene Doukaina çiftinin üçüncü çocuğu olarak 13 Eylül Pazartesi günü 1087 tarihinde akşam saat on sularında Konstantinopolis'te Blakhernai Sarayı'nın mor odası (*porphyra*)³¹ içinde dünyaya geldi³². II. Ioannes Komnenos'un ikisi doğumlarından kısa bir süre sonra ölen kardeşleri dışında yaşayan sekiz kardeşi olmuştur. Bu kardeşler 2 Aralık 1083 tarihinde doğan Anna³³, 19 Eylül 1085 tarihinde doğan Maria³⁴, Andronikos, Isaakios, Eudoikia, Theodora, Manuel ve Zoe'dir³⁵.

Kaynaklarda II. Ioannes Komnenos hakkında ilk bilgi doğumu ile kendisinden bahsedilmesidir. II. Ioannes doğduğu zaman babası İmparator I. Aleksios tarafından Ayasofya'ya götürülerek vaftiz edilmiş ve imparatorun veliahdı ilan edilmiştir³⁶. Yukarıda II. Ioannes hakkında neden kaynaklarda bu dönem ile ilgili bilgilerin sınırlı olduğundan bahsetmiştik. II. Ioannes'in bu sebeplerden biri olan *Kaisarissa* unvanını taşıyan ablası Anna Komnena ve annesi Irene Doukaina ile ilişkileri iyi değildi. Anna Komnena'nın kardeşi II. Ioannes ile husumetinin temeli babası I. Aleksios'un darbe ile iktidara gelmesi olayına kadar dayanır. Şöyle ki; I. Aleksios, İmparator III. Nikephoros Botaneiates (1078-1081)'i tahttan indirmeden önce bir önceki İmparator VII. Mikhael (1071-1078)'in oğlu

³¹ Bizans İmparatorluğu'ndaki imparatorluk saraylarının mor veya erguvan renkle bezenmiş odaları. İmparatorların bu odada doğan erkek çocuklarına "Porphyrogennetos" denirdi. Bkz. Mc.Cormick, M. (1991). "Porphyrogennetos", *ODB*, Vol. 3, 1701.

³² Stankoviç, V. (2016). "John II Comnenus before the year 1118". (Eds. Alessandra Bucossi - Rodriguez Suarez), *John II Komnenos, Emperor of Byzantium: In the Shadow of Father and Son*. Abingdon: Routledge & Taylor and Francis Group, 14; Anna Komnena (1996). *Aleksiad Malazgirt'in Sonrası*. (Çev. Bilge Umar), Ankara: İnkilâp Kitabevi, 193; Anna Komnena (1979). *The Alexiad of Anna Komnena*. (Trc. E.R.A. Sewter), Harmondsworth: Penguin Books, 197-198; Ioannes Zonaras (2008). *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*. (Çev. Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 167.

³³ Garland, L. (2002). *Byzantine Empresses Women and Power in Byzantium*. New York: Routledge & Taylor and Francis Group, 193; Niketas, 1995: 3; Niketas Choniates, 1984: 5.

³⁴ Stankoviç, 2016: 14.

³⁵ Zonaras, 2008: 167.

³⁶ Anna Komnena, 1996: 193; Anna Komnena, 1979: 198; Zonaras, 2008: 167.

Konstantinos Dukas'ın kendisinin varisi olacağı hususunda Konstantinos Dukas'ın annesi İmparator III. Nikephoros Botaneiates'in eşi İmparatoriçe Maria ile anlaşmıştı³⁷. Nitekim I. Aleksios'un darbesi başarılı olunca Anna Komnena Konstantinos Dukas ile nişanlanmış³⁸ ve hatta Anna müstakbel kayınvalidesi İmparatoriçe Maria'nın mülkünde kalmaya başlamıştı³⁹. Fakat II. Ioannes Komnenos'un 1087 yılındaki doğumu ile I. Aleksios'un muhtemeldir ki tahtı için sorun olmayacağını düşünerek oğlunu veliaht ilan etmesi Anna Komnena'nın imparatoriçe olma ihtimalinin ortadan kalkmasına sebep oldu.

Çok net olmayan bilgilerin olduğu bu süreç henüz beş yaşındaki II. Ioannes Komnenos'un 1 Eylül 1092-Kasım 1092 başlangıcında müşterek imparator olarak taç giymesi ile devam eder⁴⁰. Bu olay Konstantinos Dukas ve Anna Komnena'nın birlikte hüküm sürme ihtimalinin müşterek imparatorlar I. Aleksios ve II. Ioannes Komnenos'un başlarına bir şey gelmediği sürece olmadığını gösteriyordu. Nitekim son olarak 1094 yılında Sırp Bizans sınırında talan hareketlerine girişirken Konstantinos Dukas Serez'deki mülkünde İmparator I. Aleksios'u ağırlamış ve bu olaydan sonra kaynaklarda adı bir daha geçmemiştir. Bu yüzden onu bir şekilde ölmüş veya öldürülmüş kabul etmemiz gerekir⁴¹. Çünkü Anna Komnena müstakbel nişanlısının hem bu sıralarda hasta olduğunu belirtmiş⁴² hem de 1097 yılında geçmişte İmparator VII. Mikhael'e karşı ayaklanmış ve bu yüzden görme yetisini kaybetmiş olan Nikephoros Bryennios'un aynı ismi taşıyan en büyük erkek çocuğu ile evlenmiştir⁴³.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un çocukluğu ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu dönemde sadece kendisinin oyun arkadaşı olan ve isminden sıkça bahsedeceğimiz Ioannes Aksukhos'un varlığından haberdarız. Ioannes Aksukhos Birinci Haçlı Seferi esnasında 19 Haziran 1097'de Türkiye Selçuklu Devleti'nin o zamanki başkenti Nicaea'nın Bizans kuvvetlerinin eline geçmesi ile esir edilen bir Türk çocuğuydu. Bizanslı yazarlardan Niketas Khoniates'in verdiği bilgiye göre İmparator I. Aleksios bu Türk çocuğun oğlu II. Ioannes ile aynı yaşlarda olduğu için oyun arkadaşı olmasını sağlamıştır.

³⁷ Anna Komnena, 1996: 64-65; Anna Comnena, 1979: 76-77.

³⁸ Anna Komnena, 1996: 192; Anna Comnena, 1979: 197; Zonaras, 2008: 166-167; Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 347; Kazhdan, "Constantine Doukas", *ODB*, Vol. 1, 657-658.

³⁹ Anna Komnena, 1996: 96-97; Anna Comnena, 1979: 104-105.

⁴⁰ Stankoviç, 2016: 16-17; Ostrogorsky, 1991: 347-348.

⁴¹ Anna Komnena, 1996: 274-275; Anna Comnena, 1979: 279-280; Zonaras, 2008: 166-167; Kazhdan, "Constantine Doukas", *ODB*, Vol. 1, 658; Ostrogorsky, 1991: 347.

⁴² Anna Komnena, 1996: 274-275; Anna Comnena, 1979: 279-280.

⁴³ Anna Komnena, 1996: 11; Anna Comnena, 1979: 18-19; Niketas, 1995: 3; Niketas, 1984: 5; Zonaras, 2008: 167; Ostrogorsky, 1991: 348.

Zamanla birlikte büyüyen bu iki çocuk dost olmuş, Ioannes Aksukhos iyi bir eğitim alırken adaşı imparator olduğu zaman en yakınlarından biri olarak kendisine *Megas Domestikos*⁴⁴ payesi verilmiştir⁴⁵.

XI. yüzyılın ortalarından itibaren İtalya'daki Normanlar Bizans İmparatorluğu için büyük bir tehdit olmaya başlamıştı. I. Aleksios henüz imparator olmadan önce Konstantinos Dukas imparatorluk topraklarının olası bir Norman istilasından korunması için İmparator VII. Mikhael tarafından Apulia Dükü Norman Robert Guiscard'ın kızı Olympias ile 4 Ağustos 1074 tarihinde nişanlanmış ve gelin başkente gelince Helena adını almıştı⁴⁶. Ancak evlilik gerçekleşmeden İmparator VII. Mikhael tahttan indirilince nişan III. Nikephoros Botaneiates tarafından bozuldu ve Olympias ülkesine gönderildi⁴⁷. İttifakla sonuçlanabilecek bu olaydan sonra bu defa Robert Guiscard'ın kardeşi ve aynı zamanda Sicilya Kontu I. Roger (1072-1101) Bizans'a karşı Macaristan ile ittifak arayışına girişti. Bu amaçla 1097 yılında Macar bir prenses ile evlendi⁴⁸.

1104 yılına gelindiğinde ise Sicilya Kontu I. Roger'ın yeğeni, Robert Guiscard'ın oğlu ve Antakya Prinkepsliği ile Taranto lordu olan Bohemond (1050-1111) Bizans'ın kutsal topraklara gitmeye çalışan Hristiyan hacıları engellediği iddiası ile İmparator I. Aleksios'a karşı savaş hazırlıklarına başladı⁴⁹. Bu hazırlıklar devam ederken 25 Mart 1106'da Taranto Lordu ve Antakya Prinkepsi Bohemond Fransa Kralı I. Philip (1060-1108)'in kızı Constance ile evlendi. Bohemond kralın diğer kızı Cecile'nin de Antakya'daki vekili ve yeğeni Tancred ile evlenmesini sağladı. Norman lider bu evlilikler aracılığıyla açıkça imparatora karşı siyasi destek arıyordu⁵⁰.

Bizans İmparatorluğu için tehlike çanlarının çaldığı bu gelişmeler sonrası on yedi yaşına girmek üzere olan II. Ioannes Komnenos aynı şekilde siyasî bir evliliğin konusu oldu. İmparatorluğun bu ittifak girişimlerinin kurbanı olmaması ve Norman-Macar gücünden oluşan iki cepheli bir saldırıya maruz kalmaması için 1104 yılında İmparator I.

⁴⁴ İmparatorundan sonra gelen en yüksek askeri makam. Bkz. Kazhdan, "Megas Domestikos", *ODB*, Vol. 2, 1329-1330.

⁴⁵ Demirkent, Işın. (1996). "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos". *Belleten*, Cilt: 60, Sayı 227, 61-62; Niketas, 1995: 6; Niketas, 1984: 7-8.

⁴⁶ Anna Komnena, 1996: 41-42, 45-46; Anna Comnena, 1979: 53, 57-58; Garland, 2002: 180.

⁴⁷ Garland, 2002: 180

⁴⁸ Stephenson, 2002: 180.

⁴⁹ Angold, M. (1984). *The Byzantine Empire 1025-1204 A Political History*. New York: Longman Group UK Limited, 142; Stephenson, 2002: 180.

⁵⁰ Anna Komnena, 1996: 360; Anna Comnena, 1979: 369; Altan, E. (2018). *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 125; Yewdale, R. B. (1917). *Bohemond I Prince of Antioch*. Princeton: 108.

Aleksios başında *Sebastos*⁵¹ Eumathius Philocales'in olduğu⁵² bir elçilik heyetini Macaristan'a gönderdi. Elçilik heyeti ile yapılan görüşmede Macaristan Kralı Kalman (1095-1116) 'ın ölmüş olan amcası Kral I. Laszlo (1077-1095)'nun kızı Piroska'nın müşterek imparator ile evlendirilmesine karar verildi. 1105 yılında yaklaşık 15-16 yaşlarında olan Piroska Bizans elçilik heyeti ile birlikte Konstantinopolis'e geldi. Burada II. Ioannes Komnenos ile evlenen Piroska'ya kayınvalidesinin adı verildi⁵³. Böylelikle İmparator I. Aleksios'un düşüncesine göre bu evlilik sayesinde Bizans'ın kuzey sınırı güvence altına alınmış ve Macarlarla akrabalık ilişkisi kurularak olası bir Norman-Macar saldırısı engellenmiş oluyordu. Ancak ilerleyen sayfalarda göreceğimiz üzere İmparator I. Aleksios'un bu düşüncelerinin pek çoğu gerçekleşmedi.

II. Ioannes Komnenos'un müşterek imparatorluk döneminde kaynakların vermiş olduğu birkaç bilgi kırıntısı ile de olsa İmparator I. Aleksios ile seferlere katıldığını ve muhtemelen çarpışmalarda bulunduğunu anlıyoruz. Bu bilgi kırıntılarından 1106-1107 yıllarında Norman lider Bohemond'un Balkanları istila girişimine karşı İmparator I. Aleksios'un savunma hazırlıkları yaptığı ve Sırp jupanlarından Bolkanos'un Bizans topraklarını yağmaladığı sıralarda II. Ioannes'in seferlerde bulunduğunu öğreniyoruz. Özellikle II. Ioannes'in ablası Anna Komnena eseri *Aleksiad*'da, İmparator I. Aleksios'un görevlendirdiği bazı birliklerin karada Bohemond'a yenildikten sonra yeni bir birliğin kurulduğunu ve bu birliğe "*Mor Odada Doğmuş Olan'ın komutası altında bulunmuş, savaşıma sabırsızlanan çok sayıda adamın*⁵⁴" eklendiğinden bahsetmiştir. Elbette Anna Komnena'nın bahsini ettiği "*Mor Odada Doğmuş olan*" kişi eserinde adını anmaktan imtina ettiği kardeşi II. Ioannes Komnenos'tan başkası değildir.

Niketas Khoniates de aynı şekilde II. Ioannes'in müşterek imparatorluk döneminde "*İskitler (Peçenek-Kıpçaklar)*⁵⁵" ile yapılan çatışmalara katıldığını belirtmektedir⁵⁶. Bu iki Bizans kaynağından edindiğimiz bilgilere göre İmparator II. Ioannes Komnenos'un daha

⁵¹ XI. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nda yüceltici bir sıfat olarak kullanılan ve saygıdeğer anlamına gelen bir terim. Bkz. Kazhdan, "Sebastos", *ODB*, Vol. 1, 1862-1863.

⁵² Makk, Ferenc. (1989). *The Arpads and the Comneni Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*. (Trc. György Novak), Budapest: 14.

⁵³ Eckhart, F. (2010). *Macaristan Tarihi*. (Çev. İbrahim Kafesoğlu), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 39; Ioannes Kinnamos, (2001). *Historia*. (Haz. Işın Demirkent), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9; John Kinnamos, (1976). *Deeds of John and Manuel Comnenus*. (Trc. Charles M. Brand), New York: Columbia University Press, 17; Moravcsik, G. (1970). *Byzantium and the Magyars*. Amsterdam: 70-72; Stephenson, 2002: 180.

⁵⁴ Anna Komnena, 1996: 409; Anna Comnena, 1979: 413.

⁵⁵ Bizans İmparatorluğu'nun tarihi boyunca çeşitli Türk toplulukları için ve bazen de Slavlar için kullanılan tabir. Bkz. Pritsak, O. "Scythians", *ODB*, Vol. 3, 1857-1858.

⁵⁶ Niketas, 1995: 9; Niketas, 1984: 10.

müşterek imparatorluk döneminde emri altındaki birliklerle çatışmalara katılmış ve tecrübe kazanmış bir komutan olduğu kesindir.

1107 yılının Ocak-Şubat aylarında Taranto Lordu ve Antakya Prinkepsi Bohemond'un ve Sırp Jupanı Boldanos'un saldırıları esnasında Balabista'da II. Ioannes Komnenos'a seferde eşlik eden eşi Irene-Piroska'dan olan ilk çocukları ikiz kardeşler Aleksios ve Maria dünyaya geldi⁵⁷. Anna Komnena'nın II. Ioannes Komnenos'un ilk çocuklarının doğumu ile ilgili verdiği bu bilgide ilginç olan şey Irene-Piroska'nın müşterek imparator ile seferde bulunduğu bir sırada doğum yapmasıdır. Bir imparatora seferde bulunduğu sırada imparatoriçenin eşlik etmesi Bizanslılar tarafından hoş karşılanmasa da⁵⁸ örneğin İmparator I. Aleksios Balkanlarda Normanlara ve Anadolu'da Selçuklu Türklerine karşı çıktığı seferlerde İmparatoriçe Irene Doukaina kendisine eşlik etmişti⁵⁹. Ancak II. Ioannes Komnenos'un eşi Irene-Piroska'nın durumu olağan karşılanamaz. Irene-Piroska hamile olmadan II. Ioannes Komnenos'a eşlik etseydi olağan karşılanabilirdi. Fakat hamile olduğu halde imparatorluğa varis verecek bir kadının seferlerde birçok tehlikeye maruz kalabileceği için kocasına eşlik etmesi normal şartlarda mantıklı bir durum olarak görülemez. Bu doğum olayının Konstantinopolis'te değil seferde gerçekleşmiş olması II. Ioannes'in eşi Irene-Piroska'nın hayatının başkentte tehlikede olacağını düşünmüş olduğunu göstermektedir. Onun bu endişesinin kaynağı daha önce kısaca değindiğimiz ancak ilerleyen sayfalarda detaylı bir şekilde ele alacağımız Anna Komnena ve İmparatoriçe Irene'nin Bizans tahtında farklı bir kişiyi görmek istemelerine bağlanabilir. Muhtemelen II. Ioannes Komnenos eşi Irene-Piroska'nın Konstantinopolis'te annesi ve ablası gibi daha büyük bir tehlike altında olmasındansa yanında daha emniyette olacağını düşünerek kendisine refakat etmesini sağlamıştır⁶⁰.

II. Ioannes Komnenos'un askerlik deneyimi ve ilk çocuklarının doğumundan bahsederken kısmen de olsa Normanlar ve Bizans İmparatorluğu arasındaki husumetten bahsetmiştik. Taranto Lordu ve Antakya Prinkepsi Bohemond İmparator I. Aleksios'un batı Hristiyanlık dünyasına ihanet ettiği iddiasıyla Avrupa'da Bizans İmparatorluğu'na karşı propaganda faaliyetleri yürüterek Papa II. Paschal ve Fransızlardan da aldığı birlikler ile 1107 yılında Adriyatik'i geçti. İmparatorluğun Dyrakhion (Draç) şehrini kuşattı ve Arnavutluk çevresindeki topraklarını işgal etmeye çalıştı. Ancak İmparator I. Aleksios'un

⁵⁷ Anna Komnena, 1996: 372; Anna Comnena, 1979: 379-380.

⁵⁸ Hill, B. (2003). *Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji*. (Çev. Elif Gökteke Tut), Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 88.

⁵⁹ Anna Komnena, 1996: 366, 481; Anna Comnena, 1979: 374, 473.

⁶⁰ Stankoviç, 2016: 17-18.

donanması ile Bohemond'un Güney İtalya ile bağlantısını kesmesi, bölgedeki dağ geçitlerini tutarak Normanların ilerleyişini durdurması ve Bohemond'un ordusunda kendisine karşı olan baronlar ve prensleri kışkırtması işgal hareketini engelledi. Ordusunun Dyrrakhion şehrini ele geçirememesi de Bohemond'un başarısızlıklarına eklenince İmparator I. Aleksios ile anlaşmak zorunda kaldı. Bunun sonucunda 1108 yılında İmparator I. Aleksios ve Bohemond Bizans İmparatorluğu'nun Batı Makedonya'daki Deabolis (Devol) şehrinde buluşarak Anna Komnena sayesinde maddelerini öğrendiğimiz antlaşmayı imzaladılar⁶¹.

Devol Antlaşması'nın araştırma konumuz açısından asıl önemi İmparator I. Aleksios'un gözünde oğlu II. Ioannes Komnenos'un meşru ortağı ve varisi olduğunu bir kez daha gözler önüne sermesidir. Şöyle ki; Devol Antlaşması'nın ikinci, üçüncü, dördüncü, dokuzuncu, on birinci, on ikinci ve on dördüncü maddelerinde açıkça görüldüğü üzere Taranto Lordu ve Antakya Prinkepsi Bohemond antlaşmayı sadece İmparator I. Aleksios ile değil ayrıca müşterek imparator II. Ioannes Komnenos ile de yaptığını kabul etmiştir. Buna ilaveten antlaşmada müşterek imparatorlara sadık kalacağını ve genç varis tek başına imparator olduğu zaman bağlılık göstereceğini taahhüt etmiştir⁶².

İmparator I. Aleksios'un gözünde oğlunun meşruiyetini yabancı bir liderle yapılan antlaşmada göstermesi ve bu antlaşmayı bize sunan kişinin kardeşinin tahtında gözü olan Anna Komnena olması konumuz açısından dikkate değer bir husustur. Özellikle Anna Komnena'nın Aleksiad'ında kısa ipuçları verip II. Ioannes Komnenos'un tahta geçişinde sanki kardeşinin tahtı İmparator I. Aleksios'un onayı olmadan gasp etmiş gibi bir izlenim ortaya koyması bakımından Devol Antlaşması oldukça önemlidir.

⁶¹ Anna Komnena, 1996: 420-438; Anna Comnena, 1979: 417-434; Angold, 1984: 142; Şahin, S. (2016). *Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 127-128; Yewdale, 1917: 126-130.

⁶² Anna Komnena, 1996: 420-438; Anna Comnena, 1979: 417-434; Angold, 1984: 142.

4. II. IOANNES'İN TEK BAŞINA İMPARATOR OLMASI

İmparator I. Aleksios'a 1116 yılından önce gut hastalığından dolayı seferlerde eşi İmparatoriçe Irene Doukaina eşlik etmeye başlamıştı⁶³. İmparatorun 1116'da Türkiye Selçuklu Devleti üzerine yaptığı seferden sonra ise sağlık durumu giderek daha da kötüleşti ve artık yatağa bağlı yaşamak zorunda kaldı. Bu süreçte sürekli yanında bulunan İmparatoriçe Irene Doukaina imparatorluğun yönetiminde hâkim konuma geldi.

İmparator I. Aleksios'un ağır hastalık sürecinde İmparatoriçe Irene Doukaina ona kendisinden sonra kızı Anna Komnena'nın eşi *Kaisar* Nikephoros Bryennios'un imparator olması gerektiği yönünde sürekli baskı yapmaya başladı. Bizanslı bir yazarın ifadesine göre imparatoriçe oğlu II. Ioannes Komnenos'un karar almakta zorlanan, telaşlı ve bir imparatora yakışmayacak şekilde gevşek bir hayat tarzı olduğunu iddia ederek⁶⁴ kocasının varisinin büyük oğlu olmaması gerektiğini her fırsatta dile getiriyordu. Aksine İmparatoriçe Irene Doukaina'nın gözünde biricik kızı Anna Komnena'nın eşi sağlam karakteri ve eğitimiyle ön plana çıkan *Kaisar* Nikephoros Bryennios imparator olmaya yaraşır bir kişiydi. Bu yüzden bu kişinin imparator olması gerektiği yönündeki ısrarını İmparator I. Aleksios'un ölüm döşeginde olduğu saatlere kadar devam ettirdi⁶⁵. İmparator ise imparatoriçenin baskılarına karşı *Kaisar* Nikephoros Bryennios'un imparator olmasının mantıksız olacağını söyleyerek bu isteğe karşı çıkıyordu. Çünkü imparatora göre başka bir imparatoru güç kullanarak tahttan indiren birisi olarak kendisinden sonra tahta geçebilecek erkek çocukları dururken iktidarı kendi kanından olmayan birine bırakmasının imparatorluk tarihinde örneği yoktu ve böyle bir olay gerçekleşirse bütün Bizans halkının kendisi ile alay edeceğine inanıyordu⁶⁶.

İmparatoriçe Irene Doukaina'nın Konstantinopolis'te kurduğu Teotokos Kecharitomene Manastırı'nın⁶⁷ *typikonunda* oğlu II. Ioannes Komnenos'tan "*majestelerinin sevgili oğlu*" şeklinde bahsettiği ve oğlunun ölümünden sonra yâd edilmesini isteyecek kadar onu çok sevdiği anlaşılmaktadır⁶⁸.

⁶³ Anna Komnena, 1996: 366, 481; Anna Comnena, 1979: 374, 473.

⁶⁴ Niketas, 1995: 3; Niketas, 1984: 5.

⁶⁵ Ostrogorsky, 1991: 348.

⁶⁶ Niketas, 1995: 3; Niketas, 1984: 5.

⁶⁷ Hill, 2003, 169.

⁶⁸ Jordan, R. (2001). "Kecharitomene: Typikon of Empress Irene Doukaina Komnene for the Convent of the Mother of God Kecharitomene in Constantinople", *Byzantine Monastic Foundation Documents*, Vol. 1, (Ed. John Philip Thomas - Angela Constantinides Hero, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C.: Harvard University Press, 701.

İmparatoriçe Irene Doukaina'nın II. Ioannes Komnenos'un varis olmasına karşı çıkmasının sebebi daha önce değindiğimiz gibi onun karakterine karşı güvensizlik olmamalıdır. Nitekim II. Ioannes Komnenos'un imparator olduktan sonra kendisine yönelik suikast girişiminde parmağı olmaması bu düşüncemizi kuvvetlendirmektedir. Suikast girişiminin elebaşı Anna Komnena'nın ilk nişanlısı Konstantinos Dukas ile başlayan imparatoriçe olma hayali ile annesi İmparatoriçe Irene Doukaina'yı kıskırttığını düşünmekteyiz.

Anna Komnena'nın Aleksiad'ında kardeşi II. Ioannes Komnenos'tan çok az ve üstü kapalı bir şekilde bahsettiğini ifade etmiştik. Anna kardeşinin oğlu İmparator I. Manuel'in imparatorluk döneminde bir manastıra kapatılmışken eserini yazmıştı⁶⁹. Eserinde babasının hastalığının sebeplerini sıralarken en büyük sebep olarak isim vermeden erkek kardeşlerinin büyüğünü işaret etmiştir⁷⁰. Muhtemelen eserini özgürlüğünden mahrum bir şekilde ve İmparator I. Manuel devrinde yazdığı için isim verememiştir. Anna Komnena bu kişinin babasını ağır hastalık sürecinde sadece davranışlarıyla hasta etmediğini ayrıca onun içecek kabına zehir koyarak hastalığının şiddetini günden güne artırdığını ve İmparatoriçe Irene Doukaina'nın bu kaba bal katarak onu engellemeye çalıştığını belirtmiştir. Üstelik Anna Komnena sözlerinin şiddetini artırarak bu kişiyi "*hastalığın ta kendisi*" ve "*rezil*" bir kişi olarak tanımlıyordu⁷¹.

Anna Komnena'nın bu kadar nefret edip ismini açıklamadığı kişi II. Ioannes Komnenos'tan başkası olamaz. Çünkü İmparator I. Manuel devrinde eserini yazdığı halde İmparator I. Aleksios'u zehirlemeye çalışan kişi II. Ioannes Komnenos değil de alelade bir saray görevlisi veya babasının bir başka yakını olsaydı böyle önemli bir olayın aktörünü elbette yazardı. Dolayısıyla Anna Komnena imparator yeğeninin korkusundan veya eserinde II. Ioannes Komnenos'un adını verseydi eser hayatta kalmayacağı için bu kişi hakkında sadece imada bulunabilmiştir.

Bu zehirleme girişiminin gerçekleşmiş olabileceğini ima eden veya bildiren Anna Komnena'dan başka hiçbir yazar yoktur. Bize göre bu olayın yaşanmış olma ihtimali de çok düşüktür. Çünkü II. Ioannes zaten doğar doğmaz babası tarafından veliaht ilan edilmişti ve 1092'den itibaren de müşterek imparatordu. Ayrıca İmparator I. Aleksios 1108'de imzalanan Devol Antlaşması'nda bile ortağı ve varisi olarak II. Ioannes

⁶⁹ Neville, 2018: 175; Hill, 2003: 194.

⁷⁰ Anna Komnena, 1996: 456; Anna Comnena, 1979: 452.

⁷¹ Anna Komnena, 1996: 456-457; Anna Comnena, 1979: 452.

Kommenos'u görmekteydi. Önceki sayfalarda İmparator I. Aleksios'un varisi olarak başka bir aday göstermeyi düşünmediğini de belirttik. Dolayısıyla bu şartlar altında müşterek imparatorun babasını zehirlemeye kalkışmasına sebep olabilecek bir durum görülmediği için böyle bir olayın gerçekleşmiş olabilmesi oldukça zordur.

İmparator I. Aleksios'un yatağa bağlı yaşadığı 1116 yılından sonra İmparatoriçe Irene Doukaina ve Anna Komnena'nın kendisine karşı tutumunun farkında olan II. Ioannes Komnenos taraftarlarını toplamaya başladı. Daha önce babasının ölümünden sonra kendisini destekleyeceklerine dair yemin eden kişilerle görüşüyordu. Bu süreçte *sebastokrator*⁷² unvanlarına sahip kardeşlerinden Isaakios II. Ioannes Komnenos'u desteklerken⁷³ Andronikos ise Nikephoros Bryennios'tan yana tutum takındı⁷⁴. İmparator I. Aleksios'un hastalığında otoriteyi elinde tutan İmparatoriçe Irene Doukaina ise oğlunun faaliyetlerinden haberdar oldu ve kendisine yapılacak ziyaretleri yasakladığı gibi takip ettirerek faaliyetlerini engellemeye çalıştı⁷⁵.

Müşterek imparatorun bu süreçte taraftarlarını toplamasının bir başka sebebi de eniştesi *Kaisar* Nikephoros Bryennios'un İmparatoriçe Irene Doukaina'nın otoritesi altında artan nüfuzuydu. II. Ioannes'in imparator oluşu hakkında detaylı bilgi veren Bizanslı yazarlardan biri olan Ioannes Zonaras İmparator I. Aleksios'un hastalığı sırasında *Kaisar* Nikephoros Bryennios'un "*sarayda büyük nüfuzu olduğu, herkesin ona sığındığı ve hükümdar gibi yargılama yaptığını*⁷⁶" belirterek durumun müşterek imparatoru endişelendirir bir vaziyet aldığını belirtmiştir.

1118 yılı ağustos ayına gelindiğinde İmparator I. Aleksios'un sağlık durumu giderek daha da kötüleşti. İmparator hastalığı için "*...derinlemesine ve genişlemesine bir soluk almak, yüreğimi daraltan sıkıntıyı böylece sanki hafifletmek (istiyorum)*⁷⁷" ifadelerini kullanırken durumu yemek yiyememe ve uykusuz kalma şeklini alınca doktorlar vücudundan kan alarak onu tedavi etmeye çalıştılar. Ancak Anna Komnena "*Tanrıya sunduğumuz şükran duaları göğü tuttu. Ne yazık ki, bunun sonucu düş kırıklığı oldu, çünkü üçüncü ya da dördüncü günde, birdenbire, aynı soluğu kesilişler imparatoru sardı ve*

⁷² İmparator I. Aleksios Komnenos'un kardeşi Isakios Komnenos için *sebastos* ve *autokrator* kelimelerinin birleşimi ile oluşturduğu ve Komnenoslar döneminde imparator çocukları ve kardeşleri için kullanılan unvan. Bkz. Kazhdan, "Sebastostokrator", *ODB*, Vol. 1, 1862.

⁷³ Niketas, 1995: 5; Niketas, 1984: 7.

⁷⁴ Zonaras, 2008: 173.

⁷⁵ Zonaras, 2008: 172-173.

⁷⁶ Zonaras, 2008: 177.

⁷⁷ Anna Komnena, 1996: 517; Anna Comnena, 1979: 507.

*akciğerindeki ağrılar kendini gösterdi*⁷⁸” şeklindeki ifadeleriyle durumu gözler önüne sermiştir. İmparatorun hastalığının artık bir tedavisi olmadığını anlayan hekimler en azından imparatoru rahatlatın diye onu önce Büyük Saray’ın güney bölümüne taşıdılar. Ancak Büyük Saray’ın nemli olması yüzünden İmparator I. Aleksios bu defa Mangana Sarayı’na taşındı. Burada imparatora vücudunun pek çok yeri şiştiği için dağlama işlemi yapıldı fakat bu yöntem de sonuç vermedi⁷⁹.

İmparator I. Aleksios’un artık hayatından ümidin kesildiği ve ölümünün beklendiği 15 Ağustos 1118 Perşembe günü hasta yatağı başında kızlarından Anna Komnena ve Maria ile eşi İmparatoriçe Irene Doukaina beklemekteydi⁸⁰. Oğlu II. Ioannes Komnenos’a babasının ölmek üzere olduğu haberi ulaşınca onun bulunduğu odaya gitti. Annesi ve ablasının yanında babası ile vedalaşır gibi gözyaşları döken II. Ioannes Komnenos imparatora sarıldığı bir esnada parmağından mühür yüzüğünü kimseye fark ettirmeden aldı⁸¹.

II. Ioannes Komnenos babasının mühür yüzüğünü aldıktan sonra hızlıca Mangana Sarayı’ndan ayrılarak taraftarlarıyla buluştu ve Büyük Saray’a gitmek amacıyla henüz Mangana Sarayı’ndan çıkmışken bir grup Abaza kökenli Bizans askeri onu görür görmez imparator olarak selamladı. Bu olaylardan haberdar olan İmparatoriçe Irene Doukaina vaziyeti İmparator I. Aleksios’a bildirince imparator bu durumu bir gülümseme ile karşıladı ki muhtemelen mühür yüzüğünün parmağından alınmasını fark etmişti. Bu sıralarda taraftarlarıyla Büyük Saray’a gitmekte olan II. Ioannes ve taraftarlarının yolunu hasta imparatorun kişisel koruması olan Varg muhafızları kapattı. Ancak müşterek imparator Varg muhafızlarına gönderdiği elçiyle henüz ölmemiş olan İmparator I. Aleksios’un öldüğünü söyleyerek yolu açtırdı. Daha sonra patrik ve din adamlarına da İmparator I. Aleksios’un ölmüş olduğu şeklinde bilgi vererek kendisini imparator olarak selamlamalarını sağladı⁸².

Bütün bunlar yaşanırken İmparatoriçe Irene Doukaina oğlu II. Ioannes Komnenos’a haber göndererek yaptıklarından vazgeçmesini ve Mangana Sarayı’na dönmesini istedi. Bir yandan da *Kaisar* Nikephoros Bryennios’u oğlunu engellemesi için teşvik etmeye çalıştı. Ancak hiçbir şey elde edemedi. II. Ioannes Komnenos ise taraftarları ve yakınları ile

⁷⁸ Anna Komnena, 1996: 516; Anna Comnena, 1979: 506.

⁷⁹ Anna Komnena, 1996: 519; Anna Comnena, 1979: 509.

⁸⁰ Anna Komnena, 1996: 521; Anna Comnena, 1979: 510-511.

⁸¹ Niketas, 1995: 4; Niketas, 1984: 6.

⁸² Zonaras, 2008: 182-185.

Büyük Saray'a ulaştığında saray nöbetçilerine babasından aldığı mühür yüzüğünü gösterip İmparator I. Aleksios'un öldüğünü söyleyerek kapıların açılmasını istedi. Müşterek imparatorun bu isteği reddedilince taraftarları ve saray nöbetçileri arasında çatışma çıktı. Çatışma sonucunda Büyük Saray'ın kapıları açıldı ve II. Ioannes Komnenos taraftarları, yakınları ve halktan bir kalabalık ile Büyük Saray'a girdi ve saray yağmalandı. Ancak II. Ioannes Komnenos burada bir süre sonra düzeni sağlayabildi fakat yine de amacına ulaşmış oldu⁸³.

Aynı günün akşam saatlerinde ise çaresizce yanında iki kızı ve eşi İmparatoriçe Irene Doukaina'nın bulunduğu odasında İmparator I. Aleksios Komnenos 37 yıl imparatorluk yaptıktan sonra öldü. 16 Ağustos 1118 günü İmparator I. Aleksios Komnenos'un Khristos-Philantropos Manastırı'ndaki cenazesine oğlu İmparator II. Ioannes Komnenos saraydan çıkmayarak katılmadı. Henüz olaylı bir şekilde tahta geçtiği için kendisine güvenemeyen İmparator II. Ioannes Komnenos Büyük Saray'dan ancak günler sonra çıkarak iktidarını tesis etmeye başladı⁸⁴.

⁸³ Niketas, 1995: 4-5; Niketas, 1984: 6-7.

⁸⁴ Azîmî (2006). *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038)*. (Yay. ve çev. Ali Sevim), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 49-50; Kinnamos, 2001: 5; Kinnamos, 1976: 14; Müverrih Vardan (1937). *Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)*. (Trc. Hrant D. Andreasyan), *Tarih Semineri Dergisi*, Sayı 1/2, İstanbul: 195; Niketas, 1995: 5; Niketas, 1984: 7; Süryani Patrik Mihail (1944). *Süryanî Patrik Mihail'in Vakainamesi, İkinci Kısım (1042-1195)*. (Trc. Hrant D. Andreasyan), Ankara: (Türk Tarih Kurumu'nda Yayımlanmamış Tercüme), 66; Urfalı Mateos (1962). *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (trc. Hrant D. Andreasyan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 265-266; Willermus Tyrensis (2018). *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)*. (Çev. Ergin Ayan), Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 187; William Archbishop of Tyre (1943). *A History of Deeds Done Beyond The Sea*. Vol. 2. (Trc. Emily Atwater Babcock – August Charles Krey), New York: Columbia University Press, 523; Angold, 1984: 152; Ostrogorsky, 1991: 348.

5. İMPARATOR II. IOANNES'E KARŞI BAŞARISIZ SUİKAST GİRİŞİMİ

İmparator II. Ioannes Komnenos'un iktidarının daha birinci yılı dolmadan kesin olarak bilmediğimiz bir tarihte bir suikast girişiminin hedefi oldu. Suikastın planlayıcısı daha önce değindiğimiz gibi Konstantinos Dukas ile nişanlanmasından beri tahtta gözü olan imparatorun ablası Anna Komnena idi⁸⁵.

Suikastın bir diğer elebaşı ise her ne kadar ismi bize suikast girişimini bildiren iki kaynakta geçmese de daha önce II. Ioannes Komnenos'un varisliğine karşı çıkan kardeşlerinden *Sebastokrator* Andronikos Komnenos olmalıdır. Çünkü suikast girişimini bildiren kaynaklardan Niketas Khoniates bu olaya “*hanedan azasından birçoğunun*⁸⁶” karıştığını bildirmekte ve diğer kaynağımız olan Süryani Patriği Mihail ise asıl elebaşının imparatorun kardeşi olduğunu belirtmektedir⁸⁷. Önceki konuda II. Ioannes Komnenos'un imparator olmasına Andronikos Komnenos'un karşı olduğunu belirtmiştik. Bu sebeple Andronikos Komnenos'un hem Komnenos hanedanından olması hem de İmparator II. Ioannes Komnenos'un yakın zamandaki bir muhalifi ve kardeşi olmasından dolayı suikast girişiminin elebaşlarından biri olduğunu düşünmekteyiz.

Suikastın amacı İmparator II. Ioannes Komnenos'un öldürülerek Anna Komnena ve *Kaisar* Nikephoros Bryennios çiftinin imparator ve imparatoriçe olarak tahta çıkışını sağlamaktı. Kaynaklarda İmparator II. Ioannes Komnenos'un öldürülmesi amacı gerçekleştirilirse çocukları ve eşi İmparatoriçe Irene-Piroska'ya ne olacağı belirtilmediği için planın bu kısmı hakkında fikir belirtemiyoruz.

Plana göre İmparator II. Ioannes Komnenos Konstantinopolis'teki av köşkü Philopation'da kaldığı gece imparatorun rüşvet verilerek kazanılan nöbetçileri suikastçıları engellemeyeceği için *Kaisar* Nikephoros Bryennios bizzat gelerek suikastı gerçekleştirecekti. Ancak plan başarılı olmadı. Çünkü suikastçıların ve nöbetçilerin rüşvetle taraf değiştirdiği gece *Kaisar* Nikephoros Bryennios kararsız kaldığı için Philopation'a gelmedi. Sabah olunca durumdan haberdar olan imparator suikastçıları yakalattı fakat hiçbirine fiziksel bir ceza vermedi. Suikastçılar sadece görevlerinden azledildi ve mal varlıklarına el konuldu. Daha sonra yakalanan un emri ile sorguya çekildi ve girişimin elebaşının ablası Anna Komnena olduğu anlaşıldı. İmparator II. Ioannes

⁸⁵ Niketas, 1995: 6; Niketas, 1984: 8.

⁸⁶ Niketas, 1995: 6; Niketas, 1984: 8.

⁸⁷ Süryani Mihail, 1944: 66.

Kommenos kendisini öldürmek isteyen Anna Komnena olduğunu öğrenince çocukluk arkadaşı, dostu ve aynı zamanda *Megas Domestikos* unvanına sahip Ioannes Aksukhos'a ablasının bütün mal varlığını bağışlamak istedi. Ancak Ioannes Aksukhos imparatorun bu cömert teklifini kabul etmeyince Anna Komnena'nın mal varlığı kendisine iade edildi⁸⁸. Ancak Anna Komnena'nın mal varlığını kendisine iade etmesine rağmen hem ablasını hem de yıllardır ablasının kışkırtmalarına kapılan, suikasta karışmamış annesi İmparatoriçe Irene Doukaina'yı Kecharitomene Manastırı'na kapatarak cezalandırdı⁸⁹. İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu kararına annesine güvenememesinin sebep olduğu anlaşılmaktadır. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen İmparatoriçe Irene Doukaina Kecharitomene Manastırı'nda 19 Şubat 1123 ya da 1133 tarihinde öldü⁹⁰.

İmparator II. Ioannes Komnenos suikast teşebbüsünün kararsız ismi eniştesi *Kaisar* Nikephoros Bryennios'u da affetti. Nitekim *Kaisar* Nikephoros Bryennios ölümüne dek II. Ioannes Komnenos'un seferlerinde yanında oldu⁹¹.

İmparator II. Ioannes Komnenos kurmuş olduğu Pantokrator Manastırı için yazdığı *typikonda* ölümlerinden sonra annesi İmparatoriçe Irene Doukaina, eniştesi *Kaisar* Nikephoros Bryennios ve kardeşi *Sebastokrator* Andronikos Komnenos'un ayinlerde yâd edilmesini istediği halde Anna Komnena için böyle bir emir vermedi⁹². Bu istekten anlaşıldığı kadarıyla imparator kardeşi Andronikos'u da affetmiş olmalıdır. Fakat ablası Anna Komnena'nın adının anılmasını bile istememesi ona karşı ne kadar öfkeli veya kırgın olduğunu göstermektedir.

⁸⁸ Niketas, 1995: 6-8; Niketas, 1984: 8-9.

⁸⁹ Süryani Mihail, 1944: 66; Garland, 2002: 198; Ostrogorsky, 1991: 348.

⁹⁰ Garland, 2002: 198.

⁹¹ Anna Komnena, 1996: 12-13; Anna Komnena, 1979: 20.

⁹² Jordan, R. (2001). "Pantokrator: Typikon of Emperor John II Komnenos for the Monastery of Christ Pantokrator in Constantinople", *Byzantine Monastic Foundation Documents*, Vol. 1, (Ed. John Philip Thomas - Angela Constantinides Hero), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C.: Harvard University Press, 742.

6. II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİNDE BALKANLAR VE BATI İLE İLİŞKİLER

6.1. Peçenekler Sorunu ve Beroia Muharebesi

İmparator I. Aleksios döneminde Tuna Nehri'ni aşarak Bizans İmparatorluğu'nun topraklarını yağmalayan Türk topluluklarından biri Peçenekler oldu. Peçenekler zaman zaman bir başka Türk topluluğu olup imparatorluk topraklarını yağmalayan Kıpçaklar ile zaman zaman da imparatorluğun Bogomil inancına sahip isyancı halklarıyla ittifak kurarak imparatoru güç durumda bırakmıştı⁹³. 1090 yılına gelindiğinde Peçenekler İzmir'in Türk hâkimi Çaka Bey ile ittifak kurdu ve Konstantinopolis surları önüne gelebilecek kadar tehlikeli oldular. İmparator I. Aleksios bu büyük tehlike karşısında Peçeneklere karşı Kıpçaklar ile anlaştı. Sonuç olarak Bizans İmparatorluğu'nun topraklarına giren Kıpçakların yardımıyla müttefik ordu Peçenekleri Levounion olarak adlandırılan dağın eteğinde 29 Nisan 1091'de yapılan muharebe ile yenilgiye uğrattı⁹⁴.

29 Nisan 1091'den İmparator II. Ioannes Komnenos'un hâkimiyet dönemine kadar bir daha Bizans İmparatorluğu için tehlike oluşturabilecek bir Peçenek saldırısı kaydedilmedi. Ancak 1122 yılına gelindiğinde şartlar değişti. Anna Komnena'nın Levounion Muharebesi'nde bir millet olarak topyekûn imha edildiğini ifade ettiği Peçenekler⁹⁵ Tuna Nehri'ni otuz yıl aradan sonra bir kez daha aşarak Bizans İmparatorluğu'nun Trakya'daki topraklarını yağmaladılar. Müşterek imparatorluk döneminde II. Ioannes Komnenos Bizans kaynaklarında "İskit" olarak adlandırılan Peçenek ve Kıpçaklara karşı savaştığı için muhtemelen bu halkın yaşam tarzını ve savaş taktiklerini biliyordu. İmparator bu yağmalama faaliyeti sonrası 1122 yılının kış aylarını Peçeneklere karşı mevzi almak için Tuna Nehri'nin güneyindeki Beroia kentinde geçirdi. İmparator bu şehirde Peçenekler ve Kıpçakların tek bir lider değil pek çok kabile reisi tarafından yönetildiğini bildiği için bu kabile reislerini kendi tarafına çekmek istedi. Bu amaçla elçiler göndererek onları Beroia'da ağırladı, çeşitli hediyeler ve vaatler ile bazı kabile reislerini Bizans İmparatorluğu'nun safına çekti⁹⁶.

⁹³ Vasiliev, Alexander Alexandrovich. (2016). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Tevabil Alkaç), İstanbul: Alfa Basım Yayın, 439.

⁹⁴ Angold, 1984: 111; Ostrogorsky, 1991: 332-333.

⁹⁵ Anna Komnena, 1996: 254-255; Anna Comnena, 1979: 258-259.

⁹⁶ Kinnamos, 2001: 7; Kinnamos, 1976: 16; Niketas, 1995: 9; Niketas, 1984: 10.

İmparator II. Ioannes Komnenos bahar ayları geldiğinde Peçeneklerin kabile şefleri arasında ayrılık çıkardığı düşüncesi ile Bizans ordusu ile Beroia yakınlarında bulunan diğer Peçeneklerin üzerine yürüdü. Peçenek halkı öküz derisi ile sarılan vagon şeklindeki arabalarda yaşıyor ve muharebe halinde ise vagon arabalarını bir sırada dizerek kalkan gibi kullanıyorlardı. Muharebenin başında imparator ve askerleri at üstünde savaştı fakat Peçenek vagonlarını aşamadılar. Bu ilk saldırıda Bizans ordusunda bulunan Frank ve Felemenk askerlerinden pek çoğu Peçenekler tarafından öldürüldü⁹⁷. Nitekim çarpışmaya bizzat katılan imparator da bir ok ile bacağından yaralandı. Bundan sonra kötü gidişatı gören imparator taktik değiştirdi. İmparatorun kendisi de atından inerek bütün askerlerine yaya olarak savaşmalarını emretti⁹⁸.

İmparator II. Ioannes Komnenos bundan başka ordusundaki Vareg muhafızlarının lideri Thorir Helsing'e muharebeyi kazandıkları takdirde Konstantinopolis'te Vareglerin kendi imkânları ile Aziz Olaf⁹⁹ adına bir kilise yapabilecekleri sözünü verdi¹⁰⁰ ve Peçenek vagonlarını baltaları ile parçalamalarını emretti¹⁰¹.

Tanrı'nın Anası İkonası ile de teşvik edilen Bizans askerleri tekrar saldırıya geçti. Vareg muhafızlarının Peçeneklerin kalkan gibi kullandıkları vagon arabalarını parçalaması ile birlikte düşman savunması çöktü. Böylelikle 1122 yılı baharında Bizans ordusunun saldırılarına daha fazla dayanamayan Peçenekler arkalarında çok sayıda ölü ve esir bırakarak mağlup oldu. İmparator II. Ioannes Komnenos mağlup edilen bu halkın bir kısmını köle olarak sattı, bir kısmını orduya aldı ve geri kalanını da 13. yüzyılda bile varlıklarını sürdürecekleri imparatorluğun Balkanlardaki topraklarına iskân etti. Ayrıca imparator zafer gününü *Peçenek Bayramı* olarak ilan ettiği gibi bu bayram 12. yüzyılın sonlarına değin kutlanmaya devam etti¹⁰².

⁹⁷ Snorri Sturluson (1991). *Heimskringla: History of the King of Norway*. (Trc. Lee M. Hollander), Austin: University of Texas Press, 787.

⁹⁸ Kinnamos, 2001: 8; Kinnamos, 1976: 16.

⁹⁹ Norveç'te Dan egemenliğini kıran ve ölümünden sonra aziz ilan edilen Norveç Kralı Olaf Haraldsson (1015-1028/1030). Bkz. Krag, C. (2015). "Norveç'in Kurulması", (Editörler Stefan Brink – Neil Price), *Viking Dünyası*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Alfa Basım Yayım., 809-810.

¹⁰⁰ Snorri Sturluson, 1991: 788.

¹⁰¹ Kinnamos, 2001: 8; Kinnamos, 1976: 16.

¹⁰² Kinnamos, 2001: 8; Kinnamos, 1976: 16; Niketas, 1995: 11; Niketas, 1984: 10-11; Angold, 1984: 153; Süryanî Mihail, 1944: 69-70; John V. A. Fine, Jr. (1983). *The Early Medieval Balkans A Critical Survey From the Sixth to the Late Twelfth Century*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 234; Ostrogorsky, 1991: 349.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un Beroia'da mağlup ettiği bu halkın aslında kısmen Peçenek ve çoğunluğunun ise Kıpçak olduğunu¹⁰³ ya da bütün halkın sadece Kıpçaklardan oluştuğunu iddia eden¹⁰⁴ tarihçiler bulunmaktadır.

Anna Komnena'nın eseri *Aleksiad*'da ifade etmiş olduğu; İmparator I. Aleksios'un 1091 yılında Levounion Muharebesi'nde mağlup ettiği Peçeneklerin tamamen imha edildiği iddiasını mübalağalı görüyoruz. Buna ilaveten bu muharebe büyük bir katliam ile sonuçlandıysa bile 30 yılda Peçeneklerin nüfusu artmış, Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırdan yeni bir Peçenek göçü gerçekleşmiş ya da muharebenin etkilerini zaman ile atarak Bizans İmparatorluğu'nun sınırlarını tekrar tehdit eder hale gelmiş olmalıdırlar. Nitekim gerçekten de 1121 yılında Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırdan Kiev Büyük Knezi II. Vladimir Monomakh Berende Türkleri'ni mağlup ettikten sonra Peçenekler ve bir başka Türk topluluğu olan Uzlar Tuna Nehri'nin kuzeyine doğru göç etmiştir.¹⁰⁵ Ayrıca İmparator I. Aleksios döneminde Peçeneklerin mağlup edilmesini sağlayan Kıpçakların saldırıları da durdurulamamıştı. Bütün bunların yanında Süryani Patrik Mikhail eserinde ise Beroia Muharebesi'nde bulunan *Urfalı Piskopos Basilius*'un verdiği bilgilere dayanarak mağlup halkın Kıpçaklar olduğunu belirtmiştir¹⁰⁶. Bu bilgiler ışığında İmparator II. Ioannes Komnenos'un mağlup ettiği bu topluluğun yukarıdaki görüşlerin aksine çoğunluk olarak Peçenek ve kısmen de Kıpçaklar ve Uzlardan oluştuğunu düşünmekteyiz.

6.2. İmparator II. Ioannes'in Macaristan Seferleri (1127-1129)

Önceki sayfalarda İmparator I. Aleksios'un Adriyatik'in karşı kıyısında yükselen Norman gücüne karşı koymak ve bu güce karşı müttefik kazanmak için oğlu II. Ioannes Komnenos'u Macaristan Kralı Kalman'ın kuzeni Pirooska ile evlendirdiğinden bahsetmiştik. Ancak İmparator I. Aleksios'un bu müttefik arayışı umduğu gibi gitmedi. Aksine Macaristan Kralı Kalman her ne kadar Bizans ve müttefiki Venediklilerin anlayışla karşılaşmasına rağmen 1103'ten beri Bizans İmparatorluğu'nun elinde olan Dalmaçya Yarımadası'ndaki Zara, Trau ve Sebenico gibi kasabaları işgal etti. Üstelik bütün bu işgaller İmparator II. Ioannes Komnenos ile Pirooska'nın evliliğinin gerçekleşmiş veya gerçekleşmek üzere olduğu 1105 yılında oldu¹⁰⁷. Bütün bunların yanında Devol

¹⁰³ Angold, 1984: 153.

¹⁰⁴ John V. A. Fine, 1983: 225.

¹⁰⁵ Kurat, A. N. (2016). *Peçenekler*. (Haz. Ahsen Batur), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 274; Yücel, 2007: 124.

¹⁰⁶ Süryani Mihail, 1944: 69-70.

¹⁰⁷ Makk, 1989: 14.

Antlaşması (1108) ile sonuçlanan Norman işgali sırasında İmparator I. Aleksios Macaristan'dan yardım da görmedi¹⁰⁸.

1116'da Macaristan Kralı Kalman öldüğünde yerine geçen oğlu II. Stephanos (1116-1131) 1115 yılından beri Dalmaçya Yarımadası üzerinde Venedik Doçu Ordelafo Faliero ile sürdürülen mücadeleyi kaybetti. Üstelik Macarların bu mücadeleyi kaybetmesinde bahsi geçen gelişmelerden sonra siyaset değiştiren İmparator I. Aleksios'un ve Alman İmparatoru V. Henry'nin Venedik için onay ve desteği olmuştu¹⁰⁹.

1115 yılında kardeşi Kral Kalman'a karşı tahta geçme girişimi başarısız olunca sonradan kör edilen Prens Almos daha sonra Macaristan kralı olacak oğlu Bela ile birlikte 1125 yılında Bizans İmparatorluğu'na sığındı¹¹⁰ ve kendisine Makedonya'da Constantinia ismi ile anılan bir şehir kuracağı topraklar verildi¹¹¹.

Bu olayın üzerine Kral II. Stephanos İmparator II. Ioannes Komnenos'tan Almos'un iadesini istedi fakat bu istek reddedildi. 1126 yılındaki Venedik-Bizans barışının kral tarafından imparatorluğun Dalmaçya Yarımadası'ndaki Venedik işgalini meşru görmüş olabileceği¹¹² ihtimaline son olarak Bizans'ın Macaristan sınırındaki şehirlerinden Braniçevo'da halkın Macar tüccarlarına saldırması eklenince iki devlet arasındaki ilişkiler tamamen kesildi¹¹³.

İmparator I. Aleksios döneminden itibaren gelişen bu olaylardan sonra 1127'de Kral II. Stephanos ordusu ile birlikte Tuna Nehri'ni aşarak Bizans'a ait olan Belgrad'ı ele geçirdi ve yıktı. Aynı yıl 1 Eylül'de Bizans İmparatorluğu'na iltica etmiş olan Prens Almos ölmüş olmasına rağmen Kral II. Stephanos imparatorluk topraklarına saldırmaya devam etti. İmparator II. Ioannes Komnenos'un Philippopolis (Filibe)'te savaş hazırlıklarına başladığı 1128'e kadar Kral II. Stephanos Sardike (Sofya)'yi yağmaladığı gibi Braniçevo ve Niş'i de ele geçirdi. Ancak bundan sonra rahatsızlanarak ordunun yönetimini Setephel isimli bir kumandana bırakarak Macaristan'a döndü. Philippopolis'te hazırlıklarını sürdüren İmparator II. Ioannes Komnenos ise Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'dan aldığı birliklere ilaveten Ligurialı şövalyeler ile desteklenen imparatorluk ordusunu Tuna Nehri'nden donanma ile geçirdi ve Karaş Nehri kıyılarında yerleştirdi. Macarlar

¹⁰⁸ Anna Komnena, 1996: 393-438; Anna Comnena, 1979: 417-434.

¹⁰⁹ Makk, 1989: 18-21.

¹¹⁰ Makk, 1989: 21-23.

¹¹¹ Angold, 1984: 154; Moravcsik, 1970: 78-79.

¹¹² Makk, 1989: 21

¹¹³ Niketas, 1995: 11; Niketas, 1984: 11; Angold, 1984: 154.

imparatorluk donanmasının geçişini gemilerindeki Grek Ateşi sebebi ile engelleyemedi. İmparator II. Ioannes Komnenos burada Karaş Nehri'ni farklı bir yerden geçecekmiş gibi yaparak Macarları aldattı. Daha sonra Macar ordusu ile çatışmaya giren Bizans ordusu onları daha ilk çarpışmada yenilgiye uğrattı. Kaçmaya başlayan Macarlar Karaş Nehri üzerinde bulunan bir köprüyü geçmeye çalışırken köprü çöktü ve kaçış bozgun halini aldı. Geriye kalan Macar kuvvetlerini ise Bizans ordusu yıkılan köprü yakınlarında imha etti. Kaynakların ifadesine göre Macar Ordusunun yenilgisi o kadar ağırdı ki kaçmak isteyenler ölen arkadaşlarının cesetlerini nehre atıp üzerlerinden geçerek kaçmaya çalışmışlardı. İmparator II. Ioannes Komnenos bu muharebeden sonra Karaş Nehri yakınındaki Haram Kalesi'ni¹¹⁴ ve Sirmion'u aldı. Asıl amacı Macaristan değil Anadolu olduğu için daha fazla ilerlemeyerek ordusu ile birlikte Konstantinopolis'e geri döndü¹¹⁵.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un dönüşünün üzerinden çok geçmeden 1129'da Kral II. Stephanos tekrar imparatorluk topraklarına girdi ve imparatorun Kurtikios isimli bir kumandana bir garnizon bırakıp güçlendirdiği Braniçevo'yu ikinci kez ele geçirdi. Kış mevsiminde aceleyle tekrar sefere çıkan imparator Braniçevo'yu yeniden imparatorluk topraklarına kattı. Braniçevo'nun kumandan Kurtikios'u ise kırbaçlatarak cezalandırdı. İmparator II. Ioannes Komnenos daha sonra kış mevsiminin ve erzak kıtlığının ordusunu güç duruma düşürmesi üzerine artçı birliklerine gerçekleştirilen etkisiz bir saldırıdan sonra Kral II. Stephanos'un elçileri ile şartlarını bilmediğimiz bir barış antlaşması yaparak Konstantinopolis'e döndü¹¹⁶. İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu son Macaristan Seferi hükümdarlığının da son batı seferi oldu.

6.3. Sırp İsyanı

Sırp isyanı hakkında bilgi veren sadece iki muahhar kaynak vardır. Bunlardan kronolojik olarak İmparator II. Ioannes Komnenos dönemine daha yakın olup oğlu İmparator I. Manuel'in döneminde *basilikos grammatikos* unvanı ile seferlere katılan Ioannes Kinnamos eserinde isyanın Macaristan Seferi (1127-1129) esnasında gerçekleştiğini belirtmiştir¹¹⁷.

¹¹⁴ Süryanî Mihail, 1944: 89.

¹¹⁵ Kinnamos, 2001: 11; Kinnamos, 1976: 19; Niketas, 1995: 12; Niketas, 1984: 12; Angold, 1984: 153-154; Ostrogorsky, 1991: 349-350.

¹¹⁶ Kinnamos, 2001: 11; Kinnamos, 1976: 19; Angold, 1984: 153-154; Moravcsik, 1970: 78-79; Stephenson, 2002: 209.

¹¹⁷ Kinnamos, 2001: 11; Kinnamos, 1976: 19.

13. yüzyılın başlarında Nicaea’da eserini yazan¹¹⁸ diğer muahhar kaynağımız Niketas Khoniates ise Sırp İsyanı’nın 1122 yılındaki Beroia Muharebesi’nden hemen sonra gerçekleştiğini belirtmiştir¹¹⁹.

Sırp isyanının iki sebepten dolayı Macaristan Seferleri (1127-1129) sırasında gerçekleştiğini düşünmekteyiz. Bu sebeplerden biri Ioannes Kinnamos’un eserinin kronolojik olarak İmparator II. Ioannes Komnenos dönemine daha yakın olması ve İmparator I. Manuel vasıtası ile yazarımızın Sırp İsyanı hakkında ayrıntılı bilgi alma ihtimalidir. Bu ihtimal I. Manuel bu sıralarda küçük bir çocuk olmasına rağmen Macaristan Seferi’nde babasının yanında bulduysa daha da artacaktır. Diğer bir sebep ise Macaristan Seferi’nden önce veya bu sıralarda Sırp’ların bağlı buldukları Bizans İmparatorluğu’na karşı Macarlar tarafından kışkırtılmış olması ihtimalidir.

İsyana gelince 1127-1129 yılları arasında Sırp İmparator I. Aleksios döneminden beri süregelen vasallık şartlarına karşı çıkarak¹²⁰ Macarların kışkırtması ile ayaklandılar. Bizans İmparatorluğu’na bağlı Rhason kalesini Kritoplos isimli yöneticinin elinden bir baskınla ele geçirdiler. Rhason Kalesi’nin Sırp’ların eline geçmesine engel olamadığı için sinirlenen İmparator II. Ioannes Komnenos Kritoplos’u bölge yakınlarındaki bir pazar yerinde kadın kıyafeti giydirip eşek üzerinde dolaştırarak teşhir etti¹²¹.

İmparator II. Ioannes Komnenos bundan sonra Bizans ordusu ile bölgeye yürüyerek isyanı kısa sürede bastırdı ve yüklü ganimet ile birlikte pek çok esir elde etti. İmparator bu Sırp esirlerin çoğunu Nicomedia (İzmit) ve çevresine iskân ederken kalanını Bizans ordusuna aldı. Bizans ordusuna alınan Sırp’ların bir kısmını da haraca bağladı¹²².

6.4. Venedik-Bizans Ticaret Antlaşması (1082)’nin İptali ve Sonrasında Yaşananlar

İmparator I. Aleksios Komnenos 1081 yılında ordusu ile karşı kıyıya geçerek Durazzo’yu kuşatan Apulia Dükü Robert Guiscard’ın imparatorluk toprakları üzerindeki saldırı gücünü kırmak ve Normanların Adriyatik’in her iki ayağına hâkim olmasını engellemek için ittifak arayışına girdi. Bu sebeple İmparator I. Aleksios Venedik donanmasından yararlanmak için İmparator X. Konstantinos Dukas (1059-1067)’in kızı ve aynı zamanda devrik İmparator VII. Mikhael’in kız kardeşi Theodora ile evli olan Venedik Doçu Domenico Silvio (1070-1085) ile Apulia Dükü Robert Guiscard’a karşı anlaştı. 1085

¹¹⁸ Neville, 2018: 221.

¹¹⁹ Niketas, 1995: 11; Niketas, 1984: 11.

¹²⁰ John V. A. Fine, 1983: 234.

¹²¹ Kinnamos, 2001: 11; Kinnamos, 1976: 19.

¹²² Niketas, 1995: 11; Niketas, 1984: 11.

yılında Robert Guiscard'ın ölümü ile son bulan savaş boyunca Venedikliler Norman donanmasını yenilgiye uğrattıkları gibi 1083 yılında da Durazzo'yu şehrin kalesi dışında alarak Bizans İmparatorluğu'nun başarısında önemli bir rol oynadılar¹²³.

İmparator I. Aleksios Venediklilerle bu ittifak karşılığında 1082 yılında Girit ve Kıbrıs hariç Bizans İmparatorluğu'nun her yerinde Venedikli tüccarları her türlü vergiden muaf tutan, Konstantinopolis'te onlara üç iskele¹²⁴ ile birlikte bir kilise ve yaşamaları için mülkler veren, Doç Domenico Silvio dâhil sonraki Venedik doçlarının da *protosebastos*¹²⁵ unvanı ile taltif edileceği, Venediklilerin Venedik'teki Saint Marco Kilisesi dâhil uygun gördükleri kiliselere her yıl belirli miktarda ödeme yapılmasını sağlayan bir antlaşma yaptı¹²⁶. Ayrıca bu antlaşmaya göre Bizans İmparatorluğu Dalmaçya Yarımadası ve Hırvatistan'ı Macarların değil Venedik'in yetki alanı olarak gördüğünü kabul ediyordu¹²⁷.

1119 yılına gelindiğinde Venedik Doçu Domenico Michiel İmparator I. Aleksios döneminde verilen ticari ayrıcalıkların yenilenmesini yeni imparatorun istemek ve tahta geçişini kutlamak için elçilerini Konstantinopolis'e gönderdi. İmparator olmasının üzerinden çok kısa bir zaman geçen II. Ioannes Komnenos ise Domenico Michiel'in elçilerini eli boş gönderdi¹²⁸.

İmparatorun bu isteği reddetmesinin sebebi Ioannes Kinnamos'a göre 1082 yılında yapılan antlaşma sayesinde 37 yıldır elde ettikleri zenginlik ve kazanç ile kendilerini Bizanslılardan üstün gören Venediklilerin onlara köle muamelesi yapmaları ve hatta bu tavrı imparatorluk görevlilerine bile takınmalarıydı. Bu sebeple Venediklilerin tavırlarına kızan İmparator II. Ioannes Komnenos iktidarının hemen başında ayrıcalıkları yenilemeyi reddetti¹²⁹. İmparatorun bahsi geçen durumun yanı sıra ticari ayrıcalıkları yenilememek için başka bir sebebi daha vardı. Şöyle ki; imparatorun bu tarihlerde Apulia'daki topraklarında kendi iç sorunları ile uğraşan Normanlar Balkanlara asker çıkarıp Bizans

¹²³ Madden, T. F. (2002). The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the Date and the Debate, *Journal of Medieval History*, Vol. 28, 26; Şahin, 2016: 47-50.

¹²⁴ Kinnamos, 2001: 201; Kinnamos, 1976: 210.

¹²⁵ Çoğunlukla İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından oluşturulduğu kabul edilen imparatorun yakın akrabalarına veya soylulara verilen bir çeşit unvan. Bkz. Kazhdan, "Protosebastos", *ODB*, Vol. 1, 1747-1748.

¹²⁶ Anna Komnena, 1996: 186; Anna Comnena, 1979: 189-191; Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*. (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi, 54-59.

¹²⁷ Frankopan, P. (2004). Byzantine Trade Privileges to Venice in the Eleventh Century: the chrysobull of 1092, *Journal of Medieval History*, Vol. 30, 136-137.

¹²⁸ Angold, 1984: 153; Nicol, 2000: 74; Ostrogorsky, 1991: 349; Stephenson, 2002: 203.

¹²⁹ Kinnamos, 2001: 201; Kinnamos, 1976: 210.

İmparatorluğu'nu işgal etmeye kalkışacak durumda olmadıkları için Adriyatik'te güçlü bir Venedik donanmasına ihtiyacı yoktu¹³⁰.

Venedikliler İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu kararını sineye çekemediler. Aynı yıl Müslümanlar ile yapılan ve Antakya Prinkepsi Roger'in ölümü ile sonuçlanan Kan Meydanı Muharebesi'nden sonra Kudüs Kralı II. Baudouin'den yardım talebi aldılar. Kudüs Kralı II. Baudouin'in yardım talebini kabul eden ancak acele etmeyen Venedikliler sonunda 1122 yılında büyük bir donanma ile yola çıktı. Ancak yavaş bir şekilde ilerleyen ve amacı sözde doğudaki Hristiyanlara yardım etmek olan Venedik donanması önce Macaristan'a ait Dalmaçya kıyılarındaki yerleşim yerlerini yağmaladı. Daha sonra donanma Bizans İmparatorluğu'na ait Korfu Adası'nı kuşattı. 1123 yılında Kudüs Kralı II. Baudouin'in Müslümanlar tarafından esir edildiğini öğrenene kadar kuşatmayı sürdüren Venedikliler bu haber üzerine kuşatmayı kaldırarak yoluna devam etti. Doğudaki Hristiyanlara yardım amacı ile Doğu Akdeniz'e giden donanma bu defa Askalon açıklarında Fatımi donanmasını batırdı ve Sur kentinin 7 Temmuz 1124'de Müslümanlardan alınmasında etkili bir rol oynadı¹³¹. Venedikliler bu başarıları sayesinde Kudüs Krallığı'nda pek çok önemli ticari ayrıcalık elde etti. Belki de bu ticari ayrıcalıkların Venediklilere verdiği arzu Bizans topraklarına saldırılarını devam ettirmelerinde teşvik edici rol oynamıştı¹³².

Nitekim 1125 yılında Venedik donanması bu uzun başarılı deniz seferinden dönerken imparatorluk topraklarına bir kez daha saldırdı. Rodos, Kios, Samos, Lesbos ve Andros gibi Ege adalarına saldıran Venedik donanması son olarak Modon (Medoni) ve Kefalonya adasını da yağmalayarak evlerine dönmek üzere yola koyuldu¹³³.

İmparator II. Ioannes Komnenos 1122 yılında Korfu Adası'nın kuşatılmasına kadar Venediklilerin 1082 antlaşmasının şartlarına uyulmadan Bizans İmparatorluğu topraklarında ayrıcalıksız olarak yaşamalarına müsaade etmişti. Ancak bu olaydan sonra Venedik vatandaşları imparatorluk topraklarından sürüldü¹³⁴.

1126 yılına gelindiğinde ise Anadolu'nun durumuna odaklanan, muhtemelen Anadolu'da bulunacağı süre zarfında imparatorluğun batı sınırında sorun yaşamak ve böyle önemli bir donanma gücü ile artık karşılaşmak istemeyen İmparator II. Ioannes Komnenos

¹³⁰ Vasiliev, 2016: 470-471.

¹³¹ Azîmî, 2006: 58.

¹³² Stephenson, 2002: 203-204.

¹³³ Fulcherius Carnnotensis, 2009: 252; Angold, 1984: 154-155; Nicol, 2000: 74-78; Stephenson, 2002: 204.

¹³⁴ Kinnamos, 2001: 201; Kinnamos, 1976: 210; Nicol, 2000: 74-78.

babası zamanında yapılan antlaşma şartlarının tamamını aynı kalmak üzere yenilemek zorunda kaldı¹³⁵.

Venedik donanmasına karşı çıkacak gücü de olmayan İmparator II. Ioannes'in bu dönemde Venediklileri imparatorluk topraklarından sürmek dışında yapabildiği tek eylem ise Artuklu Beyi İlgazi'ye Venediklilerin Haçlılara yardım etmek için büyük bir donanma ile yolda oldukları ve Müslümanların buna karşı hazırlıklı olmaları gerektiği yönünde haber göndermesi oldu¹³⁶.

6.5. İtalya Normanlarına Karşı İmparator II. Ioannes'in Almanlar ile İttifak Girişimi

1051 yılından sonra Apulia Bizans İmparatorluğu'nun İtalya *douxu*¹³⁷ ve *magistros*¹³⁸ unvanı verdiği yerli bir Latin olan Argyrus tarafından yönetiliyordu. Bu tarihlerde *doux* ve *magistros* Argyrus Patrik Michael Cerularius ile dini problemler yaşayınca Papalık bu durumdan yararlanarak Argyrus'a karşı Normanlar ile ittifak kurdu. Bu ittifak sürecini Normanların Bizans İmparatorluğu'nun İtalya'daki son mülklerini ele geçirme süreci takip etti. Son olarak Malazgirt Muharebesi yenilgisinden kısa süre önce Robert Guiscard üç yıllık bir kuşatma sonucunda Bari Kalesi'ni 15 Nisan 1071'de ele geçirdi ve Bizans İmparatorluğu'nun İtalya'dan atılma süreci tamamlanmış oldu¹³⁹.

İtalya'nın kaybindan sonra Normanlar önceki sayfalarda bahsedildiği üzere imparatorluğun Balkanlardaki topraklarına saldıracak duruma gelmelerine rağmen İmparator II. Ioannes Komnenos Alman İmparatoru III. Lothar'a yazdığı mektupta Apulia ve Sicilya'yı bir sorun olarak gördüğünü belirterek açıkça bölgede hak iddialarını sürdürüyordu¹⁴⁰.

Bu dönemde imparatorluğun hak iddia ettiği Apulia ve Sicilya'da İmparator II. Ioannes Komnenos'u tedirgin edecek gelişmeler de yaşanıyordu. 1127 yılında kuzeni Apulia Dükü William'ın ölümünden sonra Apulia ve diğer Güney İtalya kontlarının topraklarını ele geçiren Norman II. Roger 1130 yılında Palermo'da Antipapa II. Anacletus eli ile Sicilya Kralı olarak taç giydi¹⁴¹. Bunun sonucunda Sicilya Krallığı olarak birleştirilen bölge İmparator Justinianos (527-565)'un İtalya'yı yeniden imparatorluk

¹³⁵ Kinnamos, 2001: 201; Kinnamos, 1976: 210; Angold, 1984: 154-155; Ostrogorsky, 1991: 349; 204.

¹³⁶ Abû'l-Farac, 1987: 359-360.

¹³⁷ Birkaç istisna haricinde sivil yönetimden ayrı tutulan ve imparatorluk topraklarında görevlendirilen komutan. Bkz. Kazhdan, "Doux", *ODB*, Vol. 1, 659.

¹³⁸ Yüksek rütbeli bir şeref unvanı. Bkz. Kazhdan, "Magistros", *ODB*, Vol. 2, 1267.

¹³⁹ Stephenson, 2002: 156-157.

¹⁴⁰ Otto of Freising, 1966: 57.

¹⁴¹ Lilie, R. J. (1993). *Byzantium and The Crusader States 1096-1204*. Oxford: Clarendon Press, 101-102.

topraklarına katmasından yaklaşık altı yüz yıl sonra ilk defa tek bir gücün idaresine altında birleşmiş oldu¹⁴².

Norman II. Roger'in kurmuş olduğu bu oluşumun "krallık" olarak adlandırılması İmparator II. Ioannes Komnenos'un Apulia ve Sicilya'daki hak iddialarını da baltalıyordu. Üstelik bu birleşme ile güçlenen Normanlar İmparator I. Aleksios döneminde olduğu gibi Bizans İmparatorluğu'na yeniden saldırabilecek bir güç haline gelmiş oldu¹⁴³.

Bütün bu gelişmelere ek olarak batıda II. Roger'in Sicilya Kralı olarak güçlü bir konumda olması Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırları için de bir tehdit oluşturuyordu. Çünkü Sicilya Kralı II. Roger'in bağlı bulunduğu Hauteville Hanedanı'ndan olan ve 1130'da Kilikya'da Müslümanlar ile yapılan bir çatışmada öldürülen Antakya Prinkepsi II. Bohemond ardında sadece Constance isimli kızını varis bırakmıştı. Bu durum Sicilya kralının, hanedanının son erkek temsilcisi olarak Antakya'da hak iddia etmesine sebep olabiliyordu¹⁴⁴. Bu sebeple İmparator II. Ioannes Komnenos'un gözünde Sicilya Kralı II. Roger etkisizleştirilmesi gereken bir güç halini almıştı.

Norman II. Roger'in Sicilya Kralı olduğunu ilan etmesi sadece İmparator II. Ioannes Komnenos'u da endişelendirmedi. Bu gelişmelerden son derece rahatsız olan Alman İmparatoru III. Lothar 1132-1133'de ordusu ile Roma üzerine yürüdü. Bu olayı Sicilya Krallığı'na karşı Almanlar ve Bizans İmparatorluğu'nun yakın ilişkiler kurması takip etti. Böylece Sicilya Krallığı'ndan gelecek bir tehlikeyi engellemek için ilk heyeti III. Lothar Konstantinopolis'e gönderdi¹⁴⁵. Daha sonra İmparator II. Ioannes Komnenos Sicilya Krallığı'na karşı tekrar savaşması için Venedik elçilerinin de dâhil olduğu bir heyeti para yardımı vaadi ile III. Lothar'a gönderdi¹⁴⁶. İmparator II. Ioannes Komnenos 1136 yılında ise Sicilya Krallığı karşısı cepheyi genişletmek için elçilerini bu defa Pisa'ya gönderdi. Yapılan ittifak karşılığında Pisalılara İmparator I. Aleksios döneminde tanınan ticari ayrılıklar verildi¹⁴⁷.

¹⁴² Matthew, D. (1992). *The Norman Kingdom of Sicily*. Cambridge: Cambridge University Press, 9.

¹⁴³ Angold, 1984: 159; Lillie, 1993: 100-101.

¹⁴⁴ Lillie, 1993: 101.

¹⁴⁵ Bucossi, A. (2016). "Seeking a way out of the impasse: the Filioque controversy during John's reign", (Eds. Alessandra Bucossi - Alex Rodriguez Suarez), *John II Komnenos Emperor of Byzantium in the Shadow of Father and Son*, New York: Routledge & Taylor and Francis Group, 123.

¹⁴⁶ Angold, 1984: 159; Lillie, 1993: 113.

¹⁴⁷ Ostrogorsky, 1991: 350-351.

İyi bir siyasetçi olduğunu gösteren İmparator II. Ioannes Komnenos'un birkaç birlik ile Sicilya Krallığı'na karşı destek verdiği bu koalisyon¹⁴⁸ II. Roger'i uğraştırırken kendisi imparatorluğun batı sınırından emin olarak¹⁴⁹ Antakya Prinkepsliği üzerine yürüdü. İmparator II. Ioannes Komnenos muhtemelen Antakya'yı imparatorluk topraklarına katarak Devol Antlaşması'nın gereklerini yerine getirmek ve Sicilya Kralı II. Roger'in olası hak iddialarını ortadan kaldırmak istemişti. Ancak III. Lothar'ın Sicilya Krallığı üzerine 1136-1137 yıllarında gerçekleştirdiği sefer de başarılı olmadı. Diğer müttefik devletler bu başarısızlık üzerine birer birer Sicilya Kralı II. Roger ile barış antlaşmaları yaptı. Alman III. Lothar seferden sonra 3 Aralık 1137'de Almanya'da öldü. Üstelik Antipapa II. Anacletus'un da 1138 yılındaki ölümü ile 1130'da başlayan kilise arasındaki ayrılık sonlandığı gibi Sicilya Kralı II. Roger Papa II. Innocent'i esir edip bir kez daha Sicilya Kralı olarak taç giyerek kendisi ile uzlaştı ve bu zorlu süreçten daha güçlü çıkmış oldu. II. Roger ikinci defa taç giydikten sonra belki de imparatora karşı zafer kazandığını düşünerek elçilerini Konstantinopolis'e gönderdi ve oğlu için Komnenos hanedanından bir gelin istedi. Ancak bu isteği İmparator II. Ioannes Komnenos tarafından kabul edilmedi¹⁵⁰.

İmparator II. Ioannes Komnenos Sicilya Kralı'nın oluşturduğu tehlikeyi ilk koalisyonun çökmesine rağmen ortadan kaldırmakta kararlıydı. İmparator bu kez 1138'de III. Lothar'ın yerine seçilen Alman İmparatoru III. Konrad'a 1140 yılında bir elçilik heyeti gönderdi. İmparator kurulacak ittifakı daha kalıcı bir hale getirmek için kendisinin İmparatoriçe Irene-Piroska ile evliliğinde olduğu gibi iki hanedanı birleştirmek istedi. Bu amaç ile İmparator II. Ioannes Komnenos en küçük oğlu Manuel Komnenos için III. Konrad'dan uygun bir eş istedi. Alman İmparatoru bu isteği kabul ederek Manuel için eş olarak baldızı ve Sulzbach Kontu Berengar'ın kızı Bertha'yı¹⁵¹ seçti. Bertha Sulzbach 1142 yılında Konstantinopolis'e geldi¹⁵².

İmparator II. Ioannes Komnenos'un ve III. Konrad'ın birbirlerine yazdıkları ve günümüze kadar ulaşan birer mektubunda açık bir şekilde sorunun Normanlar olduğu belirtiliyordu. Ayrıca 1135 yılında olduğu gibi ittifaka Venedikliler de katılıyordu ve Doç

¹⁴⁸ Stephenson, 2002: 210.

¹⁴⁹ Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi II.* (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 173.

¹⁵⁰ Kinnamos, 2001: 72; Kinnamos, 1976: 75.

¹⁵¹ Kinnamos, 2001: 33; Kinnamos, 1976: 36-37; Otto of Freising, 1966: 54.

¹⁵² Angold, 1984: 159.

Pietro Polani (1130-1148) İmparator II. Ioannes Komnenos'un mektubuna göre iki devlet arasında aracı konumundaydı¹⁵³.

İmparator II. Ioannes Komnenos Almanlar ile bir kez daha anlaşsa da bu ittifaktan yararlanmaya ömrü vefa etmedi. Bertha Sulzbach Konstantinopolis'e geleli henüz bir yıl olmuştu ki 1143 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos Kilikya'da seferdeyken öldü. Artık Sicilya Krallığı sorununun çözümü meselesi oğlu İmparator Manuel Komnenos dönemine kalmış oldu¹⁵⁴.

¹⁵³ Otto of Freising, 1966: 57.

¹⁵⁴ Angold, 1984: 159.

7. II. IOANNES KOMNENOS DÖNEMİNDE ANADOLU VE KUZEY SURIYE İLE İLİŞKİLER

7.1. İmparator II. Ioannes'in Laodikeia ve Sozopolis'i Geri Alması

1119 yılı baharında İmparator II. Ioannes Komnenos Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Mesud'un iktidarının başındaki taht sorunlarından yararlanmak¹⁵⁵ ve İmparator I. Aleksios'un 1116 yılında Yunan nüfusunun pek çoğunu tahliye etmek zorunda kaldığı Menderes Vadisi'ne tekrar hâkim olarak bölgedeki Türk akınlarını durdurmak amacı ile hükümdarlığının ilk seferine çıktı. Ordusu ile Philadelphia¹⁵⁶ önlerinde karargâh kuran İmparator II. Ioannes Komnenos yakın dostu ve aynı zamanda *Megas Domestikos* Ioannes Aksukhos'u bir birlik ile Laodikeia¹⁵⁷ üzerine gönderdi. Ancak Ioannes Aksukhos Laodikeia'yı ele geçiremedi ve imparatorun yardımını istedi. Bu yardım talebi üzerine İmparator II. Ioannes Komnenos derhal Laodikeia üzerine yürüdü ve şehri ilk hücumda ele geçirdi. Bundan sonra imparator bölgede konumunu sağlamlaştırmak ve surlara sahip olmayan şehri Türk akınlarından korumak için surlar ile çevirdikten sonra Konstantinopolis'e geri döndü¹⁵⁸.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un Laodikeia'yı ilk hücumda ele geçirmesinde muhtemelen şehirde başında Alpkara isimli bir Türk'ün bulunduğu 800 kişilik garnizona yardım etmek için Sultan I. Mesud'un hiçbir kuvvet göndermemesi sebep olmuştu. Yardım ümidini kesen Alpkara ve garnizonu şehri boşaltınca imparator da kolaylıkla şehri ele geçirmiş oldu¹⁵⁹.

Laodikeia'yı İmparator II. Ioannes Komnenos'un ilk hücumda ele geçirmesinin bir diğer sebebi ise şehrin zaptından sonra surlar ile çevrildiğine göre zaten savunmasız bir durumda olması da olabilir.

Laodikeia'yı yeniden Bizans İmparatorluğu sınırlarına kattıktan sonra İmparator II. Ioannes Komnenos Sultan I. Mesud'un güç durumundan bir kez daha yararlanmak istedi. Bu amaç ile 1120 yılında yeniden Menderes Vadisi üzerine sefere çıktı. İmparator II.

¹⁵⁵ Bkz. Koca, S. (2016). *Türkiye Selçukluları Tarihi (Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubâd'a) (1071-1220)*. Ankara: Berikan Yayınevi, 137.

¹⁵⁶ Helen dilinde "Kardeşseven Yurdu, Kardeşseverlik" anlamlarına gelen modern Manisa'nın Alaşehir ilçesi. Bkz. Umar, Bilge. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 660-661.

¹⁵⁷ Helen dilinde "Halkın Zaferi" anlamına gelen ve şimdi Çürüksu Deresi yakınlarında kalıntıları olan şehir. Bkz. Umar, 1993: 505.

¹⁵⁸ Kinnamos, 2001: 5-6; Kinnamos, 1976: 14-15; Niketas, 1995: 8; Niketas, 1984: 9; Angold, 1984: 153.

¹⁵⁹ Koca, 2016: 137-138.

Ioannes Komnenos'un hedefi bu defa etrafı uçurumlar ile çevrilmiş, sarp bir konumda olup kuvvetli bir Türk garnizonu ile korunan Sozopolis¹⁶⁰ şehri idi. Sozopolis sadece dar bir geçit ile ulaşılabilen bir konumda olduğu için kuşatma makineleri de şehrin kuşatılması için kullanılamıyordu. İmparator II. Ioannes Komnenos böyle bir konumdaki şehri ele geçirirse Antakya ile kaynak ve iletişim yolunu açmış olacaktı¹⁶¹.

İmparator II. Ioannes Komnenos Sozopolis'i ele geçirmek için İmparator I. Aleksios'un Bohemond'a karşı Larissa'nın dışında uyguladığı ve Türklerin ünlü manevralarına benzeyen bir plan geliştirdi¹⁶². Bu plana göre imparator ordusu ile birlikte Sozopolis'e ulaşılan geçitlerin gerisindeki çalılıklarda pusuda beklerken Paktarios ve Dekanos isimli iki komutanının emrindeki küçük bir süvari grubu şehirdeki Türk askerlerini şehrin önlerinde dolaşarak kışkırtıp Bizans ordusunun beklediği yere çekecekti. Nitekim İmparator II. Ioannes Komnenos'un babasından ilham alarak geliştirdiği bu planı uygulanarak birkaç deneme sonunda başarılı oldu. Bizans süvarilerin kışkırtarak pusuya düşürdüğü Türk askerleri Bizanslıların bir kısmının şehrin kapılarını da zapt etmesi ile iki kuvvetin arasında kaldı. Böylece çoğunluğu esir edilen veya kılıçtan geçirilen Türklerin pek azı kaçabildi ve bu başarılı plan sayesinde Sozopolis de Bizans İmparatorluğu'na tekrar kazandırılmış oldu. Bundan sonra seferini Attaleia (Antalya) yakınlarına kadar genişleten İmparator II. Ioannes Komnenos bölgedeki pek çok irili ufaklı kaleyi de ele geçirdi¹⁶³.

İmparator II. Ioannes Komnenos bu başarılarından sonra seferini daha fazla ilerletemedi. Çünkü aynı sıralarda bir başka Türk halkı olan Peçenekler Tuna Nehri'ni aşır imparatorluk topraklarını yağmaladığı için imparator ordusu ile Konstantinopolis'e geri dönmek zorunda kalmıştı¹⁶⁴.

7.2. İmparator II. Ioannes'in Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki Taht Mücadelesine Dâhil Olması

İmparator II. Ioannes Komnenos Venedik sorununun 1126'da çözüldüğü ve Macaristan ile mücadelenin başladığı sıralarda Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki taht mücadelesine dâhil oldu. 1126 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud kardeşi Tuğrul

¹⁶⁰ Helen dilinde "Esenlik Kenti" anlamına gelen modern Ulurborlu. Bkz. Umar, 1993: 745.

¹⁶¹ Kinnamos, 2001: 6-7; Kinnamos, 1976: 15-16; Niketas, 1995: 8-9; Niketas, 1984: 9-10; Birkenmeier, J. W. (2002). *The Development of The Comnenian Army 1081-1180*. Leiden-Boston-Köln: Brill, 89.

¹⁶² Birkenmeier, 2002: 89.

¹⁶³ Abû'l-Farac, 1987: 356; Kinnamos, 2001: 7; Kinnamos, 1976: 15-16; Niketas, 1995: 9; Niketas, 1984: 9-10; Süryanî Mihail, 1944: 68.

¹⁶⁴ Kinnamos, 2001: 7-8; Kinnamos, 1976: 16; Niketas, 1995: 9; Niketas, 1984: 10; Angold, 1984: 153.

Arslan'a ait olan Malatya şehrini kayınpederi Danişmendli Emir Gazi Gümüştegin'e vermişti. Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait bir mülkün bu şekilde kaybedilmesine kızan ve bunu tahta geçmek için fırsat olarak değerlendiren Kastamonu ve Ankara hâkimi Melik Arab kardeşi Sultan I. Mesud'a karşı ayaklandı. Melik Arap bir kaynağın otuz bin olarak ifade ettiği¹⁶⁵, muhtemelen daha küçük ancak önemli bir kuvvet ile kardeşi Sultan I. Mesud'a saldırdı ve ordusunu yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud İmparator II. Ioannes Komnenos'tan yardım alabilmek için Konstantinopolis'e geldi. Sultan I. Mesud'u Konstantinopolis'te ağırlayan imparator yardım talebini geri çevirmeyerek asker ve para yardımı ile Melik Arab'a karşı onu tekrar mücadele etmesi için uğurladı. Sultan I. Mesud İmparator II. Ioannes Komnenos'tan aldığı bu destek ve kayınpederi Danişmendli Emir Gazi Gümüştegin'in de yardımı ile Melik Arab üzerine tekrar yürüdü. Sonuç olarak kardeşini birkaç defa üst üste mağlup ederek Türkiye Selçuklu tahtını geri aldı. Melik Arab bu yenilgilerden sonra Sultan I. Mesud'un yaptığı gibi İmparator II. Ioannes Komnenos'a sığındı. Böylece İmparator II. Ioannes Komnenos Sultan I. Mesud'a yardım ettiği gibi Melik Arab'a da asker verdi. Ancak Melik Arap kardeşi Sultan I. Mesud ile bir kez daha karşı karşıya gelemeden kaynakların nasıl ve ne şekilde olduğunu bildirmediği bir yerde öldü¹⁶⁶.

Bizans kaynaklarının sessiz kaldığı bu olaylar silsilesinde İmparator II. Ioannes Komnenos'un hem Sultan I. Mesud'u hem de kardeşi Melik Arab'ı desteklemesine sebep olan iki makul neden söylenebilir. Bu sebeplerden biri İmparator II. Ioannes'un bu olaylar yaşanırken Balkanlarda Macaristan ile mücadele halinde olduğu için arkasında tehdit oluşturacak bir güç bırakmak istememesidir. Diğer sebep ise imparatorun Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki taht mücadelesine dâhil olarak güçlü bir komşu devleti iç çatışma ortamına sürüklemek istemesidir.

7.3. İmparator II. Ioannes'e Karşı Türk İttifakı ve Kardeşi Isaakios Komnenos'un İsyanı

İmparator II. Ioannes Komnenos hükümdarlığının başlarında Türkiye Selçukluları üzerine yaptığı son seferden itibaren yaklaşık on yıl boyunca Balkanlardaki sorunlar sebebi ile Anadolu'daki siyasi durum ile ilgilenememişti. Bu süreçte Anadolu'daki Türkler arasında siyasi üstünlük Sultan I. Mesud'un kayınpederi Danişmendli Emir Gazi

¹⁶⁵ Süryanî Mihail, 1944: 87.

¹⁶⁶ Abû'l-Farac, 1987: 360-361; Anonim Selçuknâme, 2010: 36; Azîmî, 2006: 67; Süryanî Mihail, 1944: 87-88; Turan, 2016: 195-196.

Gümüştengin yönetimindeydi¹⁶⁷. Nitekim Sultan I. Mesud'un kardeşi Melik Arab ile yaşadığı taht mücadelesi münasebeti ile Danişmendli Emir Gazi Gümüştengin'in kısaca rolünden bahsettik.

Danişmendli Emir Gazi Gümüştengin Anadolu'daki siyasi başarılarının yanında Haçlılar ile yaptığı mücadelede de ön plana çıkmıştı. Kilikya Ermeni Baronu I. Leon'un yardım talebi üzerine Antakya Prinkepsi II. Bohemond'un ölümüyle sonuçlanan bir zafer kazanmış¹⁶⁸ve bu başarı sayesinde Abbasi Halifesi tarafından "melik" unvanı ile ödüllendirilmişti¹⁶⁹.

Abbasi halifesinin Danişmendli Emir Gazi Gümüştengin'e verdiği *melik* unvanı İmparator II. Ioannes Komnenos'un Anadolu toprakları üzerindeki hak iddialarına bir meydan okuma anlamına geliyordu¹⁷⁰. Ayrıca bu süreçte İmparator II. Ioannes Komnenos'un Balkanlarda sefer halinde olmasını fırsat bilen Danişmendliler sınırlarını Karadeniz kıyılarına kadar genişletmiş ve bölgedeki Türkmenler imparatorluk topraklarına saldırmaya devam etmişti¹⁷¹. Bütün bunlara imparatorun Melik Arab'ın kendisine sığındığı sıralarda onu Danişmendlilere karşı kışkırtması¹⁷² eklenince iki devlet arasındaki ilişkiler bozuldu.

Balkanlardaki seferlerinden dönen İmparator II. Ioannes Komnenos 1130 yılında hanedanının ata yurdu olan Kastamonu'yu Danişmendlilerden geri almak amacı ile ordusu ile sefere çıktı. İmparator II. Ioannes Komnenos'un Balkanlarda olmasını Emir Gazi Gümüştengin nasıl fırsata çevirdiyse bu defa imparator Danişmendli Beyi'nin ülkesinin güney sınırında Kilikya Ermeni Baronu Leon ile mücadelede bulunmasını¹⁷³ fırsata dönüştürmek istiyordu. Ancak imparatorun bu düşüncesi gerçekleşmedi. Çünkü İmparator imparator ordusu ile Kastamonu üzerine yürüyüşe geçtiği sıralarda önceki tahta geçmesini isteyenlerden biri olduğunu belirttiğimiz kardeşi Isaakios Komnenos Konstantinopolis'te tahtı ele geçirmeye kalkıştı. Bu haber üzerine imparator seferi derhal yarıda bırakmak zorunda kaldı. İmparator Konstantinopolis'e dönerken Isaakios Komnenos başkentten kaçarak önce Danişmendli Emir Gazi Gümüştengin'e sığındı. Daha sonra Isaakios

¹⁶⁷ Kesik, M. (2017). *Dânişmendliler (1085-1178) Orta Anadolu'nun Fatihleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 84-97.

¹⁶⁸ Runciman, 2008: 150-151.

¹⁶⁹ Süryanî Mihail, 1944: 98,103.

¹⁷⁰ Angold, 1984: 155.

¹⁷¹ Kinnamos, 2001: 11-13; Kinnamos, 1976: 20.

¹⁷² Koca, 2016: 142.

¹⁷³ Süryanî Mihail, 1944: 96.

Kommenos Trabzon *douxu* Konstantinos Gabras'ın, Kilikya Ermeni Baronu I. Leon'un ve son olarak Sultan I. Mesud'un yanına gitti. İmparatorun mücadele halinde olduğu bütün liderlerle temas kuran Isaakios Komnenos son olarak bu sıralarda Malatya'da Emir Gazi Gümüştengin ve Sultan I. Mesud ile birlikte kış mevsimini geçirirken ağabeyine karşı bir ittifak kurmaya çalıştı. Üstelik oğlu Ioannes de kendisi ile birlikteydi¹⁷⁴.

1132 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos kendisine karşı kurulan bu ittifaka ve ittifakın kardeşi Isaakios Komnenos'u kullanmasına tepki olarak ordusu ile Türkiye Selçuklu Devleti üzerine yürüdü. Bu amaçla bazı birliklerini de Kilikya Ermenileri üzerine gönderdi. İmparator kaynaklarda ismi verilmeyen imparatorluk sınırlarına yakın iki Selçuklu kalesini ele geçirdiği gibi Selçuklu birliklerini de yenilgiye uğrattı. Ancak imparator çok geçmeden Konstantinopolis'te kendisini tahttan indirip yerine Isaakios Komnenos'u geçirmeyi amaçlayan ikinci bir girişimin haberini aldı ve seferini bir kez daha sonlandırmak zorunda kalarak aceleyle başkente geri döndü. Daha sonra İmparator II. Ioannes Komnenos'un bölgeyi terk etmesini fırsat bilen Türkiye Selçuklu kuvvetleri Sozopolis'i kuşattı. Fakat bu kuvvetler erzak sıkıntısı yaşayarak açlıkla yüzleşince kuşatmayı bırakıp bölgeyi yağmalamak ile yetinerek geri çekilmek zorunda kaldı. Bütün bunlar yaşanırken farklı bir yerde Emir Gazi Gümüştengin ve damadı Sultan I. Mesud ise birlikte imparatorluk topraklarına saldırdılar. Karadeniz kıyısında Zinin isimli bir kaleyi kuşattılar. Fakat başarılı olamayan ittifak kuvvetleri sadece kalede bulunan Frank askerlerinden fidye alarak geri çekildiler¹⁷⁵.

1133 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos Konstantinopolis'te taht sorununu çözerek ittifak kuvvetlerinin saldırılarına karşı tekrar sefere çıktı. Ordusu ile Kastamonu önlerine varan imparator şehri büyük bir savaş hazırlığı ile düşüreceği izlenimi vererek halkı korkuttu ve şehri teslim etmelerini sağladı. İmparator daha sonra şehirde bir birlik bırakarak Emir Gazi Gümüştengin ve Sultan I. Mesud ile karşılaşmadan pek çok Türk esir ile birlikte Konstantinopolis'e geri döndü¹⁷⁶. İmparatorun Kastamonu'yu ele geçirdiği sıralarda ise Emir Gazi Gümüştengin Bizans İmparatorluğu'na ait Albara isimli bir kaleyi ele geçirmişti¹⁷⁷.

¹⁷⁴ Süryanî Mihail, 1944: 96.

¹⁷⁵ Süryanî Mihail, 1944: 98.

¹⁷⁶ Abû'l-Farac, 1987: 365; Kinnamos, 2001: 11-12; Kinnamos, 1976: 20; Niketas, 1995: 12; Niketas, 1984: 12; Angold, 1984: 155.

¹⁷⁷ Süryanî Mihail, 1944: 99.

Konstantinopolis'e dönen İmparator II. Ioannes Komnenos ise zaferini bir kaynağın ifadeleri ile şöyle kutladı;

‘‘İmparator üstüne değerli taşlar takılmış gümüş plakalarla süslü bir araba, gerçekten harika bir eser, yaptırdı. Tören günü geldiğinde, sokakları altın işlemeli, purpur sırmalı tören giysileri doldurmuştu. Bu giysiler üstüne İsa ve aziz tasvirleri işlenmişti. Bunlar sanki canlı imişler ve nefes alıyormuşçasına işlenmiş sanat şaheserleriydiler. Doğu kapısından Büyük Saray'a giden caddenin her iki tarafına kurulmuş olan tribünler de hayranlığa değerler. ‘Kar beyazı, uzun yeleli’ dört atın çektiği araba fevkaladeydi. İmparator bu arabaya binmekten feragat ederek ona Tanrı'nın Anası ikonasını yerleştirmişti. Arabanın dizginlerini devletin en kudretli kişilerine, arabanın atlarını en yakın akrabalarına teslim etmiş, kendisi, elinde bir haç tuttuğu halde arabanın önünde yürümekteydi. Böylece Ayasofya kilisesine giderek bütün halkın önünde, kazandığı başarılar dolayısıyla Tanrı'ya şükürler etti ve sonra sarayına döndü¹⁷⁸’.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu gösterişli zafer kutlaması aslında sadece Kastamonu'nun alınmasını ifade etmiyordu. Ayrıca bu kutlama İmparator II. Ioannes Komnenos'un kardeşi Isaakios Komnenos ve destekçilerine Bizans İmparatorluğu tahtı üzerindeki tek meşru hükümdarın kendisi olduğunu gösteriyordu. İmparator II. Ioannes Komnenos'un gözünde tahtına göz diken kardeşi Isaakios Komnenos ve onların destekçileri, bir anlamda Emir Gazi Gümüştegin ve Sultan I. Mesud mağlup edilmişti¹⁷⁹. Ayrıca İmparator II. Ioannes Komnenos meşruiyet gösterisini sadece bu zafer kutlaması ile yapmadı. Ayasofya'nın güney panelindeki duvara 1122 yılında müşterek imparator ilan ettiği büyük oğlu Aleksios Komnenos¹⁸⁰ ile kendisinin ve İmparatoriçe Irene-Doukaina'nın mozaiğini yaptırdı [Bkz.Ek-1]. 1122 yılı dolaylarına tarihlenen bir minyatürde ise İmparator II. Ioannes Komnenos ve oğlu müşterek İmparator Aleksios Komnenos İsa tarafından taçlandırıldı [Bkz. Ek-2]. Böylece bu mozaik ve minyatür ile İmparator II. Ioannes Komnenos kardeşleri Anna Komnena ve Andronikos Komnenos'un suikast girişimlerinden sonra bile iktidarın kime ait olduğunu gösteren bir propaganda faaliyetine girişmiş oluyordu¹⁸¹. Ancak kutlamaların üzerinden çok uzun bir zaman geçmeden 1134 yılında Emir Gazi Gümüştegin ordusuyla Kastamonu'yu kuşattı ve şehri açlıkla sınıyıp savunmasız bıraktıktan sonra bir hücumla ele geçirdi. İmparator II. Ioannes Komnenos'un

¹⁷⁸ Niketas, 1995: 12; Niketas, 1984: 12.

¹⁷⁹ Magdalino, P. (2016). ‘‘The Triumph of 1133’’, (Eds. A. Bucossi - Alex Rodriguez Suarez), *John II Komnenos Emperor of Byzantium in the Shadow of Father and Son*, New York: Routledge & Taylor and Francis Group, 64-65.

¹⁸⁰ Magdalino, P. (1993). *The Emperor of Manuel I Komnenos 1143-1180*, New York: Cambridge University Press, 422.

¹⁸¹ Erdihan, Y. (2015). ‘‘Ayasofya'da Zoe ve Komnenos Mozaikleri: Resimsel Düzenleme ve Konu Üzerine’’. *Art-Sanat*, Cilt 4, 26-28.

şehirde bıraktığı birliği de imha etti. İmparator Kastamonu'nun yeniden Türklerin eline geçtiği haberini alınca derhal sefere çıkmak istedi fakat bu sıralarda eşi İmparatoriçe Irene Pirooska'nın ölümü ve yaklaşık yirmi yedi yaşında olan oğlu Aleksios'un hastalandığı haberini aldığı için seferi ertelemek zorunda kaldı¹⁸².

İmparator II. Ioannes Komnenos bu uzun soluklu savaş sürecinden istediği gibi bir sonuç elde edemedi. İmparatorun tek başarısı kardeşi Isaakios Komnenos'un tahtı ele geçirmesini engellemek oldu.

7.4. İmparator II. Ioannes-Sultan I. Mesud İttifakı ve Kastamonu'nun Geri Alınması

Kastamonu'yu kısa sürede Bizans İmparatorluğu'ndan geri alan İmparator II. Ioannes Komnenos karşıtı ittifakın önde gelen ismi "Melik" Gazi Gümüştegin 1135 yılında hasta yatağında öldü¹⁸³.

Danışmendli Emir Gazi Gümüştegin'in yerine geçen oğlu Melik Muhammed'in Sultan I. Mesud ile ilişkileri iyi değildi. Bunda muhtemelen Emir Gazi Gümüştegin'in damadı olmasından dolayı Sultan I. Mesud'un kayınpederinin mirasından pay istemesi ve Melik Muhammed de buna razı olmaması etkili olmuştu¹⁸⁴. Bu sebeple iki devlet arasındaki ittifak bozuldu.

1134 yılında İmparatoriçe Irene Pirooska'nın ölümü ve oğlu Aleksios'un hastalığı sebebiyle Danışmendliler üzerine sefere çıkamayan İmparator II. Ioannes iki hükümdar arasındaki ilişkilerin kötü olduğunu öğrenerek bu durumdan yararlanmak istedi. İmparator bu amaçla Konya'ya elçiler göndererek Sultan I. Mesud ile Danışmendli Melik Muhammed'e karşı anlaştı. Antlaşma karşılığında Sultan I. Mesud bir Türk kuvvetini İmparator II. Ioannes Komnenos'a yardım etmesi için gönderdi. Yapılan bu ittifaka güvenen imparator kısa süre önce kaybetmiş olduğu Kastamonu ve çevresini geri almak için Danışmendliler üzerine sefere çıktı. İmparator ordusu ve Selçuklu kuvvetleriyle birlikte Kastamonu önlerine vardığı zaman durumdan haberdar olan Melik Muhammed ise iki kuvvete karşı çıkamayacağını anlayarak ittifakı bozmak amacıyla Sultan I. Mesud'a bir mektup gönderdi. Mektubunda Bizans İmparatorluğu ve Türkiye Selçukluları arasındaki bu ittifakın Anadolu'daki Türk çıkarlarına zarar vereceğini, aynı millete mensup olmaları sebebi ile İmparator II. Ioannes Komnenos'a karşı birlikte hareket etmeleri gerektiğini

¹⁸² Kinnamos, 2001: 12; Kinnamos, 1976: 20; Niketas, 1995: 12; Niketas, 1984: 12; Süryani Mihail, 1944: 100.

¹⁸³ Azîmî, 2006: 71; Süryani Mihail, 1944: 103.

¹⁸⁴ Koca, 2016: 144-145.

belirtiyordu. Melik Muhammed'in yazdıklarında haklı olduğunu düşünen Sultan I. Mesud fikrini değiştirerek Bizans ordusunun yanından birliklerini imparatorun haberi olmadan bir gece geri çekti ve Danişmendli kuvvetleri ile birleştirdi. İmparator II. Ioannes Komnenos Türkiye Selçuklu kuvvetlerinin düşman saflarına geçtiğini öğrendiği zaman başta bu iki kuvvete karşı üstünlük kuramayacağını düşünerek Kastamonu önlerinden geri çekildi. Fakat çok geçmeden plan değiştirdi ve ordusunu yeni birliklerle destekleyerek tekrar Kastamonu'ya saldırdı. Bu saldırı sonucunda şehri ikinci kez imparatorluk topraklarına kattı. İmparator bundan sonra Gangra (Çankırı)'yı kuşattı. İmparator önce Çankırı'nın surlarına saldırsa da savunmacıların şiddetli direnişi ile karşılaşarak şehri ele geçiremedi. İmparator bu olay üzerine surlara saldırma planından vazgeçti ve şehrin çevresindeki tepelere kurmuş olduğu ordugâhından askerlerinin mancınıklar ile Çankırı'nın surlarını değil binalarını vurmalarını emretti. İmparatorun bunu yapmaktaki amacı halkın evlerini mancınıklardan atılacak taşlar ile yıkarak güç durumda bırakıp kolayca teslim olmalarını sağlamaktı. Nitekim İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu planı başarılı oldu. Şehrin binalarını ve sokaklarını harap eden, çok sayıda insanın ölümüne sebep olan bu saldırıdan sonra halk Çankırı'yı teslim etmek zorunda kaldı. İmparator zaferden sonra şehir halkının pek çoğunu buradan sürdü ve bir kısmını da imparatorluk ordusuna kattı. Daha sonra şehirde iki bin kişilik bir garnizon bırakarak seferini sonlandırdı. Ancak imparatorun seferi sonlandırmasının üzerinden çok geçmeden 1134 yılında Kastamonu'nun başına gelen durum bu defa Çankırı'nın başına geldi. Şehir Danişmendli kuvvetleri tarafından kısa bir süre sonra kuşatıldı ve Emir Gazi Gümüştegin'in Kastamonu'da yaptığı gibi imparatorun şehirde bıraktığı garnizonun dışarıyla irtibatı kesildi. Bu şekilde açlığa maruz bırakılan imparatorluk garnizonu sonunda şehri teslim etmek zorunda kaldı¹⁸⁵.

Sonuç olarak Emir Gazi Gümüştegin'in ölümünden sonra İmparator II. Ioannes Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud ve yeni Danişmendli Beyi Melik Muhammed arasındaki kötü ilişkileri değerlendirmek ve Kastamonu'yu geri almak için çıktığı seferde nispeten başarılı oldu. İmparator müttefiki Sultan I. Mesud'un taraf değiştirmesine rağmen seferini Çankırı'ya kadar sürdürdü ve şehir çok geçmeden Türkler tarafından geri alınsa da Kastamonu Bizans İmparatorluğu'nda kaldı.

¹⁸⁵ Kinnamos, 2001: 12-13; Kinnamos, 1976: 20-21; Niketas, 1995: 13-14; Niketas, 1984: 12-13.

7.5. İmparator II. İoannes'ın Niksar Seferi (1139-1140)

İmparator II. İoannes Komnenos iki yıldan uzun süren Kilikya Ermenileri, Antakya ve Kuzey Suriye Müslümanları üzerine yaptığı seferden sonra Konstantinopolis'e dönerken imparatoru tahttan indirmek isteyen kardeşi İsaakios Komnenos oğlu İoannes ile birlikte imparatorun huzuruna çıktı. İmparator II. İoannes Komnenos kendisine karşı Danişmendliler, Türkiye Selçukluları ve Kilikya Ermenileri ile müttefik olan ve eylemleri yüzünden seferlerini yarıda kesmek zorunda kaldığı İsaakios Komnenos'u ve oğlu İoannes'i kardeşlik bağlarından dolayı affetti¹⁸⁶. Ancak bu sıralarda İmparator II. İoannes Komnenos karşıtı ittifakın iki ayağı Danişmendli ve Türkiye Selçuklu kuvvetleri imparatorluk topraklarına saldırmaya devam ediyordu. Nitekim Selçuklu Türkmenleri Sangarios (Sakarya) Nehri etrafındaki imparatorluk topraklarını yağmaladıkları gibi¹⁸⁷ Melik Muhammed de yine Bizans'ın Karadeniz kıyılarındaki topraklarını yağmalamış ve yerel halkı esir ederek köle olarak satmıştı¹⁸⁸.

Bizans İmparatorluğu'na ait topraklara yapılan bu saldırılara karşı kayıtsız kalamayan İmparator II. İoannes Komnenos bir kez daha Danişmendliler üzerine sefere çıkma kararı aldı. İmparator 1139 yılı kış aylarını Lopadion'da¹⁸⁹ geçirerek Bizans ordusunu burada topladı. İmparator ayrıca burada kaldığı süre boyunca Türkmen saldırılarına karşı bölgedeki önemli noktaları güçlendirdi. Her ne kadar İmparator II. İoannes Komnenos Danişmendliler üzerine yapılacak sefer konusunda kararlı idiyse de askerleri kendisi ile aynı kararlılığa sahip değildi. Çünkü iki buçuk yıldan uzun süren Doğu Akdeniz seferinden sonra askerlerin pek çoğu daha yurtlarına dönemedikleri gibi sefer için gerekli olan atlara bile sahip değillerdi. Üstelik ordu açlık ve hastalıklar ile boğuşuyordu. Fakat bu olumsuz şartlara rağmen İmparator II. İoannes Komnenos sefer kararından vazgeçmedi. İmparator bu sefer ile sürekli Karadeniz kıyılarına saldıran Danişmendlilerden Niksar şehrini alarak bu saldırılara bir son vermek ve yaklaşık on dört yıldır Trabzon *douxu* olup¹⁹⁰ otoritesini tanımayan Konstantinos Gabras'ı da mağlup etmek istiyordu. Bu amaç ile Lopadion'dan Bizans ordusu ile yürüyüşe geçen imparator iase sıkıntısı yaşamamak ve ordunun ilerleyişi esnasında Türk birliklerinin arasında kalmamak

¹⁸⁶ Niketas, 1995: 20-21; Niketas, 1984: 18.

¹⁸⁷ Niketas, 1995: 21; Niketas, 1984: 19.

¹⁸⁸ Abû'l-Farac, 1987: 375; Süryani Mihail, 1944: 115.

¹⁸⁹ Bursa'nın Karacabey ilçesinin Uluabat/Ulubat isimli köyünün orta çağdaki adı. Bkz. Umar, 1993: 520-521.

¹⁹⁰ Angold, 1984: 157.

için kıyı bölgelerinden ilerleyerek Karadeniz Kintesi'nde¹⁹¹ kışladı. Buradan yürüyüşüne devam eden ordunun iâşe sıkıntısı yaşadığının duyulması üzerine ittifak kuvvetlerinin saldırısına maruz kalındı. Üstelik kötü hava şartları zaten pek az savaş atının bulunduğu orduda daha fazla savaş atının kaybına yol açtı ve bu durum Bizans ordusunun Türk kuvvetlerine karşı etkisiz kalmasına sebep oldu. İmparator II. Ioannes Komnenos bu sorunu ordudaki sağlam savaş atlarını mızraklılara ve Latin kuvvetlerine verip piyadelere ise kalabalık görünmeleri için savaş flamalarını kaldırmalarını emrederek çözmeye çalıştı. İmparator bu plan ile Bizans ordusunu taciz eden ittifak kuvvetlerini dağıttı ve yürüyüşünü sürdürerek Niksar önlerinde karargâh kurdu¹⁹².

İmparator II. Ioannes Komnenos'un Niksar önlerine kadar gelmesi ittifak kuvvetlerinin idaresinde yaşayan Hristiyan halkı güç duruma düşürdü. Hristiyan halkın düştüğü bu güç durumu dönemin Malatya Süryani Patriği Mihail eserinde şöyle ifade ediyordu; “İmparatorun adını, düşüncesiz de olsa ağzına alan, karşısında kılıcı görüyor ve çocukları ile evi gasp ediliyordu¹⁹³”.

Niksar önlerine varan İmparator II. Ioannes ve ordusu karşısında Melik Muhammed ve Sultan I. Mesud'un askerlerini buldu. Ancak Bizans ordusu ve Türk kuvvetleri arasındaki muharebe orduların altı ay karşılıklı bekleyişinden sonra gerçekleşti¹⁹⁴. Muharebenin devam ettiği bir esnada İmparator II. Ioannes Komnenos ile yanında sefere çıkan kardeşi Isaakios Komnenos'un oğlu Ioannes Komnenos arasında bir tartışma çıktı ve bu tartışma sonrasında Ioannes Komnenos düşman saflarına katıldı. İmparator bu olay üzerine zaten hava şartları ve ittifak kuvvetlerinin saldırıları ile yıpranmış Bizans ordusunun bu güç durumunun Ioannes Komnenos tarafından düşmana bildirileceğini düşündüğü için ordu daha kötü bir durum ile karşılaşmasın diye geri çekilme kararı aldı. İmparator karargâhının yerini ittifak kuvvetlerine fark ettirmeden değiştirmeye çalışarak ordunun geri çekilmesini sağlama almaya çalıştı. Fakat bu planda başarılı olamayarak Türk saldırılarına maruz kaldı. Bizans ordusunun geri çekilmesi ittifak kuvvetlerinin saldırılarının tamamen duracağı Karadeniz kıyılarına kadar devam etti. İmparator daha

¹⁹¹ Amisos (Samsun) ve Oinaion arasındaki 92 kilometrelik bölgede bulunan ve Trabzon İmparatorluğu döneminde Limnia adı verilen yerleşim yeri. Bkz. Bryer, A., Winfield, D. (1985). *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos*, Vol. 1. Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 100.

¹⁹² Abû'l-Farac, 1987: 376; Kinnamos, 2001: 18-19; Kinnamos, 1976: 25-26; Niketas, 1995: 21-23; Niketas, 1984: 20-21; Simbad, *Başkumandan Simbad Vekayinamesi (951-1334)*. (Çev. Hrant D. Andreasyan), Türk Tarih Kurumu'nda yayımlanmamış tercüme, 54.

¹⁹³ Süryanî Mihail, 1944: 116-117.

¹⁹⁴ Abû'l-Farac, 1987: 376; Süryanî Mihail, 1944: 116.

sonra ordusu ile hareket ederek başarısız bir şekilde 1140 yılı başlarında Konstantinopolis'e geri döndü¹⁹⁵.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un askerlerinin durumunu hesaba katmadan yola çıktığı bu seferin neticesini gözler önüne sermesi açısından Bizanslı yazar Ioannes Kinnamos'un "bu savaştan hemen hemen hiçbir Romalı at üstünde dönememişti"¹⁹⁶ şeklindeki ifadeleri oldukça değerlidir.

Niksar Muharebesi esnasında Türk tarafına geçen Isaakios Komnenos'un oğlu Ioannes ise daha sonra Konya'ya sığınarak Müslüman oldu ve Sultan I. Mesud'un kızı ile evlendi¹⁹⁷.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu uzun soluklu seferi her ne kadar başarılı bir netice vermese de ordunun Konstantinopolis'e döndüğü yıl ismi bilinmeyen bir Bizans kumandanı Trabzon *douxu* Konstantinos Gabras'ı mağlup ederek imparatorun Trabzon'daki otoritesini tekrar sağlamlaştırdı¹⁹⁸. Böylece imparatorun bu sefere çıkış amaçlarından en azından biri başarılmış oldu.

7.6. İmparator II. Ioannes'in Pasgousa Gölü Adalarında Denetim Çabası

İmparator II. Ioannes Komnenos'un 1140 yılındaki başarısız Niksar seferi sonrası cesaretlenen Sultan I. Mesud¹⁹⁹ Bizans İmparatorluğu'na ait Antalya kenti civarı ile Pasgousa Gölü²⁰⁰ adalarındaki topraklara saldırdı ve son olarak bir kez daha Sozopolis'i kuşattı. 1142 yılı bahar aylarında İmparator II. Ioannes Komnenos Sozopolis'in ele geçirilmesine engel olmak ve bahsi geçen bölgede denetimi sağlamak amacı ile sefere çıktı. Ayrıca İmparator II. Ioannes Komnenos burada denetimi sağladıktan sonra Antakya üzerine yürüyeceği için güney yolunun denetimini emniyet altına almak istiyordu. Bu amaç ile derhal Sozopolis'e ilerleyen imparator karşısında Türkiye Selçuklu ordusunu göremedi. İmparator II. Ioannes Komnenos bundan sonra Frigya'nın batısındaki yolu takip ederek Attaleia (Antalya) şehrine ulaştı. İmparator buradan Türkiye Selçuklu saldırılarına maruz

¹⁹⁵ Kinnamos, 2001: 21; Kinnamos, 1976: 26; Niketas, 1995: 23; Niketas, 1984: 20-21.

¹⁹⁶ Kinnamos, 2001: 19; Kinnamos, 1976: 26.

¹⁹⁷ Niketas, 1995: 23; Niketas, 1984: 21.

¹⁹⁸ Karpov, S. P. (2016). *Trabzon İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Enver Uzun), İstanbul: Kültür Bilimleri Akademisi Yayınları, 125.

¹⁹⁹ Turan, 2016: 203.

²⁰⁰ Eski zamanlarda Skleros, Karalis ve Limnai adları ile anılan ve Sozopolis ile Antalya yolu üzerindeki çiftte Hoyran/Eğirdir Gölü ile Beyşehir Gölü'nden biri olduğu tartışılan yer. Bkz. Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 433-434; Arundell, F. V. J. (1834). *Discoveries in Asia Minor; Including A Description of The Ruins of Several Ancient Cities, and Especially Antioch of Pisidia*. Vol. 1., London: 338-343.

kalan civar bölgelerde denetimi sağladı ve son olarak ordusu ile Pasgousa Gölü üzerine yürüdü. Çünkü Pasgousa Gölü'nün içindeki pek çok adada yaşayan Hristiyan halk imparatorun otoritesini reddetmekteydi. Bu adaların halkı Selçuklu sınırında olmaları sebebiyle Türklerle geliştirdikleri canlı ilişkiler neticesinde adet ve gelenekleri itibariyle neredeyse tamamen Türkleşmişti. Kendilerini Bizanslı olarak görmüyorlardı. İmparator II. Ioannes Komnenos bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemek için göl halkına haber göndererek Türkler ile ilişkilerini kesmelerini ve tekrar imparatorluk otoritesini tanımalarını istedi. Ancak göl halkı kendilerinden istenen bu talebe imparatora küfrederek karşılık verdiler. Bunun üzerine imparator göl halkına ikinci kez haber gönderdi ve gölün uzun zamandan beri imparatorluğun mülkü olduğunu hatırlattı ve otoritesini kabul etmiyorlarsa adaları boşaltıp Selçuklu tarafına geçmelerini istedi. Ancak bir kez daha ret cevabı alan imparator bu duruma bir son vermek için gölün adalarına saldırma kararı aldı. Bu amaçla askerlerine hazırlattığı sandalları köprü görevi görsün diye yan yana su üstünde dizdirdi ve askerlerini koçbaşları ile göldeki kaleleri yıkmaları için gönderdi. Bütün bunlar yaşanırken askerlerin adalara sevk edildikleri esnada bir fırtına çıktı. Köprü görevi gören sandalların bir kısmı parçalandı ve pek çok asker de boğularak hayatını kaybetti. Ancak bu kayıplara rağmen imparatorluk askerleri adaları ele geçirdi ve burada İmparator II. Ioannes Komnenos'un otoritesini tesis etti²⁰¹.

7.7. İmparator II. Ioannes'in Kilikya Ermenileri Üzerine Seferi ve Antakya Kuşatması

İmparator II. Ioannes Komnenos'un iki yıldan uzun süren ilk Doğu Akdeniz seferine yol açan ana sebep 1108 yılında İmparator I. Aleksios ve Antakya Prinkepsi I. Bohemond arasında imzalanan Devol Antlaşması'dır. Devol Antlaşması açıkça Antakya Prinkepsi I. Bohemond'un müşterek imparatorlar I. Aleksios ve II. Ioannes Komnenos'a bağlılığını içermekte; Anazarba, Tarsus, Adana, Misis gibi pek çok Kilikya kentinin Bizans İmparatorluğu'na iade edileceğini ve Antakya şehrinin ise I. Bohemond'un ölümünden sonra imparatorluğa geçeceğini beyan etmekteydi. Buna karşılık Prinkepsi I. Bohemond'a da birtakım şehirler verilmesi kararlaştırılmıştı²⁰². Ancak Devol Antlaşması, imzalandığı

²⁰¹ Kinnamos, 2001: 19-20; Kinnamos, 1976: 26; Niketas, 1995: 24-25; Niketas, 1984: 21-22; Angold, 1984: 158.

²⁰² Anna Komnena, 1996: 420-438; Anna Comnena, 1979: 417-434.

sıralarda ve sonrasında vekâleten Antakya'da bulunan I. Bohemond'un yeğeni Tankred tarafından kabul görmedi ve yürürlüğe girmedi²⁰³.

1130'lu yıllara gelindiğinde ise Rupen Hanedanı'ndan ağabeyi Toros'un yerine geçen Kilikya Ermeni Baronu I. Leon Devol Antlaşması'nda Bizans İmparatorluğu'na bırakılan ancak Tankred'in reddi sonrası imparatorluk kuvvetleri tarafından savaş yolu ile alınan Kilikya kentleri Tarsus, Adana ve Misis'i zapt etti²⁰⁴. Böylece Ermeni Baronu I. Leon Bizans İmparatorluğu'nun Antakya ile bağlantısını kesmesinin yanı sıra Isaakios Komnenos'a da destek çıkararak İmparator II. Ioannes Komnenos'un tepkisini çekti²⁰⁵.

İmparatorun bu uzun süreli seferi hakkında kaynaklar iki farklı sebep üzerinde daha durmaktadır. Kaynaklara göre bu sebeplerden biri 1130 yılında ölen Antakya Prinkepsi II. Bohemond'un tek çocuğu ve aynı zamanda varisi olan kızı Constance'ı annesi Alice'in imparatorun en küçük oğlu Manuel ile evlendirmek için elçi göndermesidir²⁰⁶. Ancak bu sıralarda Antakya şehri ileri gelenleri ve Kudüs Kralı Foulque bu evliliği uygun bulmamış ve Constance'ı 1136 yılında Aquitaine Dükü IX. Guillaume'ın oğlu Raymond de Poitiers ile evlendirmişlerdir²⁰⁷. İmparator II. Ioannes Komnenos'un Alice'in teklifine yanıtı kesin olarak bilinmese de oğlu Manuel'in Constance ile evlenmesinin Devol Antlaşması'nın şartlarını yerine getireceği muhakkaktır.

Kaynaklara göre bu seferin ikinci sebebi ise Musul-Halep Atabegi İmadeddin Zengî'nin saldırılarına karşı Haçlıların İmparator II. Ioannes Komnenos'tan yardım talep etmeleridir²⁰⁸. Ancak Kilikya Ermenileri üzerine yürüyüşten sonra imparatorun hızlıca Antakya'yı kuşatmış olması bu iddiayı temelsiz kılmaktadır.

1135 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos doğuda seferde bulunacağı zaman zarfında Bizans İmparatorluğu'nun batı sınırında bir saldırıya maruz kalmaması için elçilerini Alman İmparatoru III. Lothar'a göndermişti. III. Lothar'dan Alman ordularının

²⁰³ Ostrogorsky, 1991: 338.

²⁰⁴ Anonim Süryani Vekayinâmesi, (1933), trc. Arthur Stanley Tritton, "The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle", "Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (JRAS)", 275; Kinnamos, 2001: 14; Kinnamos, 1976: 21; Simbat, 52.;

²⁰⁵ Abû'l-Farac, 1987: 363.

²⁰⁶ Kinnamos, 2001: 14; Kinnamos, 1976: 22.

²⁰⁷ Lilie, 1993: 101; Runciman, 2008: 162-164.

²⁰⁸ İbnü'l-Esir (2016). *İslâm Tarihi El-Kâmil Fi't-Târîh Tercümesi C. 9.* (Çev. Heyet: Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy, Zülfikar Tüccar, Abdülkerim Özaydın, Yunus Apaydın, Abdullah Köşe), İstanbul: Hikmet Neşriyat, 133-134.

1137 yılında Normanlara saldıracağı sözünü alan İmparator II. Ioannes²⁰⁹ böylece sefer hazırlıklarına başladı²¹⁰.

1136 yılında İmparator II. Ioannes Komnenos sefer hazırlıklarını tamamlayarak deniz yolu ile Antalya'ya geldi²¹¹ ve ordusunu burada topladı. İmparator ordusuna yeni birlikler ve Çankırı'da ele geçirdiği Türkleri de katarak²¹² büyük bir ordu hazırladı. Ayrıca imparatorun yanında oğulları²¹³ ve bu sıralarda esir hayatı yaşayan ablası Anna Komnena'nın eşi Nikephoros Bryennios hasta olduğu halde eşlik etmekteydi. Nitekim Nikephoros Bryennios sefer sırasında Kilikya'da ölmüştür²¹⁴.

Bizans ordusunun silah ve savaş makinelerinin deniz yolu ile Antalya'ya getirilmesinden sonra²¹⁵ İmparator II. Ioannes Komnenos ordusuna yürüyüş emri verdi. Bu sıralarda Ermeni Baronu I. Leon Bizans ordusunun ilerlediği haberini alınca imparatorluğa ait sınır kenti Silifke'ye saldırdı fakat geri çekilmek zorunda kaldı²¹⁶.

Sahne sırasını alan ve imparatorluk donanmasının eşlik ettiği²¹⁷ İmparator II. Ioannes Komnenos Silifke yakınlarına kadar ilerledi. İmparator bundan sonra küçük bir Frank garnizonunun koruduğu Korikos kentini savaş makineleri ile ele geçirdi. Daha sonra Limonlu Çayı ve Tarsus Çayı arasındaki bölgede tam olarak yerleri tespit edilemeyen Askora ve Ancyra isimli yerleri ele geçirdi²¹⁸.

İmparator II. Ioannes Komnenos daha sonra Ermeni Baronu I. Leon'un ele geçirdiği Tarsus'u ve oğullarına verdiği Adana ile Misis'i²¹⁹ direniş olmadan imparatorluk topraklarına geri kattı²²⁰.

İmparator Misis'i aldıktan sonra ele geçirdiği yerlerden kaçan askerlerin sığındığı ve güçlü surlara sahip olan Anazarba'ya yöneldi. Anazarbalıların niyetini öğrenmek için bahsi geçen ordudaki Türk kuvvetlerini şehrin yakınlarına gönderdi. Ancak imparatorun Türk kuvvetleri Anazarbalılar tarafından görüldüğü anda saldırıya uğrayarak geri çekilmek

²⁰⁹ Runciman, 2008: 173.

²¹⁰ Willermus Tyrensis, 2018: 324-325; William Archbishop of Tyre, 1943: 83-84.

²¹¹ İbnü'l-Esîr, 2016: 133-134.

²¹² Niketas, 1995: 16; Niketas, 1984: 15.

²¹³ Runciman, 2008: 173-174.

²¹⁴ Anna Komnena, 1996: 12-13; Anna Comnena, 1979: 20.

²¹⁵ İbnü'l-Esîr, 2016: 134.

²¹⁶ Niketas, 1995: 14; Niketas, 1984: 13; Kinnamos, 2001: 14; Kinnamos, 1976: 21.

²¹⁷ İbnü'l-Esîr, 2016: 133-134.

²¹⁸ Lilie, 1993: 117-118.

²¹⁹ İbnü'l-Esîr, 2016: 134.

²²⁰ Abû'l-Farac, 1987: 374; Anonim Süryanî Vekayinâmesi, 1933: 276; Kinnamos, 2001: 14; Kinnamos, 1976: 22; Niketas, 1995: 14; Niketas, 1984: 13; Simbat, 53.; Süryanî Mihail, 1944: 113.

zorunda kaldı. Bu olay üzerine imparator Türk kuvvetlerinin yardımına başka birlikler göndererek Anazarbalıları geri çekilmeye zorladı ve kenti kuşatmaya aldı. Anazarbalıların şehir surları üzerindeki mancınıklardan fırlattıkları ateşte kızdırılmış demir parçaları Bizans ordusunun savaş makinelerini tahrip ederek şehrin kısa sürede alınmasını engelledi. Durumun vahametini gören imparator oğlu Isaakios'un da tavsiyesi ile²²¹ savaş makinelerini balçıkla kaplattı. Bu şekilde saldırı emri veren II. Ioannes Anazarba'yı otuz yedi günlük kuşatma sonucunda²²² ordunun yoğun kayıplarına rağmen ele geçirdi²²³.

Anazarba'nın kaybindan sonra Ermeni Baronu I. Leon Vahga Kalesi'ne çekildi. İmparator II. Ioannes Komnenos ise ele geçirdiği yerlerde kalıcı olmak niyetinde olduğunu göstermek amacı ile Tarsus, Misis ve Anazarba'ya Yunan piskoposlar atadı²²⁴. Ancak Vahga Kalesi'nin alınması işini erteleyerek²²⁵ Tell-Hamdûn'u mücadele sonucunda ele geçirdi ve halkını Kıbrıs'a sürgün etti²²⁶. Böylece imparator muhtemel bir Danişmendli saldırısına karşı arkasını emniyet altına almış oldu²²⁷.

Aynı tarihlerde Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin Montferrand (Barîn) Kalesi'nde Musul-Halep Atabegi İmadeddin Zengî tarafından kuşatılmış olan Kudüs Kralı Foulque'nin yardımına gitmişlerdi²²⁸. Muhtemelen İmparator II. Ioannes Komnenos Haçlıların durumundan haberdar olarak bunu fırsata çevirmek için acele ile ordusuna Antakya üzerine yürüyüş emri verdi. Öncelikle sefer boyunca kendisini takip eden Bizans donanmasının güvende kalması için İskenderiye Limanı'nı ele geçirdi²²⁹. Ardından hızlı bir yürüyüş ile 1137 yılının ağustos ayında Antakya şehri önlerinde karargâh kurdu ve şehri kuşatmaya başladı. İmparator II. Ioannes Komnenos mancınıkları ile Antakya surlarını dövdürdüğü ve Antakyalılar da Bizanslılara çıkış harekâtları ile karşılık verdiği birkaç gün boyunca Raymond de Poitiers hızlı bir şekilde geri dönerek muhafızları ile gizlice şehre girdi. Günlerce süren çatışmalardan sonra kötü gidişatı gören Prinkeps Raymon de Poitiers İmparator II. Ioannes Komnenos ile anlaşmanın yollarını aradı. Başlangıçta tam bir teslimiyet isteyen imparator Prinkeps Raymond de Poitiers'in ret

²²¹ Kinnamos, 2001: 15; Kinnamos, 1976: 23.

²²² Urfalı Mateos, 1962: 293.

²²³ Anonim Süryani Vekayinâmesi, 1933: 276; Kinnamos, 2001: 15; Kinnamos, 1976: 23; Niketas, 1995: 16-17; Niketas, 1984: 15-16; Simbat, 53.

²²⁴ Lilie, 1993: 119.

²²⁵ Kinnamos, 2001: 15; Kinnamos, 1976: 23.

²²⁶ İbnü'l-Esir, 2016: 134; İbn Kalânisi (2015). *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*. (Çev. Onur Özatağ), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 136.

²²⁷ Lilie, 1993: 118-119.

²²⁸ Kinnamos, 2001: 15; Kinnamos, 1976: 23; Runciman, 2008: 173.

²²⁹ İbnü'l-Esir, 2016: 134.

cevabı ile karşılaştı. Ancak kısa bir süre sonra taraflar prinkepsin imparatorun vassalı olması hususunda anlaşmaya vardılar. Prinkeps Raymond de Poitiers ve soyluları İmparator II. Ioannes Komnenos'un huzuruna gelerek sadakat yemini ettiler. Üstelik taraflar arasında yapılan antlaşmaya göre Kuzey Suriye üzerine Bizans ve Haçlı ordularının ortak bir sefer yapması üzerine anlaşıldı ve Halep, Şeyzer, Hama, Humus ve yakınlarındaki yerler ele geçirilirse Antakya şehrinin Bizans İmparatorluğu'na iade edileceği kararlaştırıldı. Buna karşılık ele geçirilen yerler ise Prinkeps Raymond de Poitiers'e bırakılacaktı²³⁰.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un Antakya'yı hücum ile almaktan vazgeçmesine sebep olan hususlardan biri imparatorun Anazarba kuşatması sırasında otuz yedi günlük bir zaman kaybederek Prinkeps Raymond de Poitiers'in yokluğundan faydalanamamasıdır²³¹. Ayrıca Bizanslı yazarlardan Ioannes Kinnamos'un "*kuşatma uzunca bir süre devam edince Romalı yaya askerlerden bir kısmı büyük bir orduda her zaman olduğu gibi, şehrin önündeki bahçelere meyve toplamak için koştular*"²³² şeklindeki sözleri Bizans ordusunun kuşatma sırasında erzak kıtlığı yaşadığını göstermektedir. Dolayısıyla ordunun durumunu daha fazla tehlikeye atmak istemeyen İmparator II. Ioannes Komnenos Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers ile anlaşmayı tercih etmiş olmalıdır. Üstelik ordudaki erzak kıtlığının yanı sıra sefer mevsimi geçmişti ve birazdan görüleceği üzere imparator ordusu ile kışlamak üzere Kilikya'ya geri dönecekti²³³. Bütün bu hususlara ek olarak İmparator II. Ioannes Komnenos Antakya şehrini hücum ile alsa bile hem diğer haçlı devletleriyle savaşamayacağını farkına varmış hem de şehrin alınmasının Avrupalı devletlerin tepkisine ve hatta bir saldırısına yol açacağından çekinmiştir²³⁴.

İmparator II. Ioannes Komnenos Antakya Prinkepsi ile anlaştıktan sonra yarım bırakmış olduğu Kilikya'daki meseleye yöneldi ve Vahga Kalesi'ni kuşattı. Vahga Kalesi'ni kuşatan Bizans ordusuna Konstantinos isimli bir Ermeni önderliğinde halk karşı çıkıyordu. Ermeni Konstantinos'un imparator ve ailesi ile Bizans ordusuna karşı sarf ettiği

²³⁰ Abû'l-Farac, 1987: 374; Anonim Süryanî Vekayinâmesi, 1933: 276; Azimî, 2006: 73-75; İbn Kalânisî, 2015: 136; İbnü'l-Esîr, 2016: 134; Kinnamos, 2001: 16; Kinnamos, 1976: 23-24; Niketas, 1995: 17; Niketas, 1984: 16; Süryanî Mihail, 1944: 111-112; Urfalı Mateos, 1962: 295; Willermus Tyrensis, 2018: 324-325; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 92-93; Angold, 1984: 155-156; Lilie, 1993: 121; Runciman, 2008: 173-175.

²³¹ Lilie, 1993: 119.

²³² Kinnamos, 2001: 16; Kinnamos, 1976: 23.

²³³ Niketas, 1995: 17; Niketas, 1984: 16; Willermus Tyrensis, 2018: 324-325; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 92-93.

²³⁴ Lilie, 1993: 121.

tahkir edici sözler ve düello isteği üzerine imparator Makedonya Thema²³⁵'sından Eustratios isimli bir askeri düello için seçti. Eustratios'un Ermeni Konstantinos'u düelloda mağlup etmesinden sonra Vahga halkı da güvenlerini kaybederek kaleyi Bizans ordusuna teslim etti²³⁶. Bu kalenin de Bizans İmparatorluğu'na katılmasından sonra Ermeni Baronu I. Leon, karısı ve oğullarından Toros ve Ruben imparator tarafından esir edilerek Konstantinopolis'e gönderildi²³⁷.

Konstantinopolis'te esir hayatı yaşayan Kilikya Ermeni Baronu I. Leon 1141'de öldü. Baron I. Leon'un çocuklarından Ruben de burada öldürüldü ancak kardeşlerden Toros babasının ölümünden kısa bir süre sonra Konstantinopolis'ten kaçarak Kilikya'ya geri döndü ve Vahga'yı geri aldı²³⁸.

7.8. İmparator II. Ioannes'in Kuzey Suriye Seferi ve Haçlılar ile Yaşananlar

İmparator II. Ioannes Komnenos I. Leon ve oğullarını Konstantinopolis'e sürgün ettikten sonra Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin ile yaptığı anlaşmanın şartlarını yerine getirmek amacıyla 1137 yılı kış aylarını ordusu ile birlikte sefer mevsimini beklemek üzere Tarsus yakınlarında geçirdi. Üstelik bu sıralarda yanına kadar gelen Maraş'ın Haçlı Kontu Baudouin'in itaatini kabul etti. Ayrıca İmparator II. Ioannes Komnenos Müslümanlar üzerine sefer yapmak niyetinde olduğu izlenimini vermemek için elçilerini pek çok hediye ile birlikte Musul-Halep Atabegi İmadeddin Zengî'ye gönderdi. Aynı şekilde Atabeg İmadeddin Zengî'nin elçisi Hacıp Hasan da imparatora çeşitli hayvanların olduğu hediyelerle gitti²³⁹. Yaklaşan sefere hazırlanan Antakyalılar ise askerî hazırlıklarının ve amaçlarının öğrenilmemesi için Suriye'den gelen Müslüman tüccar ve seyyahları tutukladılar²⁴⁰.

1138 yılının mart ayında İmparator II. Ioannes Komenos ve ordusu planlandığı gibi Prinkeps Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin'in idare ettiği Haçlı kuvvetleri ile Antakya önlerinde birleşti. Nisan ayının başında müttefik ordu imparatorun önderliğinde Müslüman sınırını geçerek Halep yakınlarındaki Balat'ı işgal ederek Bizâa önlerinde karargâh kurdu. Daha önce Bizans ordusunun öncü birliklerine karşı koyan Bizâa halkı

²³⁵ Bizans İmparatorlu'nda sivil ve askeri yetkilere sahip Strategos isimli bir yönetici tarafından yönetilen bölgeler. Bkz. Kazhdan, "Theme", *ODB*, Vol. 1, 2034-2035.

²³⁶ Niketas, 1995: 13-14; Niketas, 1984: 14-15.

²³⁷ Azîmî, 2006: 73; İbnü'l-Esîr, 2016: 134; Kinnamos, 2001: 17; Kinnamos, 1976: 25; Niketas, 1995: 17; Niketas, 1984: 16; Simbat, 53.; Süryanî Mihail, 1944: 111; Angold, 1984: 155; Ostrogorsky, 1991: 350.

²³⁸ Anonim Süryanî Vekayinâmesi, 1933: 276; Simbat, 54.

²³⁹ Azîmî, 2006: 73; Willermus Tyrensis, 2018: 325-326; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 93-94.

²⁴⁰ Runciman, 2008: 176.

imparatorun bizzat gelerek mancınıklar ile şehri vurması sonucunda aman dileyerek şehri teslim etti. Ancak İmparator II. İoannes Komnenos halkın aman talebini kabul etmesine rağmen onları yine de esir ederek sözünde durmadı. İmparator Bizâa halkından mağaralara sığınanların ise saklandıkları mağaraların önünde ateş yakıp dumana maruz bırakarak teslim olmalarını sağladı ve yapılan antlaşmaya uygun olarak Bizâa'yı Urfa Kontu II. Joscelin'e bağışladı²⁴¹.

İmparator II. İoannes Komnenos'un Bizâa'yı ele geçirdiği haberini alan Atabeg İmadeddin Zengî ise naibi Seffüddin Savar'ı beş yüz kadar atlı ile olası bir saldırıya önlem olarak Halep şehrine gönderdi²⁴². Nitekim aynı sıralarda Bizans ordusundan firar eden Peçenek ya da Kıpçak kökenli askerlerden bazıları Halep'e sığınmış ve imparatorun ordusu ile gelmek üzere olduğu haberini vererek şehir sakinlerini uyarmışlardı²⁴³.

İmparator II. İoannes Komnenos Bizâa'nın alınmasından sonra açık bir ovada olduğu için bir üs vazifesi üstlenemeyeceğini düşündüğü Menbiç'e saldırmayarak Haçlılar ile yapılan antlaşma gereği ele geçirildiği takdirde Antakya'nın imparatorluk topraklarına katılmasını sağlayacak olan Halep üzerine yürüdü ve şehri kuşattı. Ancak imparator birkaç gün süren çatışmalardan sonra derhal kuşatmayı kaldırdı. Buna başta müttefik ordudan firar eden askerlerin Halep halkını önceden uyarması, Halep şehrinin güçlü surları ile uzun süreli bir kuşatmaya dayanabilecek birliklere sahip olması; müttefik ordu için ise bu kuşatma için yeterli malzemenin olmayışı ve şehrin su kaynakları bakımından verimsiz bir konumda bulunması sebep olmuştu²⁴⁴.

Müttefik ordu başarısız Halep kuşatmasından sonra Esarib, Maarratünnu'mân ve Kefertab şehirlerini ele geçirdi. Esarib halkının pek çoğu müttefik ordunun geldiği haberini alır almaz şehri terk ettiği için şehir ilk hücumda ele geçirilmişti. İmparator II. İoannes Komnenos daha sonra Atabeg İmadeddin Zengî'nin henüz ele geçiremediği İzzeddin Ebû'l-Asakir Sultan'ın mülkü olan²⁴⁵ Asi Nehri üzerindeki Şeyzer şehrini kuşattı. Müttefik ordu geldiğinde Şeyzerli bir grup piyade çıkış harekâtı yapsa da geri çekilmek zorunda

²⁴¹ Azîmî, 2006: 74-75; İbn Kalânîsî, 2015: 139; İbnü'l-Esîr, 2016: 134; Kinnamos, 2001: 16; Kinnamos, 1976: 24; Niketas, 1995: 17; Niketas, 1984: 16; Süryanî Mihail, 1944: 112;

²⁴² Azîmî, 2006: 77; İbn Kalânîsî, 2015: 141.

²⁴³ İbn Kalânîsî, 2015: 141.

²⁴⁴ Azîmî, 2006: 78; İbn Kalânîsî, 2015: 141-142; İbnü'l-Esîr, 2016: 136; Kinnamos, 2001: 17; Kinnamos, 1976: 24; Niketas, 1995: 18; Niketas, 1984: 17; Süryanî Mihail, 1944: 112; Lilie, 1993: 126.

²⁴⁵ Runciman, 2008: 177.

kaldılar²⁴⁶. İmparatorun yoğun çabalarına ve on sekiz mancınık ile vurulmasına rağmen şehrin sadece aşağı mahalleleri alınabildi. İç kale direnmeye devam etti. Bütün bunlar yaşanırken müttefik ordunun Haçlı liderleri ile İmparator II. Ioannes Komnenos'un ilişkisini iyi bilen Atabeg İmadeddin Zengî hem imparatora hem de Antakya ve Urfa'nın liderlerine ajanlar göndererek aralarını açmaya çalıştı²⁴⁷. Bunun sonucunda Atabeg İmadeddin Zengî'nin müttefik ordunun liderlerini kışkırtma girişimi başarılı oldu. Nitekim yaklaşık yirmi üç gün süren Şeyzer kuşatması²⁴⁸ boyunca bir Haçlı kaynağının ifadesi ile Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin; *‘tüm zamanlarını, servetlerine büyük zarar veren zar oyunları oynayarak geçirdiler ve kayıtsızlıklarıyla geri kalanların daha rahat davranmasına yol açtılar*²⁴⁹’.

Aynı sıralarda Atabeg İmadeddin Zengî ise ordusu ile Şeyzer şehri yakınlarına geldi ve İmparator II. Ioannes Komnenos'a elçiler göndererek onu savaş davet etti²⁵⁰. Üstelik Atabeg İmadeddin Zengî imparatoru savaşa davet etmeden önce Harput Artuklu Emiri Kara Arslan²⁵¹ ve Irak Selçuklu Sultan Mesud'dan yardım istemişti²⁵².

Sonuç olarak İmparator II. Ioannes Komnenos Atabeg İmadeddin Zengî'nin ordusu ile Şeyzer yakınlarında olması, Harput Artuklularının büyük bir Türkmen ordusu ile Fırat nehrini geçtiği²⁵³ ve Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'un daha önce imparatorun Kilikya Ermenilerinden teslim aldığı ve pek çok Süryanî'nin bulunduğu Adana'yı ele geçirip halkını Malatya'ya sürgün ettiği²⁵⁴ haberlerini alınca Şeyzer Emiri İzzeddin Ebû'l-Asakir'in yıllık haraç, bağlılık ve içinde Malazgirt Muharebesi'nde yenilen İmparator IV. Romanos Diogenes'e ait olduğu sanılan değerli bir haçın da bulunduğu savaş tazminatını kabul etti ve mancınıklarını yakarak Şeyzer kuşatmasını kaldırdı²⁵⁵.

Şeyzer kuşatmasındaki başarısızlıktan sonra İmparator II. Ioannes ordusu ile birlikte Atabeg İmadeddin Zengî'nin birkaç taciz saldırısı eşliğinde Antakya önlerine geldi. Burada Şeyzer kuşatması sırasında Haçlı liderlerinin tavırlarını unutmayan imparator

²⁴⁶ Üsâme İbn Münkız (2015). *İbretler Kitabı (Kitab el-İ'tibar)*. (7. Baskı). (Çev. Yusuf Ziya Cömert), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 126.

²⁴⁷ İbnü'l-Esîr, 2016: 136.

²⁴⁸ Azîmî, 2006: 78.

²⁴⁹ Willermus Tyrensis, 326; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 95.

²⁵⁰ İbnü'l-Esîr, 2016: 136-137.

²⁵¹ İbn Kalânisî, 2015: 143.

²⁵² İbnü'l-Esîr, 2016: 137-138.

²⁵³ İbn Kalânisî, 2015: 143.

²⁵⁴ Abû'l-Farac, 1987: 374; Anonim Süryanî Vekayinâmesi, 1933: 276; Süryanî Mihail, 1944: 112.

²⁵⁵ Abû'l-Farac, 1987: 374; İbnü'l-Esîr, 2016: 137-138; Kinnamos, 2001: 17-18; Kinnamos, 1976: 24-25; Niketas, 1995: 19-20; Niketas, 1984: 17-18; Simbat, 53.; Willermus Tyrensis, 2018: 335; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 96-97; Angold, 1984: 156-157; Lilie, 1993: 126.

kendisinin yoğun ısrarları sonucunda oğulları ve maiyeti ile birlikte yanında Haçlı liderleri olmak üzere at üstünde halk ve Latin din adamlarının karşılmasıyla Antakya şehrine girdi²⁵⁶.

Antakya'da birkaç gün boyunca Raymond de Poitiers'in sarayında ikamet eden imparator Kuzey Suriye Seferi öncesi yapılan antlaşmasının şartlarının yerine getirilememesine rağmen Halep'e yapılacak seferlere Bizans ordusunun Kilikya şehirlerinde hazırlanamayacağını söyleyerek Antakya Kalesi'nin kendisine teslim edilmesini istedi. İmparatorun bu isteğinden dolayı endişeye kapılan Antakya ve Urfa hâkimleri düşünmek için birkaç günlük mühlet istediler. Bu süre içerisinde Kont II. Joscelin Urfa'ya dönerek buradan gönderdiği adamlar ile Antakya halkı arasında İmparator II. İoannes Komnenos'un şehri teslim alıp halkını da göç ettireceği şayiasını yaydı. Bu sayede paniğe kapılan Antakya halkı isyan etti ve şehirde imparatorluk askerlerine saldırdı. İmparator Antakya'da sadece bir grup asker, oğulları ve akrabaları ile savunmasız durumda olduğu için kalenin teslim edilmesini istemekten vazgeçti. İmparatorun bu kararının Antakya halkına bildirilmesinden sonra isyan durdu ve imparator da maiyetiyle birlikte şehirden ayrılarak ordusunun yanına döndü. Daha sonra İmparator II. İoannes Komnenos burada kendisini yatıştırmak için gelen Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin ile Bizans İmparatorluğu ve Antakya Prinkepsliği arasındaki mevcut siyasi durumun devam edeceği hususunda anlaştı. Son olarak Haçlı liderlerine bölgeye tekrar geleceğini bildiren imparator seferi sonlandırdı ve Konstantinopolis'e doğru yola çıktı²⁵⁷.

İmparator II. İoannes Komnenos Şeyzer'den Antakya'ya döndükten sonra Adana'yı daha önce ele geçirerek Kuzey Suriye'de zor durumda kalmasına sebep olan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud ile de barışmıştı²⁵⁸. Ancak imparator ordusu ile Konstantinopolis'e dönerken bu barışa riayet etmeyerek Türkiye Selçuklu Devleti'nin topraklarına saldırdı²⁵⁹.

Ayrıca yine bu sıralarda ordu Konstantinopolis'e dönerken imparatorun Ermeni Baronu I. Leon ile ilişkilerinin bozulmasının bir sebebi olarak saydığımız kardeşi Isaakios

²⁵⁶ Niketas, 1995: 20; Niketas, 1984: 18; Willermus Tyrensis, 2018: 336; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 96-97.

²⁵⁷ Kinnamos, 2001: 17-18; Kinnamos, 1976: 24-25; Niketas, 1995: 20; Niketas, 1984: 18; Süryanî Mihail, 1944: 112; Willermus Tyrensis, 2018: 340-48; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 97-102; Angold, 1984: 155-157.

²⁵⁸ Abû'l-Farac, 1987: 374; Süryanî Mihail, 1944: 112.

²⁵⁹ Niketas, 1995: 20; Niketas, 1984: 18.

Kommenos ve oğlu Ioannes kendisine sığınarak affedilmek istediler. İmparator da bu af isteğini kardeşlik bağlarından dolayı kabul etti²⁶⁰.

Sonuç olarak İmparator II. Ioannes Komnenos'un bu ilk Doğu Akdeniz seferi büyük hazırlıklar yapılmasına rağmen başarılı olmamıştır. Nitekim Halep ve Şeyzer şehirleri ele geçirilememiş, Devol Antlaşması'nın gereği olarak Antakya imparatorluk topraklarına dâhil edilememiştir. Üstelik imparatorun ele geçirdiği Esarib Kalesi bile seferin sonlanmasından sadece birkaç ay sonra Musul-Halep Atabegi İmadeddin Zengî tarafından ele geçirilmiştir²⁶¹. İmparatorun bu uzun soluklu seferinde başarılı olduğu tek bölge Kilikya olmuş ve Ermeniler kısa süreliğine de olsa itaat altına alınmıştır.

7.9. İmparator II. Ioannes'in Antakya Seferi ve Ölümü

İmparator II. Ioannes Komnenos 1140 yılındaki Niksar seferi sonrasında imparatorluk ordusu ile Rhyndakos (Orhaneli) nehri yakınlarında kamp yaptığı sıralarda Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers'in 1138 yılında yapılan bağlılık antlaşmasına riayet etmekten vazgeçtiği haberini aldı. 1138 yılında Antakya'dan ayrılırken Prinkeps Raymond de Poitiers'e bölgeye tekrar geleceğini söylemiş olan İmparator II. Ioannes Komnenos gerçekten de daha büyük bir amaç ile ordusunu bir kez daha Antalya'da topladı. İmparatorun amacı Bizanslı yazar Niketas Khoniates'in ifadesi ile "*Antakya'yı Konstantinopolis ile birleştirmek, orada Kutsal Ülke (Filistin, Kudüs)'ye sefer ederek, İsa'nın öldükten sonra dirildiği Kutsal Mezar'ı hediyelere garketme ve bunun etrafındaki bütün bölgeleri barbarlardan kurtarmak*²⁶²" idi.

İmparator II. Ioannes Komnenos sefer sırasında arkasını emniyet altına almak için öncelikle Antalya çevresinde ve Pasgousa gölünün adalarında denetimi sağladı. Ancak bu sıralarda İmparator II. Ioannes Komnenos'un bir hastalığa yakalanmış olan ve kendisine 1122 yılında müşterek imparator seçtiği en büyük oğlu Aleksios ve ardından Andronikos öldü²⁶³. İmparator oğullarını kaybetmesine rağmen amacından vazgeçmedi ve oğullarının cenazelerini diğer oğlu Isaakios ile Konstantinopolis'e gönderdi. En küçük oğlu Manuel ise seferde kendisine eşlik etti. Ayrıca imparator büyük bir amaç ile çıktığı bu seferin sadece

²⁶⁰ Niketas, 1995: 20; Niketas, 1984: 18.

²⁶¹ Azîmi, 2006: 79; İbn Kalânisi, 2015: 146.

²⁶² Niketas, 1995: 25; Niketas, 1984: 22.

²⁶³ Kinnamos, 2001: 20; Kinnamos, 1976: 26; Niketas, 1995: 25; Niketas, 1984: 22; Willermus Tyrensis, 2018: 372; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 123.

Kilikya'da daha önce ele geçirilmiş olan yerlerde denetimin sağlanması yönünde de söylenti çıkararak asıl amacını gizledi²⁶⁴.

İmparator II. Ioannes Komnenos bütün kaynakların ittifakına göre büyük bir ordu ile yola çıktı ve Kilikya geçitlerini aşarak Antakya şehrinden önce doğrudan Urfa Kontu II. Joscelin'in üzerine yürüdü. Tell Başır'de bulunan imparatorluk ordusuna karşı çıkabilecek güce sahip olmayan Urfa Kontu II. Joscelin imparatora kızlarından Isabella'yı rehin vererek itaat etmek zorunda kaldı²⁶⁵.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un ordusu ile ilk olarak Antakya'ya değil de Urfa üzerine yürütmesine neyin sebep olduğu konusunda kaynaklarda net bir ifade yoktur. Ancak buna sebep imparatorun ilk doğu seferinde Antakya halkının kendisine karşı isyan etmesine sebep olan kişinin Urfa Kontu II. Joscelin olduğunun farkına varmış olması muhtemeldir.

İmparator II. Ioannes Komnenos Urfa Kontu II. Joscelin'in itaatini aldıktan sonra 25 Eylül 1142 tarihinde Antakya yakınlarındaki Bakras (Gastun)'da ordugâh kurdu ve elçilerini Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers'e gönderdi. Raymond de Poitiers imparatorun elçilerinin 1138 yılında yapılan antlaşmaya göre Antakya şehrinin teslim edilmesini istemesi üzerine şehrin teslim etme yetkisinin ne kendisinde ne de eşi Constance'da olmadığını; bu yetkinin sadece Antakya halkına ait olduğunu ve Antakya halkının da şehri imparatora teslim etmek istemediğini imparatorluk elçilerine bildirdi. İmparator Antakya Prinkepsi'nin olumsuz yanıtı sonrası şehrin çevresini yağmaladı ve uzun süreli bir kuşatma için kış mevsimini geçirmek amacı ile Kilikya'ya çekildi. İmparator Kilikya'da bulunduğu sıralarda ise Kudüs Kralı Foulque'a elçiler göndererek ordusu ile birlikte Haçlılara yardım etmek ve Müslümanlarla savaşmak amacıyla bölgeye gelmek istediğini bildirdi. Kudüs Kralı Foulque imparatora Betlehem Piskoposu Anselm, Grekçe bilen bir rahip olan Gottfried ve Kudüs kale komutanı Roard'ı göndererek bu teklifi kabul edemeyeceğini, çünkü Bizans ordusu gibi büyük bir orduyu Kudüs Krallığı'nın besleyemeyeceğini belirterek teklifi reddetti²⁶⁶.

İmparator II. Ioannes Komnenos Kudüs Kralı Foulque'dan gelen ret cevabına rağmen en azından Antakya'yı ele geçirebilmeyi umuyordu. 1143 yılı baharında imparator bu niyetle sefer mevsimini beklediği Kilikya'da her zaman yaptığı gibi ava çıktı. Ancak av

²⁶⁴ Niketas, 1995: 25; Niketas, 1984: 22.

²⁶⁵ Azîmî, 2006: 79; Willermus Tyrensis, 2018: 372; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 123.

²⁶⁶ Niketas, 1995: 25-26; Niketas, 1984: 22-23; Willermus Tyrensis, 2018: 372-376; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 123-125.

sırasında bir yaban domuzunu öldürmek istediği bir sırada sadağında bulunan zehirli oklardan biri kazayla eline battı. İmparator II. Ioannes Komnenos başlangıçta bu yarayı önemsemedi ve çok geçmeden yara kendisini doktorların yardım edemeyeceği bir hale getirdi. İmparator doktorların kolunun kesilerek zehrin yayılmasının önlenmesi teklifini de tek kollu bir kişinin Bizans İmparatorluğu tahtına yakışmayacağını belirterek reddetmişti. Bütün bunlardan sonra ölümü bekleyen İmparator II. Ioannes Komnenos veliaht olarak şu sözler ile en küçük oğlu Manuel'i seçti;

“...devletin idaresine, daha küçük yaşta olan Manuel uygundur. Çünkü Isaakios bana çoğu zaman birdenbire öfkelenen biri olarak göründü; herhangi bir sebeple köpürdüğünde ölçsüz oluyor ve sonucunu düşünmüyor...

Buna mukabil, Isaakios'un haiz olduğu bütün meziyetlere sahip bulunan Manuel, yumuşak huylu olmak gibi başka bir haslete daha sahiptir. Hak vermekten çekinmez ve nasihat dinler. İşte biz insanlar güçlü bir elden çok kral ve peygamber Davud gibi iyi yürekli bir hükümdarı sevdiğimiz ve halkın hoşumuza gitmeyen davranışlarına karşı anlayışlı ve ılımlı olmaktan hoşlandığımız için ben imparator olmaya Manuel'i uygun gördüm...

Onun Niksar yanında çok genç olmasına rağmen nasıl temayüz ettiğini, ne kadar büyük bir cesaretle Türklerin üzerine atıldığını biliyorsunuz. Ben babası sıfatıyla sevgili çocuğumun hayatı için titriyordum, ama o Bizanslılara cesaret aşlamıştı²⁶⁷”.

Bundan sonra İmparator II. Ioannes Komnenos'un izni ile kendisinin çocukluk arkadaşı ve *Megas Domestikos* unvanlı kumandanı Ioannes Aksukhos'un denetiminde yapılan bir tören ile Manuel Komnenos yakınları ve bütün ordu tarafından imparator olarak selamlandı. İmparator II. Ioannes Komnenos ise bu olaydan birkaç gün sonra Kilikya'da Anabarza surları içindeki Çayır Örtüsü olarak adlandırılan yerde 25 yıla yakın bir imparatorluk döneminden sonra 8 Nisan 1143 tarihinde öldü²⁶⁸.

²⁶⁷ Niketas, 1995: 29-30; Niketas, 1984: 26-27.

²⁶⁸ Abû'l-Farac, 1987: 377; Anonim Süryanî Vekayinâmesi, 1933: 280; Azîmî, 2006: 81; İbn Kalânîsî, 2015: 152; İbnü'l-Esîr, 2016: 164; Kinnamos, 2001: 20-24; Kinnamos, 1976: 26-31; Müverrih Vardan, 1937: 202-203; Niketas, 1995: 25-30; Niketas, 1984: 22-27; Süryanî Mihail, 1944: 121; Urfalı Mateos, 1962: 296; Willermus Tyrensis, 2018: 375-379; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 126-129; Angold, 1984: 157-158; Ostrogorsky, 1991: 351.

8. İMPARATOR II. IOANNES'İN ŞAHSİYETİ

8.1. Fiziki Görünümü

İmparator II. Ioannes Komnenos'un fiziki görünümü hakkında yazılı kaynaklar vasıtasıyla çok net bilgilere sahip değiliz. Ancak yine de imparatorun ablası Anna Komnena Aleksiad isimli eserinde doğumundan sonra kardeşinin bebekliğini şu şekilde tasvir etmiştir;

“...Çocuğa gelince, teni esmer, alını geniş, yanakları biraz çöküktü; burnu ne basık ne de kemerliydi, aşağı yukarı ikisi ortasıydı; gözleri oldukça koyu renkliydi ve yeni doğmuş bir bebekte kestirilebileceği kadarıyla, canlı bir zekâyâ işaret etmekteydi²⁶⁹”.

Latin yazarlardan Kudüs Krallığı'nın Sur kentinde başpiskoposluk görevinde bulunmuş olan Willermus Tyrensis İmparator II. Ioannes Komnenos'u “...*Orta boylu olup, saç ve ten rengi koyuydu, lakabı bugün hala söylenen Mavro (Kara) idi*²⁷⁰” sözleri ile tasvir etmiştir.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un yazılı kaynaklar dışında tasvirini veren bir mozaik ve minyatür vardır. Bunlardan biri Ayasofya'nın güney galerisinin doğu duvarında yer alıp 1122 ile İmparatoriçe Irene-Piroska'nın öldüğü 1134 yılları arasına tarihlenmesi gereken Komnenos mozaığıdır. Bu mozaikte Çocuk İsa'yı kucağında tutan Hz. Meryem'in sağında elindeki bir para kesesi ile İmparator II. Ioannes Komnenos, solunda yine elinde bir rulo tutan İmparatoriçe Irene-Piroska ve hemen yanlarındaki sağ duvar çıkıntısında çiftin çocukları müşterek İmparator Aleksios Komnenos ayakta durmaktadırlar²⁷¹ [Bkz. Ek-1].

İmparator II. Ioannes Komnenos, ablası Anna Komnena ve Willermus Tyrensis'in kendisini esmer olarak betimledikleri gibi bu mozaikte de esmer ten rengi, koyu renkli uzun saçları, saçlarından daha açık renkli sakalı ve koyu gözleri ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kıvrımlı bıyıkları, geniş alını, pembe yanakları ve yay gibi kaşları ile birlikte imparatorluk elbisesini giymiş ve tacını takmıştır. İmparatorun baş kısmında bulunan

²⁶⁹ Anna Komnena, 1996: 193; Anna Komnena, 1979: 197-198.

²⁷⁰ Willermus Tyrensis, 2018: 379; William Archbishop of Tyre, II, 1943: 129.

²⁷¹ Erdihan, 2015: 18.

yazıda ise ‘*Tanrı İsa ile Ioannes, Morlar içinde doğan inançlı kral ve Romaluların otokrati, Porphyrogennetos Komnenos*’ yazmaktadır²⁷².

İmparator II. Ioannes Komnenos’u tasvir eden bir başka görsel ise 1122 yılı dolaylarında yapıldığı tahmin edilen²⁷³ bir minyatürdür²⁷⁴ [Bkz. Ek-2]. Bu minyatürde ise İmparator II. Ioannes Komnenos ve en büyük oğlu müşterek İmparator Aleksios Komnenos sağ ve solunda iki meleğin bulunduğu İsa ile tasvir edilmiştir. İsa ayakta duran, imparatorluk kıyafetleri giyen baba ve oğulun başlarına ellerini götürmekte ve onları taçlandırmaktadır. İmparator II. Ioannes Komnenos bu minyatürde Ayasofya’daki mozağin aksine bu kez sol elinde kırmızı bir rulo ve sağ elinde bir asa tutmaktadır. Ayasofya’daki mozaik ile benzer şekilde imparator bu minyatürde de nispeten açık renkli uzun sakalı, koyu gözleri ve yay gibi kavisli kaşlarıyla ön plana çıkmaktadır.

8.2. Karakteri

İmparator II. Ioannes Komnenos her ne kadar babası İmparator I. Aleksios’un ilk oğlu olduğu için doğduktan hemen sonra veliht ve 1092 yılında 5 yaşında küçük bir çocukken müşterek imparator ilan edilmiş olsa da pek çok defa bahsettiğimiz üzere ablası Anna Komnena ve annesi İmparatoriçe Irene Doukaina’nın muhalefeti sebebiyle tam anlamıyla kendisini güvende hissedeceği bir ortamda yetişmedi. Bu durum imparatorun karakterinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. İmparator bu durumun sonucu olarak bir istisna dışında her şeyden önce tedbirli ve çok yönlü düşünen bir hükümdar tipi olarak ortaya çıkmıştır. İmparatorun tedbirsiz davrandığını belirten kaynaklara yansıyan tek olay ise 1139-1140 yıllarında gerçekleşen Niksar Seferi’dir. Nitekim imparator bu sefere ilk Doğu Akdeniz seferinden hemen sonra askerlerin yorgunluğunu ve sefer mevsimini hesaba katmadan çıkararak ordusunun yürüyecek at bile bulamadan geri dönmesine sebep olmuştur. Ancak imparatorun Niksar Seferi’ndeki tutumu dışında tedbiri elden bırakmadığını gösteren pek çok olay vardır. Bunlardan biri annesi İmparatoriçe Irene Doukaina’nın İmparator I. Aleksios’un hastalığında iktidardaki otoritesini artırdığı ve Nikephoros Bryennios’un ön plana çıktığı sıralarda II. Ioannes Komnenos’un durumun kendisi için vahametini görerek babasının ölmesi durumunda taht için en yakınları ve adamlarından söz almasıdır. İmparatorun tedbirliliğine başka bir örnek ise her ne kadar Anna Komnena ve

²⁷² Whittemore, T. (1952). The Mosaics of St. Sophia at Istanbul, Fourth Preliminary Report Work Done in 1934-1938, The Deesis Panel of South Gallery, Boston: Oxford University Press, 24.

²⁷³ Erdihan, 2015: 26.

²⁷⁴ İnternet: “*Vatikan, urb. Gr. 2, fol. 20*”. Web: http://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.gr.2 2 Ağustos 2019’da alınmıştır.

Nikephoros Bryennios'un başında olduğu suikast girişiminde annesi İmparatoriçe Irene Doukaina'nın parmağı olmasa da onu Kecharitomene Manastırı'na çekilmeye zorlamasıdır. Yine imparatorun tedbirliliğine örnek olarak Kilikya Ermenileri, Antakya ve Kuzey Suriye'de seferde bulunacağı sıralarda imparatorluğun batı sınırında bir saldırıya uğramaması için Alman İmparatoru III. Lothar'a 1135 yılında elçilerini göndererek 1137 yılında Almanların Normanlara saldıracağı sözünü alması verilebilir. Böylece İmparator II. Ioannes Komnenos batı sınırını güvence altına almış oluyordu. Ayrıca imparator bir kez suikast girişimine karışmış olan Nikephoros Bryennios'u seferlerde daima yanında bulundurmuştu. Üstelik bu seferlerden birinde Nikephoros Bryennios ölmüştür. İmparatorun tedbirliliğine son örnek olarak ise ablası Anna Komnena ve annesi İmparatoriçe Irene Doukaina'ya güvenemediği için müşterek imparator olduğu dönemde Normanlar ile savaş sırasında hamile olan eşi Irene Piroaska'yı tek başına Konstantinopolis'te bırakmayarak kendisine eşlik etmesini sağlaması verilebilir.

II. Ioannes Komnenos'un bir diğer özelliği ise hem kararlı hem de nerede durması gerektiğini bilen bir imparator olmasıdır. İmparatorun Niksar Seferi bütün başarısızlığına rağmen seferi gerçekleştirme inadı kararlı kişiliğini göstermektedir. Bu olayın dışında imparatorun kararlı kişiliğini ortaya koyan belki de en belirgin örnek 1135 yılında Danişmendlilerden Kastamonu ve Çankırı'yı alması olayıdır. İmparator Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud ile yaptığı ittifaka güvenerek ordusu ile Kastamonu üzerine yürümüştü. Ancak önceki sayfalarda bahsettiğimiz üzere Sultan I. Mesud Danişmendli hükümdarı Melik Muhammed'den gelen mektup üzerine Bizans ordusuna katılmış olan birliklerini geri çekmişti. Bu durum üzerine imparator başta Kastamonu önlerinden geri çekilse de kısa süre sonra bu kararından vazgeçerek seferini devam ettirmiş ve Kastamonu ile Çankırı'yı ele geçirmişti.

İmparator II. Ioannes Komnenos'un nerede durması gerektiğini bilen bir karakter olduğunu gösteren pek çok olay da bulunmaktadır. Kronolojik sıra ile bu olaylara baktığımızda imparator Karas Nehri yakınlarında Macar Ordusu'nu yenilgiye uğrattıktan sonra amacı Macaristan'ın işgali olmadığı ve muhtemelen Macaristan içlerine girerek ordusunu daha fazla riske atmak istemediği için seferi sonlandırmasını bilmiştir. Diğer olay ise imparatorun 1138 yılında büyük bir çabayla kuşattığı Şeyzer kuşatmasını kaldırmasıdır. İmparator, Musul-Halep Atabegi İmadeddin Zengî'nin ordusuyla Şeyzer yakınlarında bulunması, Artuklu Emiri Kara Arslan'ın büyük bir Türkmen ordusuyla Fırat Nehri'ni

geçmesi ve Sultan I. Mesud'un imparatorluğa ait Adana'yı ele geçirdiği haberlerini alınca kuşatmayı inatla sürdürmek yerine tazminat ve bağlılık sözleri alarak geri çekilmişti.

İmparator II. Ioannes Komnenos bu özelliklerinin dışında sadece Bizans kaynaklarının değil Latin ve diğer Hıristiyan kaynakların övdüğü bir hükümdar olmuştur. Niketas Khoniates eserinde imparatorun şöyle bahsetmiştir:

“...hükümdarlık görevlerini mükemmelen yerine getirmiş, Tanrı'nın beğendiği bir yaşam sürmüştü. Düşünceli bir kimse olup hiçbir zaman isteklerine mahkûm olmamıştı. Masraflarında ve hediyelerinde, başşehir ahalisine yaptığı önemli harcamaların ve inşa ettirdiği çok güzel ve büyük kiliselerin tanıklık ettiği gibi, cömert olmaya gayret ederdi. Şan ve şerefe herkesten daha düşküdü, ama en büyük çabası kendisinden sonra geleceklere iyi bir nam bırakmaktı. Şanına lâıyk görünüşe öylesine önem verirdi ki, saçlarının taranmasıyla, pabuçlarının dikişi ve biçimi ile özellikle meşgul olurdu. Anlamsız dedikodular, avam dilinin yakışsız deyimleri, elbise ve yiyecek israfı gibi şımarıklıklar saraydan uzak tutulurdu. Ioannes her türlü fazilete düşküdü, ama kendisini her zaman için ahlâk ve âdetlerin bir tür yargıcı hisseder ve tebaasının kendisini örnek almasını isterdi. Bununla beraber hiç de o kadar asık suratlı ve yanına yaklaşılmaz değildi. Alnı çatık, dik başlı ve ürkütücü görünmek istemezdi. Resmi olarak her bakımdan örnek bir imparatordu, ama, kendi çevresinde, halkın bakışlarından, yapmacıklardan kurtulduğu zaman ince esprisini ve hoş giden tavrını gözler önüne sererdi. Etrafındaki kahkahaları hemen söndürmeye kalkmaz, aksine bunlara katılmaktan hoşlanırdı. Çok nadir istisnalar dışında kendisine daima hâkim olduğu, her şeyi en mükemmel bir şekilde yaptığı, bütün hükümdarlığı zamanında hiç kimseyi idam ettirmediği, kimseye işkence yaptırmadığı için bugüne kadar herkesin nazarında örnek alınacak bir hükümdar olarak kaldı ve eğer bu deyim burada kullanmama izin verilirse, bütün Komnenos hanedanı hükümdarlarının tacı idi. Evet, hatta denilebilir ki, onun eski zaman imparatorlarıyla bir mukayeseden çekinmesine gerek yoktur²⁷⁵.”

Latin kaynak yazarı Willermus Tyrensis de Niketas Khoniates gibi İmparator II. Ioannes Komnenos'a övgüde bulunarak onun “*görmekli, cömert, dindar, merhametli, karakteri ve dövüş yeteneği mükemmel bir hükümdar*” olduğunu ifade ederken ayrıca Latinler için babası İmparator I. Aleksios'tan çok daha kabul edilebilir bir imparator olduğunu belirtmiştir²⁷⁶.

Hıristiyan bir Ermeni yazar ise eserinde imparatorun “*cesur bir muharip ve tatlı tabiatlı ve mütevazı bir zat*” olduğunu belirtmiştir²⁷⁷.

Kaynakların imparatoru merhameti ile ön plana çıkarmasına rağmen istisnaların yaşandığı olaylar da yaşanmıştır. Örneğin imparator Kuzey Suriye'deki Bizâa kentini aman

²⁷⁵ Niketas, 1995: 30-31; Niketas, 1984: 27.

²⁷⁶ Willermus Tyrensis, 2018: 187, 379; William Archbishop of Tyre, I-II, 523, 129.

²⁷⁷ Urfalı Mateos, 1962: 265-266.

ile ele geçirmesine rağmen sözünde durmamış ve Müslüman kent halkını esir etmiştir. Ancak yine de kardeşleri Anna Komnena ve Andronikos Komnenos ile eniştesi Nikephoros Bryennios'un suikast girişimi sonuçsuz kalınca ablası dışındaki bütün bu isimleri ve adamlarını cezalandırmadan affetmiştir. Üstelik iki defa tahtını elinden almak isteyen ve kendisine karşı Anadolu'daki koalisyonu katılan küçük kardeşi *Sebastokrator* Isaakios Komnenos ve oğlu Ioannes'i de affetmesi de dikkate değer bir husustur.

Kaynakların dindar kişiliğini ön plana çıkardığı İmparator II. Ioannes Komnenos bu özelliğini kanıtlayan, tipikonunu kendisinin yazdığı ve günümüze değin ulaşan Pantokrator Manastırı'nı inşa ettirmiştir. Pantokrator Manastırı 1120-1136 yılları arasında Konstantinopolis'in dördüncü tepesinde, Kutsal Havariler Kilisesi'nin doğusunda inşa edilmiştir. Manastırın bir kilisesi Başmelek Aziz Michael'e, güney kilisesi Pantokrator'a ve kadınların kabul edildiği yer olan kuzey kilisesi ise Bakire Eleousa'ya adanmıştır. Manastır başta Komnenos Hanedanı üyeleri için bir mezar şapeli olarak inşa edilmiştir. Manastırın bu özelliğine binaen İmparator II. Ioannes Komnenos, İmparatoriçe Irene-Piroska ve oğulları İmparator I. Manuel ile ilk eşi Bertha Sulzbach buraya defnedilmişlerdir. Hastane ve yaşlılar için düşkünler evi vazifesi gören manastır aynı zamanda 50 kişinin kilise korosunu, 30 kişinin ise hizmetçileri oluşturduğu toplam 80 rahibe ev sahipliği yapıyordu. Ayrıca manastır 50 yataklı hastane ve 24 yaşlı erkek için *gerokomeion*²⁷⁸ adı verilen evlere sahipti. Manastıra Bizans İmparatorluğu'nun Makedonya, Trakya, Peleponnez Yarımadası, Ege, Anadolu ve Konstantinopolis'in kenar mahallelerinden araziler ve manastırlar da bağışlanmıştı. IV. Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis Latinler tarafından işgal edildikten sonra da aynı misyonla kullanılan Pantokrator Manastırı 1453 yılında Türklerin şehri ele geçirmesinden sonra camiye dönüştürülmüş ve medrese olarak hizmet vermiştir. Bu yapının Müslümanlar idaresindeki ilk müderrisi *Zeyrek Molla Efendi* olduğu için günümüze Zeyrek Camii adı ile ulaşmıştır²⁷⁹ [Bkz. EK-3]

İmparator II. Ioannes Komnenos'un hem kaynakların hem de bizim değerlendirmelerimizin yanı sıra bir başka özelliği ise iktidarı süresince tam bir asker imparator profili çizmiş olmasıdır. Şöyle ki; II. Ioannes tahta geçtiği 1118 yılı ile öldüğü 1143 yılları arasında her yıl ortalama tamamlanmış veya başlamış bir kuşatma girişiminde

²⁷⁸ Bizans İmparatorluğu'nda hayırseverlik geleneğinin bir parçası olarak yaşlı ve muhtaç insanlar için gerokomos adı verilen bir yöneticinin idaresi altında işleyen evler. Bkz. Talbot, A. M., "Gerokomeion", *ODB*, Vol. 2, 848.

²⁷⁹ Talbot, A. M., Cutler, A., "Pantokrator Monastery in Constantinople", *ODB*, Vol. 3, 1575; Kırmıtayf, S. (2001). *Converted Byzantine Church in Istanbul*. İstanbul: Ege Yayınları, 49-50.

bulunmuştur. Bu istatistik ise imparatorun kaynakların belirttiği kadarı ile ölümüne kadar en az yirmi beş kuşatma gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır²⁸⁰.

²⁸⁰ Birkenmeier, 2002: 86.

9. SONUÇ

Mor odada doğmuş ve küçük yaşta müşterek imparator ilan edilmiş olmasına rağmen II. Ioannes Komnenos ile babası İmparator I. Aleksios'un iktidara gelişi arasında darbe yoluyla olması bakımından büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu iki ismin imparator oluşu arasındaki büyük farklılık ise I. Aleksios'un aile üyelerinin desteğini almasıyken II. Ioannes'in aile üyelerinden pek çoğunun desteğini alamadan ve onlara rağmen darbeye iktidara gelmesidir. Nitekim imparator Kilikya'da ölüm döşegindeyken en küçük oğlu Manuel'i ardılı olarak belirlemesine rağmen Konstantinopolis'te bulunan diğer oğlu Isaakios'un varlığı ile belirsiz bir ortam bırakmış oluyordu.

İç meselelerde II. Ioannes Komnenos'un konumu kardeşi Isaakios'un tahta geçme girişimlerine rağmen sağlam kaldığı gibi dış siyasette de durum İmparator I. Aleksios'un politikalarının takip edilmesi dışında oldukça farklı olmuştur. Şöyle ki; John W. Birkenmeier'in tespit ettiği üzere İmparator I. Aleksios Komnenos dönemi Bizans İmparatorluğu'nun uğradığı saldırılara karşılık verilmeye çalışıldığı bir dönem olurken II. Ioannes Komnenos dönemi ise Balkanlarda Macar ve Peçenek saldırıları dışında hücum plânlarının yapıldığı ve uygulandığı bir dönem olmuştur. Bizce bu hususta Niketas Khoniates'in imparatoru "*Komnenos hanedanı hükümdarlarının tacı*" olarak göstererek imparatorluğun eski büyük imparatorları ile kıyaslamasının altında yatan husus da budur. Çünkü İmparator I. Aleksios Komnenos döneminde bir yandan Anadolu'da Malazgirt Meydan Muharebesi sonrası devam eden kesif Türk saldırıları ile bir yandan da Balkanlarda Bari'nin kaybından sonra yoğunlaşan Norman saldırıları, Peçenek ve Sırplar ile mücadele ediliyordu. İmparator II. Ioannes Komnenos döneminde ise hiçbir zaman Bizans İmparatorluğu bu şekilde bir baskıya maruz kalmamıştır ve Niketas Khoniates de bu durumu idrak ettiği için imparatoru gözünde oldukça büyütmüş olmalıdır.

İmparator II. Ioannes Komnenos döneminin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak;

Antakya Prinkepsliği üzerine yapılacak seferlerde güney yolunun açılması için daha önce Bizans İmparatorluğu'na ait olan Laodikeia ve Sozopolis kentleri ile çevresindeki kaleler Türkiye Selçuklu Devleti'nden geri alınmıştır.

1122 yılındaki Beroia Muharebesi ile İmparator I. Aleksios devrinde imparatorluğu oldukça güç durumda bırakan Peçenek-Kıpçak sorunu çözülerek İmparator Manuel'e sorunsuz bir Tuna sınırı bırakılmıştır.

Her ne kadar imparatorluğun Macaristan'ın ele geçirilmesi gibi bir plâni olmasa da İmparator II. İoannes Komnenos Macarları tamamen etkisiz hale getirememiştir ve savaş oğlu Manuel döneminde de devam edecektir. Aynı şekilde II. İoannes Komnenos Venedikliler ile daha önce 1082 yılında yapılan ticaret antlaşmasını iktidarının başında iptal etmesine rağmen Venediklilerin saldırıları karşısında etkisiz kalarak ayrıcalıkları yenilemiş ve oğlu Manuel'e imparatorluk genelinde onlara karşı nefretin arttığı bir ortam bırakmıştır. Nitekim bu öfke ve Venediklilerin artan zenginliği sonucunda İmparator Manuel 1171 yılında Bizans topraklarındaki bütün Venediklileri tutuklatıp mallarını müsadere ettirmiş ve babası dönemindeki çatışma ortamına bir kez daha dönmüştür.

İmparator II. İoannes oğlu Manuel'i Alman İmparatoru III. Konrad'ın baldızı Bertha Sulzbach ile evlendirerek ölümünden sonra da devam edecek ilişkilerin altyapısını hazırlamış ve İmparator Manuel'in Normanlar üzerine yapacağı sefer için imparatorluğa uygun bir müttefik kazandırmıştır.

Balkanlardaki saldırılar sebebiyle on yıl boyunca Anadolu'daki hedeflerinden uzak kalan imparator Danişmendliler üzerine yapılan pek çok sefere rağmen sadece Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirebilmiştir. Trabzon'da ise Konstantinos Gabras'ın itaatsizliğine son verilmiştir.

Devol Antlaşması'ndan doğan hakları esas alarak mücadeleyi sürdüren İmparator II. İoannes Komnenos Antakya şehrinde kısa süreli vasallık dışında hiçbir şey elde edemediği gibi Kuzey Suriye Seferi de ufak çaplı başarılar dışında olumlu sonuçlanmamıştır.

İmparator II. İoannes Komnenos döneminde Peçenek-Kıpçak sorunu dışında Kilikya Ermenilerinin itaat altına alınması hususunda tam anlamıyla başarılı olunmuştur. Fakat imparatorun ölümü ile Ermeniler bir kez daha bağımsız olacağı gibi mücadele İmparator Manuel döneminde de devam edecektir.

Bütün bu hususlar dikkate alındığında İmparator II. İoannes Komnenos döneminde çok büyük zaferler elde edilmediği apaçıktır. Ancak buna rağmen imparatorun iktidarında Bizans İmparatorluğu toprak kaybı yaşamamıştır. Dolayısıyla İmparator II. İoannes Komnenos'un 1118-1143 yıllarındaki iktidarı net bir şekilde Bizans İmparatorluğu için "kayıpsız dönem" olarak adlandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aça, H. İ., Coşguner, F.(Derleyenler). (2010). *Tarîh-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Altan, E. (2018). *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Andreasyan, H. (1949). ‘‘Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları’’, *Tarih Dergisi*, C. 1, Sayı 1, İstanbul: 95-118.
- Andreasyan, H. (1950). ‘‘Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları’’, *Tarih Dergisi*, C. 1, Sayı 2, İstanbul: 402-438.
- Angold, M. (1984). *The Byzantine Empire 1025-1204 A Political History*. New York: Longman.
- Anna Comnena (1979). *The Alexiad of Anna Comnena*. (Trc. E.R.A. Sewter), Harmondsworth: Penguin Books.
- Anna Komnena (1996). *Aleksiad Malazgirt’in Sonrası*. (Çev. Bilge Umar), Ankara: İnkilâp Kitabevi.
- Anonim Süryanî Vekayinâmesi, (1933). trc. A. S. Tritton, ‘‘The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle’’, *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (JRAS)*, 69-101, 273-305.
- Arundell, F. V. J. (1834). *Discoveries in Asia Minor; Including A Description of The Ruins of Several Ancient Cities, and Especially Antioch of Pisidia*. Vol. 1., London.
- Azîmî (2006). *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038)*. (2. Baskı). (Yay. ve çev. Ali Sevim), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Birkenmeier, J. W. (2002). *The Development of The Comnenian Army 1081-1180*. Leiden-Boston-Köln: Brill.
- Bryer, A., Winfield, D. (1985). *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos*, Vol. 1. Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Demirkent, I. (1996). ‘‘Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos’’. *Belleten*, Cilt: 60, Sayı 227, 59-71.
- Eckhart, F. (2010). *Macaristan Tarihi*. (Çev. İbrahim Kafesoğlu), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erdihan, Y. (2015). ‘‘Ayasofya’da Zoe ve Komnenos Mozaikleri: Resimsel Düzenleme ve Konu Üzerine’’. *Art-Sanat*, Cilt 4, 15-37.

- Frankopan, P. (2004). Byzantine Trade Privileges to Venice in the Eleventh Century: the chrysobull of 1092, *Journal of Medieval History*, Vol. 30, 135-160.
- Fulcherius Carnotensis (2009). *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*. (Çev. İlcan Bihter Barlas), İstanbul: Iq Kültür Sanat Yayıncılık.
- Garland, L. (2002). *Byzantine Empresses Women and Power in Byzantium*. New York: Routledge & Taylor and Francis Group.
- Gregory Abû'l-Farac (1987). *Abû'l-Farac Tarihi, C.I-II*. (2. Baskı). (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hill, B. (2003). *Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) İktidar, Himaye ve İdeoloji*. (Çev. Elif Gökteke Tut), Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ioannes Kinnamos, (2001). *Historia*. (Haz. Işın Demirkent), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ioannes Zonaras (2008). *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*. (Çev. Bilge Umar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- İbn Kalânîsî (2015). *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*. (Çev. Onur Özatağ), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İbnü'l-Esîr (2016). *İslâm Tarihi El-Kâmil Fi't-Târîh Tercümesi C. 9*. (Çev. Heyet: Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy, Zülfikar Tüccar, Abdulkerim Özaydın, Yunus Apaydın, Abdullah Köşe), İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- İnternet: ‘‘Vatikan, urb. Gr. 2, fol. 20’’. Web: http://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.gr.2_2 Ağustos 2019’da alınmıştır.
- John Kinnamos, (1976). *Deeds of John and Manuel Comnenus*. (Trc. Charles M. Brand), New York: Columbia University Press.
- Jordan, R. (2001). ‘‘Kecharitomene: Typikon of Empress Irene Doukaina Komnene for the Convent of the Mother of God Kecharitomene in Constantinople’’, *Byzantine Monastic Foundation Documents*, Vol. 1, (Ed. John Philip Thomas - Angela Constantinides Hero, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C.: Harvard University Press, 649-724.
- Jordan, R. (2001). ‘‘Pantokrator: Typikon of Emperor John II Komnenos for the Monastery of Christ Pantokrator in Constantinople’’, *Byzantine Monastic Foundation Documents*, Vol. 1, (Ed. John Philip Thomas - Angela Constantinides Hero), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C.: Harvard University Press, 725-781.
- John V. A. Fine, Jr. (1983). *The Early Medieval Balkans A Critical Survey From the Sixth to the Late Twelfth Century*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

- Karpov, S. P. (2016). *Trabzon İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Enver Uzun), İstanbul: Kültür Bilimleri Akademisi Yayınları.
- Kazhdan, Alexander P. (Ed). (1991), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, (Vol. 1-2-3), New York-Oxford: Oxford University Press.
- Kesik, M. (2017). *Dânişmendliler (1085-1178) Orta Anadolu'nun Fatihleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kırımtayfı, S. (2001). *Converted Byzantine Church in Istanbul*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Koca, S. (2016). *Türkiye Selçukluları Tarihi (Sultan Alparslan'dan Uluğ Keykubâd'a) (1071-1220)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Köymen, M. A. (2016). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I. Cilt Kuruluş Devri*. (5. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurat, A. N. (1966). *Çaka Bey İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi M. S. 1081-1096*. (3. Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kurat, A. N. (2016). *Peçenekler*. (Haz. Ahsen Batur), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Krag, C. (2015). "Norveç'in Kurulması", (Editörler S. Brink – N. Price), *Viking Dünyası*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Alfa Basım Yayım., 806-814.
- Laiou, E. A., Morrison, C. (2007). *The Byzantine Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Lilie, R. J. (1993). *Byzantium and The Crusader States 1096-1204*. Oxford: Clarendon Press.
- Madden, T. F. (2002). The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the Date and the Debate, *Journal of Medieval History*, Vol. 28, 23-41.
- Magdalino, P. (1993). *The Emperor of Manuel I Komnenos 1143-1180*, New York: Cambridge University Press.
- Magdalino, P. (2016). "The Triumph of 1133", (Eds. A. Bucossi - Alex Rodriguez Suarez), *John II Komnenos Emperor of Byzantium in the Shadow of Father and Son*, New York: Routledge & Taylor and Francis Group, 53-70.
- Makk, F. (1989). *The Arpads and the Comneni Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*. (Trc. György Novak), Budapest.
- Matthew, D. (1992). *The Norman Kingdom of Sicily*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moravcsik, G. (1970). *Byzantium and the Magyars*. Amsterdam.

- Müverrih Vardan (1937). *Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)*. (trc. Hrant D. Andreasyan), *Tarih Semineri Dergisi*, Sayı 1/2, İstanbul, 153-255.
- Neville, L. (2018). *Guide to Byzantine Historical Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*. (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi.
- Niketas Choniates (1984). *O city of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*. (Trc. Harry J. Magoulias), Detroit: Wayne State University.
- Niketas Khoniates (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. (Çev. Fikret Işıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Obolensky, D. (1971). *The Byzantine Commonwealth, Eastern Europe, 500-1453*. New York: Praeger Publishers.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*. (3. Baskı). (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Otto of Freising (1966). *The Deeds of Frederick Barbarossa*. (Trc. Charles Christopher Mierow), New York: W.W. Norton & Company.
- Özgüdenli, O. G. (2015). *Selçuklular I. Cilt Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*. (2. Basım). İstanbul: ISAM Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*. (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi II*. (Çev. Fikret Işıltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, A. (2014). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. (4. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Simbat, *Başkumandan Simbad Vekayinamesi (951-1334)*. (Çev. Hrant D. Andreasyan), Ankara: Türk Tarih Kurumu'nda yayımlanmamış tercüme.
- Süryani Patrik Mihail (1944). *Süryanî Patrik Mihail'in Vakainamesi, İkinci Kısım (1042-1195)*. (trc. Hrant D. Andreasyan), Ankara: Türk Tarih Kurumu'nda yayımlanmamış Tercüme.
- Snorri Sturluson (1991). *Heimskringla: History of the King of Norway*. (Trc. Lee M. Hollander), Austin: University of Texas Press.
- Snorri Sturluson (2019). *Heimskringla "Tanrılardan Krallara Vikingler"*. (Çev. Selahattin Özkan), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

- Stankoviç, V. (2016). ‘‘John II Comnenus before the year 1118’’. (Eds. Alessandra Bucossi - Rodriguez Suarez), *John II Komnenos, Emperor of Byzantium: In the Shadow of Father and Son*. Abingdon: Routledge & Taylor and Francis Group, 11-21.
- Stratis, P. (2002). ‘‘Anna Komnene’s Will’’, in *Byzantine Religious Culture: Studies in Honor of Alice – Mary Talbot*, (Ed. Denis Sullivan, Elizabeth Fisher - Stratis Papaioannou), Leiden: Brill, 99-124.
- Stephenson, P. (2002). *Byzantium’s Balkan Frontier A Political Study of the Northern Balkans 900-1204*. New York: Cambridge University Press.
- Şahin, S. (2016). *Sicilya’da Normanlar ve Müslümanlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şeşen, R. (1998). *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*. İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları.
- Turan, O. (2015). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. (19. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Turan, O. (2016). *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyâsî Tarih Alp Arslan’dan Osman Gâzi’ye*. (14. Basım) İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Umar, B. (1993). *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Urbainczyk, T. (2017). *Writing About Byzantium The History of Niketas Choniates*. Abingdon: Routledge & Taylor and Francis Group.
- Urfalı Mateos (1962). *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*. (Trc. Hrant D. Andreasyan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Üsâme İbn Münkız (2015). *İbretler Kitabı (Kitab el-İ’tibar)*. (7. Baskı). (Çev. Yusuf Ziya Cömert), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Vasiliev, A. A. (2016). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Tevabil Alkaç), İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Yewdale, Ralph Bailey. (1917). *Bohemond I Prince of Antioch*. Princeton.
- Yinanç, M. H. (2013). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yücel, M. U. (2007). *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Willermus Tyrensis (2016). *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar (I-VIII) Kitaplar*. (Haz. Ergin Ayan), İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş.
- Willermus Tyrensis (2018). *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği II Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine (1099-1143)*. (Çev. Ergin Ayan), Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

William Archbishop of Tyre (1943). *A History of Deeds Done Beyond The Sea*. Vol. 1-2.
(Trc. Emily Atwater Babcock - A.C. Krey), New York: Columbia University Press.

Whittemore, T. (1952). *The Mosaics of St. Sophia at Istanbul, Fourth Preliminary Report
Work Done in 1934-1938, The Deesis Panel of South Gallery*, Boston: Oxford
University Press.

EKLER

EK-1. Komnenos Mozaïği

Resim-1: Komnenos Mozaïği (Kaynak: <https://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/mozkomnenoslar-mozai%C4%9Fi>)

EK-1. (devam) Komnenos Mozaigi

Resim-2: Komnenos Mozaigi (Kaynak: [https://en.wikipedia.org/wiki/Alexios_Komnenos_\(co-emperor\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Alexios_Komnenos_(co-emperor)))

EK-2. Vatikan, urb. Gr. 2, fol. 20'deki minyatür

Resim-3: Vatikan, urb. Gr. 2, fol. 20'deki minyatür.

EK-3. Pantokrator Manastırı Genel Görünüm

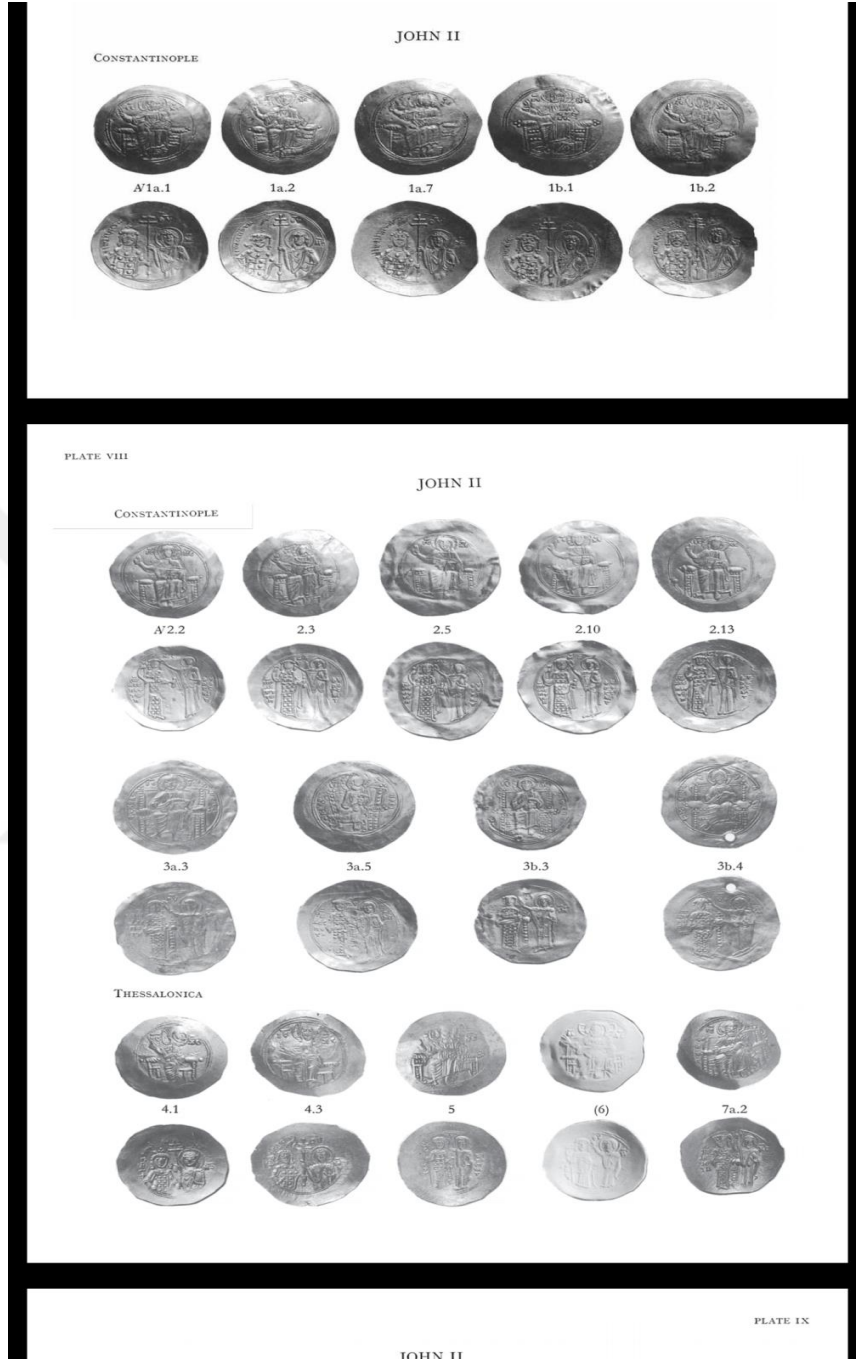
Resim-4: Pantokrator Manastırı Genel Görünüm (Fotoğraf: Telat Erdoğan)

EK-3. (devam) Pantokrator Manastırı Genel Görünüm

Resim-5: Pantokrator Manastırı Yandan Görünüm (Fotoğraf: Telat Erdoğan)

EK-4. İmparator II. Ioannes Komnenos Dönemi Sikkeleri

Resim-6: İmparator II. Ioannes Komnenos Dönemi Sikkeleri (Kaynak: Hendy, M. F. (1999). *Catalogue of The Byzantine Coins in The Dumbarton Oaks Collection and in The Whittemore Collection Volume 4: Part 1 Alexius I to Alexius V (1081-1204)*. (Eds. Alfred R. Bellinger and Philip Grierson), Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Plate VII-VIII.

EK-5. Haritalar

Harita 1.1: Komnenos Hükümdarları Döneminde Bizans ve Komşuları (Kaynak: <https://www.deviantart.com/ediacar/art/byzantium-under-the-komnenoi-678849819>)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ERDOĞAN, Telat
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 12/09/1994-İstanbul
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 05467346101
Faks : -
e-mail : telat.erdogann@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi SBE Tarih Bölümü	Devam ediyor.
Lisans	Gazi Üniversitesi	2016
Lise	Behçet Canbaz Anadolu Lisesi	2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
-	-	-

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

-

Hobiler

-

